



"WIE ZAL ONS SCHEIDEN  
VAN DE LIEFDE VAN CHRISTUS?"

GEESTELIJKE OEFENINGEN VAN DE FRATERNITEIT  
VAN GEMEENSCHAP EN BEVRIJDING



RIMINI 2013



"WIE ZAL ONS SCHEIDEN  
VAN DE LIEFDE VAN CHRISTUS?"

---

GEESTELIJKE OEFENINGEN VAN DE FRATERNITEIT  
VAN GEMEENSCHAP EN BEVRIJDING



---

**RIMINI 2013**

© 2013 Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding voor de teksten van J. Carrón  
Vertaling: Michiel Peeters

Afbeelding op de cover: Giotto, *Laatste avondmaal* (detail), Cappella degli Scrovegni, Padua

Vaticaanstad, 16 april 2013

*E.H. Julián Carrón*

*President van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding*

*Bij gelegenheid van de jaarlijkse cursus Geestelijke Oefeningen van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding die, in de context van het Jaar van het Geloof, in Rimini gehouden zal worden over het thema 'Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus?', zendt Zijne Heiligheid paus Franciscus aan de organisatoren en de talloze deelnemers zijn hartelijke groet en gelukwens. Terwijl hij zijn vreugde uitdrukt over het passende pastorale initiatief, wenst de Heilige Vader dat het een vernieuwde genegenheid opwekt voor onze Goddelijke Meester en een groeiend bewustzijn ervan dat de Heer leeft en met ons meewandelt. En terwijl hij overvloedige hemelse genaden afsmeekt, vraagt hij u hem te gedenken in uw gebed en zendt hij u van harte, op voorspraak van de Maagd Maria, de gevraagde apostolische zegen, opdat die een steeds vruchtbare kerkelijke weg bewerkstelligt.*

*Tarcisius kardinaal Bertone, Staatssecretaris van Zijne Heiligheid*

# Vrijdag 19 april, avond

*Bij het betreden en het verlaten van de zaal:*

*Wolfgang Amadeus Mozart, Concert voor piano en orkest n. 23 in A majeur, K 488*

*Wilhelm Kempff, piano*

*Bamberger Symphoniker o.l.v. Ferdinand Leitner*

*Deutsche Grammophon*

## ■ INLEIDING

**Julián Carrón**

Wij zijn het niet die de Kerk opbouwen, “de Kerk begint niet met ons ‘doen’”<sup>1</sup>, heeft Benedictus XVI ons in herinnering geroepen. Het is niet ons doen dat ons leven opnieuw kan opwekken. Daarom is, net als voor de leerlingen, ook voor ons, hier verzameld voor onze Geestelijke oefeningen, het passendst wat we met het oog op onze armzaligheid, ons onvermogen kunnen doen, te *vragen*: de Geest te vragen dat Hij ons mag opwekken, dat Hij heel ons verlangen, heel onze verwachting van Christus mag opwekken.

### *Kom, Schepper Geest*

Ik groet ieder van jullie hier aanwezig, alle vrienden die met ons verbonden zijn vanuit eenentwintig landen en al degenen die de komende weken zullen deelnemen aan de Geestelijke oefeningen.

Ik begin met het voorlezen van het telegram van de Heilige Vader: “Bij gelegenheid van de jaarlijkse cursus Geestelijke Oefeningen van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding die, in de context van het Jaar van het Geloof, in Rimini gehouden zal worden over het thema ‘Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus?’, zendt Zijne Heiligheid paus Franciscus aan de organisatoren en de talloze deelnemers zijn hartelijke groet en gelukwens. Terwijl hij zijn vreugde uitdrukt over het passende pastorale initiatief, wenst de Heilige Vader dat het een vernieuwde genezende opwekt voor onze Goddelijke Meester en een groeiend bewustzijn ervan dat de Heer leeft en met ons meewandelt. En terwijl hij overvloedige hemelse genaden afsmeekt, vraagt hij u hem te gedenken in uw gebed en zendt hij u van harte, op voorspraak van de Maagd Maria, de gevraagde apostolische zegen, opdat die

---

<sup>1</sup> Benedictus XVI, *Overweging tijdens de eerste Algemene congregatie van de 13<sup>e</sup> Gewone Algemene Vergadering van de Bisschoppensynode*, 8 oktober 2012 [vert. m.p.].

een steeds vruchtbare kerkelijke weg bewerkstellige. Tarcisius kardinaal Bertone, Staatssecretaris van Zijne Heiligheid”.

“Maar: zal de Mensenzoon bij zijn komst het geloof op aarde vinden?”<sup>2</sup>

Mij lijkt dat deze zin zeer goed de echte kwestie uitdrukt waartegenover eenieder van ons zich bevindt, vooral in deze tijden. En daar we hem vaak gehoord hebben, bestaat het risico dat we er snel overheen stappen, het een beetje overdreven vinden, een zin van Jezus die, alles gezegd en gedaan, niet over òns gaat, waarvan we zouden kunnen zeggen: “Maar wat heeft dat nu precies met ons te maken? Hij gaat over anderen, over ongelovigen of agnosten. Toch niet over ons”. En zo archiveren we de kwestie nog voor we ze aangepakt hebben.

Maar twee oproepen maken ons duidelijk dat een dergelijke zet ons niet zou helpen. De eerste is het door Benedictus XVI uitgeroepen Jaar van het geloof: “Het gebeurt tegenwoordig niet zelden dat christenen vooral bezorgd zijn over de sociale, culturele en politieke consequenties van hun inspanningen, waarbij ze het geloof voor het samenleven als vanzelfsprekend blijven veronderstellen. Maar dit veronderstelde geloof is niet alleen niet meer vanzelfsprekend, maar wordt dikwijls zelfs ontkend. Terwijl we in het verleden een unitair cultureel weefsel konden herkennen, [...] lijkt dat heden ten dagen in grote sectoren van de samenleving niet meer het geval te zijn, vanwege een diepe geloofscrisis die vele personen geraakt heeft”.<sup>3</sup> Deze crisis lokt steeds evidentere effecten uit, ook in vruchtbare landen – zei dezelfde Benedictus XVI tot de Italiaanse bisschoppen – die zo het risico lopen “onherbergzame woestijn”<sup>4</sup> te worden.

Dit alles zou ons vertrouwd moeten zijn, omdat de beweging ontstaan is juist om te antwoorden op deze uitdaging aan het geloof, toen de woestijn zijn eerste tekens begon te laten zien. Hoe velen van ons zijn hier gekomen vanuit de woestijn en hebben weer de waarde van het christendom ontdekt, juist terwijl ze in het niets waren?

Toch moet dit ons niet verwarren, als lag de kwestie inmiddels achter ons. Deze brief getuigt daarvan: “Het werk dat je ons in deze tijd voorstelt, daagt me uit mezelf een vraag te stellen die ik nooit gedacht had na veertig jaar in de beweging mezelf te zullen moeten stellen: maar geloof ik er echt in of niet? Inderdaad, als het zou gaan over een theorie die nagezegd moet worden of over beginselen die bevestigd moeten worden, zou het niet nodig zijn, zou het voldoende zijn het discours eens voor al van buiten te leren en het vervolgens aan te passen aan de

<sup>2</sup> Lc 18, 8.

<sup>3</sup> Benedictus XVI, *Porta fidei*, Apostolische brief van 11 oktober 2011, n. 2 [vert. m.p.].

<sup>4</sup> Benedictus XVI, *Toespraak tot de Vergadering van de Italiaanse Bisschoppenconferentie*, 24 mei 2012 [vert. m.p.].

verschillende situaties – en dikwijls komt het daar op neer. Terwijl voor de wereld van vandaag het geloof niet meer als vanzelfsprekend verondersteld kan worden, lijkt ik het zeer dikwijls als puur vanzelfsprekend te veronderstellen, als reeds bekend, als voor de hand liggend. Voor zó'n geloof, dat hiertoe gereduceerd is, is de vraag inderdaad: 'Geloof ik er echt in of niet?', want deze vraag heeft meestal een vleugje scepticisme of moralisme in zich (die mettertijd onverdraaglijk worden). Het is alsof ik, niet tevreden met, of onbewust van, wat me overkomen is en me blijft overkomen, het geloof zie als het resultaat van iets dat ik moet toevoegen of toepassen. Dat is vermoeiend, het verteert je!"

Of ook deze brief: "Beste don Carrón, tijdens onze school van de gemeenschap vertelden enkelen van ons hun ervaring. Elk vertelde over een bepaalde houding ten opzichte van zijn leven: de een hoe hij voor zijn ouders zorgt, de ander over een nieuwe houding op het werk die hem tevredener doet zijn, een derde gaf een oordeel over een bepaald soort ervaring. Allemaal mooie en interessante zaken, maar ze zouden ook vrucht kunnen zijn van een intellectuele of morele inspanning. Wat heeft de christelijke ervaring er dus mee te maken? Niemand van ons trekt het bestaan van God in twijfel, maar waar zit het verschil? Elk zou voor zijn ouders zorgen, eenieder kan slagen op zijn werk, allen verlangen en proberen hun verloofde, echtgenoot of kinderen goed te behandelen. Maar soms lijkt het erop dat we meteen naar het 'vervolgens' gaan, naar de consequenties; maar wat blijft er over van de fascinatie van het christendom waar we het zo vaak over hebben? Wat blijft er over van de fascinatie voor Christus? Dezer dagen werd ik geraakt door de lezingen over Pasen, die de verbazing verhalen van de apostelen tegenover de verrezen Christus. De zin die telkens herhaald wordt is: 'Ze geloofden in Hem!' Waar zit dus het verschil tussen goede mensen zijn en een christendom van vlees en bloed?"

Als het geloof slechts als vanzelfsprekend verondersteld wordt of gereduceerd wordt tot ethische consequenties, wat rest er dan van de fascinatie voor Christus?

We zouden allemaal dankbaar moeten zijn aan wie, zoals deze vrienden, ons deze vraag stelt, ons dwingt te kijken naar deze vraag, zich niet tevreden stelt met de gevolgen, maar ons deze vraag in het gezicht smijft.

De tweede oproep komt van don Giussani zelf, die niet opgehouden is ons ertoe aan te zetten het geloof niet als vanzelfsprekend te beschouwen. De reden is eenvoudig: je kunt toebehoren aan de beweging – zegt hij – zonder een reëel geloof te hebben. "Het echte probleem van CL is op dit moment de waarachtigheid van haar ervaring en, dus, de coherentie met haar oorsprong. Er leeft onder ons een houding waarvoor de dringendste vraag is 'hoe gaan de dingen?' of 'hoe gaat de gemeenschap?', terwijl het allerdringendst moet worden weer leven te geven aan een gevoeligheid voor de *waarheid* van de ervaring van de beweging: dat de beweging een leven wordt, want je kunt vandaag de dag toebehoren aan de beweging zonder



dat dat een werkelijk geloof impliceert, zonder dat het leven van de personen en gemeenschappen ‘aangetast’ wordt; zonder bekering”.<sup>5</sup>

Paus Franciscus zei recentelijk dat we “soms uit oppervlakkigheid, soms uit onverschilligheid, bezig [zijn] met duizend dingen die we belangrijker achten dan het geloof”.<sup>6</sup> Maar dit blijft niet zonder gevolgen voor ons leven. En om het ons eenvoudiger te maken dit te beseffen, toont don Giussani ons, zoals gewoonlijk, het duidelijkste symptoom van deze situatie: “[Het indrukwekkendste] symptoom van de voorrang die gegeven wordt aan een schema boven het leven is de verwarring die de volwassen mens overweldigt wanneer hij zich geplaatst ziet tegenover de problemen van het leven. In het algemeen gaat de volwassene de moeite uit de weg om het geloof in het leven te incarneren, en laat hij zich niet door het geloof [...] in crisis stellen; ofwel, in de relatie met zijn vrouw, in de opvoeding van zijn kinderen, in de politiek en op het werk handelt hij onafhankelijk van wat hij binnen het leven van de gemeenschap zegt te erkennen; hoogstens helpt hij bij wat initiatieven van de gemeenschap”.<sup>7</sup>

De verwarring van ons volwassenen tegenover de problemen van het leven is dus, volgens don Giussani, nauw verbonden met de moeite van de incarnatie van het geloof in ons leven. Als het geloof geen hulpbron is om de moeilijkheden die we gedwongen zijn het hoofd te bieden, aan te gaan, waartoe dient het dan? Wat betekent het geloof te hebben? Don Giussani geeft een precies oordeel over de situatie waarin wij leven: “Het grote probleem van de wereld van nu is niet meer een theoretisering van de vraag, maar een existentiële kwestie. Niet: ‘Wie heeft er gelijk?’, maar: ‘Hoe kan men leven?’ De wereld van vandaag is teruggebracht tot het niveau van de evangelische miserie. Ten tijde van Jezus was het probleem hoe te kunnen leven, niet wie er gelijk had; dat laatste was het probleem van de schriftgeleerden en de farizeeën. Dit zien verandert ook de insteek van onze inspanningen: we moeten overschakelen van een intellectueel criticistische positie naar een passie voor wat kenmerkend is voor de mens van vandaag: zijn twijfel over het bestaan, zijn vrees voor het bestaan, zijn broosheid van leven, zijn persoonlijke inconsistentie, zijn angst voor het onmogelijke; zijn afgrijzen voor de wanverhouding tussen zichzelf en het ideaal. Ziehier de bodem van de kwestie en van hieruit moeten we vertrekken voor een nieuwe cultuur, een nieuwe criticiteit”.<sup>8</sup>

<sup>5</sup> ‘Il vero problema di CL è la verità della sua esperienza [Het echte probleem van CL is de waarachtigheid van haar ervaring]’, door L. Cioni, in: *CL Litterae communionis*, n. 4, april 1977, p. 8 [vert. m.p.].

<sup>6</sup> Franciscus, *Algemene audiëntie*, 3 april 2013 [vert. m.p.].

<sup>7</sup> ‘Il vero problema di CL è la verità della sua esperienza [Het echte probleem van CL is de waarachtigheid van haar ervaring]’, op. cit., p. 8 [vert. m.p.].

<sup>8</sup> *Corresponsabilità [Medeverantwoordelijkheid]*, fragmenten uit de discussie met Luigi Giussani op de Internationale raad van Gemeenschap en Bevrijding van augustus 1991, in: *CL Litterae communionis*, november 1991, p. 33 [vert. m.p.].

Deze woorden hebben heden ten dage een nog groter gewicht dan toen ze in het verre 1991 werden uitgesproken. Dit oordeel van don Giussani identificeert namelijk haarfijn op welk niveau zich de moeite om te leven bevindt, die moeite die Cesare Pavese beschrijft met zijn gebruikelijke genialiteit: “Het leven van de mens hierbeneden speelt zich af te midden van de huizen, op de velden. Voor het haardvuur en in een bed. En iedere dag die aanbreekt, stelt je voor dezelfde moeite en hetzelfde gebrek. Het is uiteindelijk een last. [...] Een noodweer vernieuwt het platteland. Noch de dood noch het grote lijden ontmoedigt. Maar de eindeloze moeite, de inspanning om van uur tot uur in leven te blijven, de berichten over het kwaad van de anderen, het bekrompen, als vliegen in de zomer zo vermoeiende kwaad, dat is het leven dat je aan de grond nagelt”.<sup>9</sup> Het is moeilijk het drama van het dagelijks leven scherper en relevanter te beschrijven dan zo. Elke dag dezelfde moeite en hetzelfde gebrek. Een eindeloze, vervelende moeite, als vliegen in de zomer. Dit dagelijks leven is het “leven dat je aan de grond nagelt”. Het grote lijden of de dood ontmoedigen ons uiteindelijk niet, maar dit dagelijks leven dat je aan de grond nagelt is wat het leven werkelijk dramatisch maakt.

Het is dus tegenover het leven dat je aan de grond nagelt (niet in onze gedachten, in onze intenties, in onze gevoelens, in onze discussies), dat we de verificatie van het geloof moeten verrichten: tegenover de uitdagingen van de werkelijkheid! Don Giussani verslapt nooit zijn grip: door ons tegenover de kwestie te plaatsen in existentiële termen, verhindert hij ons compromissen te sluiten over onszelf en over het geloof. Hij daagt ons uit door te zeggen dat we juist tegenover de beproevingen van het leven zien of ons geloof authentiek is of niet: “Dit is [...] het symptoom van de waarheid, van de authenticiteit (of juist niet) van ons geloof: of op de eerste plaats werkelijk het geloof komt of dat op de eerste plaats een ander soort bezorgdheid staat; of we werkelijk alles van het feit van Christus verwachten, of dat we van het feit van Christus slechts dat verwachten wat we besluiten ervan te verwachten – en het zo uiteindelijk vertrek- en steunpunt maken van onze eigen projecten en programma’s [die dus datgene worden waarvan we ons werkelijk alles verwachten!]. De wet van de geestelijke ontwikkeling, deze dynamische wet van ons geloofsleven [...] is werkelijk van zeer groot belang voor zowel de individuele personen als de collectiviteiten; voor de collectiviteiten zowel als voor de individuen. Altijd blijft waar dat, voor wie God begrijpt en God wil, alles ten goede werkt; en altijd blijft waar dat in de moeilijkheden aan de oppervlakte komt of je God wilt of niet. [...] Dat wat de mens wil, komt aan de oppervlakte tegenover de vraag, het probleem, de kwestie, de moeilijkheid. [...] Of wat we zoeken Christus is of onze eigenliefde, de bevestiging van onszelf – in welke verbuiging dan ook, vanuit welke hoek dan

---

<sup>9</sup> C. Pavese, *Dialoghi con Leucò [Dialogen met Leucò]*, uitg. Einaudi, Turijn 1947, pp. 165-166.

ook –, dat zie je, dat komt aan de oppervlakte op het precieze moment van de beproeving en de moeilijkheid”.<sup>10</sup>

Dit jaar heeft het ons aan moeilijkheden niet ontbroken, integendeel. We hebben te allemaal op ons netvlies, van de algemene problemen door de crisis die maar toeneemt en steeds meer ieder van ons, onze vrienden, onze medeburgers treft, tot de moeilijkheden die ons als beweging geraakt hebben.

Wat is er aan de oppervlakte gekomen bij het aanpakken van al deze problemen? Tijdens de Opening van het jaar hebben we elkaar een werkhypothese gegeven om ons er rekenschap van te geven: “In het leven van wie Hij roept, laat God niet toe dat er iets gebeurt, tenzij om degenen die Hij geroepen heeft rijper te maken”.<sup>11</sup> De test die Giussani voorstelt om te verifiëren of we rijper aan het worden zijn in het geloof is dus precies het vermogen van eenieder van ons om dat wat tegenwerping, vervolging of hoe dan ook moeilijkheid lijkt, instrument of moment van onze rijpwording te maken. Dit bewijst de waarachtigheid van ons geloof.

Wat hebben we met deze werkhypothese gedaan? Hebben we ze gebruikt? Hebben we geprobeerd ze te verifiëren? Wat is er gebeurd, welk antwoord eenieder van ons dan ook gegeven heeft op het gedane voorstel? Als we ze gebruikt hebben, wat is er dan gebeurd? Als we ze niet gebruikt hebben, wat is er dan gebeurd? Wat voor ervaring hebben we opgedaan? Wat hebben we geleerd?

De laatste tijd hebben we dikwijls herhaald dat “een geloof dat niet ontdekt en gevonden zou kunnen worden in de huidige ervaring, niet door de ervaring bevestigd zou worden, nuttig zou zijn om te beantwoorden aan de behoeften van de ervaring, [...] geen geloof [zou] zijn dat in staat is weerstand te bieden in een wereld waar alles, *alles* [...] het tegenovergestelde zegt”.<sup>12</sup> Welnu, zijn we na dit jaar enthousiaster over ons geloof en over de afgelegde weg, of zijn we meer ontmoedigd, meer verslagen, meer verpletterd? Na alle uitdagingen die we aan zijn moeten gaan, zijn we zekerder of onzekerder? Consistenter of minder consistent? De omstandigheden hebben ons gedwongen tot een werk. Kunnen we, met meer bewustzijn dan ooit, na de uitdagingen aangegaan te zijn, zeggen: “Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus?” Ook sint Paulus heeft enorme moeilijkheden gekend, maar deze hebben hem tot een zekerheid gebracht: “Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus? Verdrukking wellicht of nood, vervolging, honger, naaktheid, levensgevaar of het zwaard? – Er staat immers geschreven: *Om Uwentwil bedreigt ons de dood de gehele dag; wij worden behandeld als slachtvee*. – Maar over dit alles

<sup>10</sup> L. Giussani, ‘La lunga marcia della maturità [De lange mars van de rijpheid]’, aantekeningen uit een gesprek op de ‘Kaderschool’ van CL, Milaan, 27 februari 1972, in: *Tracce-Litterae communionis*, maart 2008, pp. 58 en 60.

<sup>11</sup> *Ibidem*, p. 57 [vert. m.p.].

<sup>12</sup> L. Giussani, *Il rischio educativo [Het risico van de opvoeding]*, uitg. Rizzoli, Milaan 2005, p. 20 [vert. m.p.].

zegevieren wij glansrijk, dank zij Hem die ons heeft liefgehad. Ik ben ervan overtuigd, dat noch de dood noch het leven, noch engelen noch boze geesten, noch wat is noch wat zijn zal, en geen macht in den hoge of in de diepte, noch enig wezen in het heelal ons zal kunnen scheiden van de liefde Gods, die is in Christus Jezus onze Heer".<sup>13</sup> Is dit, voor ons, een mooie zin waar we het mee eens zijn, of is het een zekerheid die vrucht is van een beleefde ervaring? Want we kennen allemaal heel goed het verschil tussen de herhaling van zinnen en de uitdrukking van een verworven ervaring, vol 'vlees', gedocumenteerd door het leven.

Sommigen kunnen zó antwoorden: "Beste don Carrón, ik heb de samenvatting gelezen van de Assemblee van verantwoordelijken van Italië in Pacengo. Op de vraag 'Ben ik uit heel deze periode, waarin we onophoudelijk uitgedaagd zijn, zekerder van Christus te voorschijn gekomen?', antwoord ik: 'Ja'. Het lijkt aanmatigend, maar dat is het niet, want het is Christus die me maakt".

En luister naar deze volgende brief: "Ik voel het verlangen je heel mijn dankbaarheid te schrijven en mijn erkentenis voor de laatste woorden die je gezegd en geschreven hebt. Ik heb het over de synthese die je gehouden hebt tijdens het Triduum van de verantwoordelijken van de beweging en over de brieven die je naar de pers gestuurd hebt bij gelegenheid van omstandigheden die ons leven geraakt hebben. Tegelijkertijd voel ik de noodzaak je te zeggen hoe in mijn dagelijks leven het 'volgen' een fundamentele factor wordt voor mijn persoonlijke groei in het geloof en dat het me zeker maakt in het omgaan met de moeilijkheden van iedere dag. Wat in mij gebeurt, is iets verrassend nieuws en, tegelijkertijd, 'ouds', dat wil zeggen de wedergeboorte van de nieuwigheid die de christelijke ervaring in mijn mentaliteit brengt. Het is een heel langzame, maar onverbidelijke weg, waaraan ik geen weerstand wens te bieden".

Of ook: "Beste Julián, wat ik je wil zeggen, kan ik niet voor me houden. Al een paar dagen ben ik geëmotioneerd, zelfs 's nachts ben ik onrustig! Met m'n 48 jaar ben ik verrassend geëmotioneerd over het feit dat ik over enkele dagen naar de Geestelijke oefeningen zal gaan. Ook mijn man heeft het opgemerkt en hij zei me gisteren: 'Het mooiste van deze Oefeningen voor mij is jouw emotie, hoe jij erop zit te wachten. Wie kan zo geëmotioneerd zijn als jij!' [En het is niet dat zij niks heeft meegemaakt...] In deze jaren, na de dood van mijn vader, is het verlangen hem niet kwijt te raken de enige motor van mijn leven geweest. Hij heeft een wezenlijke vraag in me doen terugkeren: ofwel me te verstoppen in de hoekjes van de omstandigheden, ofwel opnieuw te beginnen bij het enig ware dat me in mijn leven overkomen is. Jouw vriendschap, middels de videoverbinding van de school van de gemeenschap, heeft deze uitdaging opnieuw doen ontbranden! Mettertijd is het alsof er een voorhangsel is doorgescheurd en alles om me heen duidelijker is

---

<sup>13</sup> Rm 8, 35-39.

beginnen te worden. Terwijl ik duidelijker begon te zien, werd heel de werkelijkheid problematischer, stortte alles in, ging elke zekerheid stuk (het werk van mijn man, de steeds ergere economische situatie, met vier kinderen die studeren, de oudste aan de universiteit), met alle risico's van dien. Wat voor mij absurd is, is dat ik blijer ben dan eerst, maar met een haast onzegbare vreugde. Nu besef ik dat wat mij verrast ook de anderen begint te verrassen, die me zeggen: 'Je bent anders!', of: 'Je bent zo gepassioneerd voor de dingen, ik zou graag eens met jou willen praten!' Maar wat me het meest verbaasd heeft, is dat in deze periode, sinds het aftreden van paus Benedictus en de komst van paus Franciscus, het gebeurt dat ik expliciet en eenvoudig met de mensen over Christus spreek, alsof het het duidelijkste teken was van wat gebeurd is, en iemand zei tegen me: 'Weet je, nu jij het me zegt, merk ik het ook op!' De mensen blijven naar me luisteren, verrast door een beschrijving van de feiten die meer overeenstemt. En vervolgens heeft iemand de angst uitgesproken paus Franciscus kwijt te raken, zoals bij iets moois dat kan eindigen! En ik heb geantwoord, eigenlijk allereerst aan mezelf, met een zin uit *Miguel Mañara* die ik kort geleden opnieuw gehoord heb door de stem van Giussani (op cd) en die me getroffen had: 'Waarom vrees je te verliezen wat jou heeft weten te vinden?' Alles wat gebeurd is, is niet door ons bedacht! Het heeft mij verrast, maar ook de anderen. P.S. Bedankt voor het getuigenis dat jij bent voor mijn leven".

Wat biedt weerstand wanneer we van elke zekerheid beroofd zijn? Wie zijn we? Aan wie behoren we toe? Wat rest wanneer zovele van onze projecten gefaald hebben? Wat rest wanneer onze pretenties geëlimineerd zijn? Rest al wat ons gebeurd is, want niemand kan ons dat ontnemen, zelfs wijzelf niet met onze teleurstellingen, woede of rebellie. Rest een feit dat ons overkomen is.

Maar dat het rest, is niet voldoende. Eenieder van ons moet beslissen, of, beter gezegd, beslist en heeft reeds beslist. Het alternatief is duidelijk: het Feit erkennen, dat hoe dan ook blijft, omdat niets het van ons kan losrukken, ofwel het Feit niet erkennen en de overhand laten aan onze maat, aan ons ressentiment en scepticisme. Eenieder kan, in het antwoord dat hij of zij geeft, door naar zichzelf te kijken, ontdekken wat hem of haar het dierbaarst is, waaraan hij werkelijk hecht, wat in zijn of haar leven de overhand heeft. In de manier waarop we antwoorden, roepen we tot iedereen (te beginnen met onszelf) wat ons het dierbaarst is. Het is geen moralistisch probleem: het is een kwestie van oordeel, van waarde en van waardering.

Op dit punt gekomen kunnen we de draagwijdte begrijpen van de vraag van het begin: "Maar: zal de Mensenzoon bij zijn komst het geloof op aarde vinden?"<sup>14</sup> Misschien helpt het ons beter om het niet als vanzelfsprekend te beschouwen als we de vraag op een andere manier formuleren: geloven wij nog dat Christus het leven kan vervullen? Verwachten we – zoals don Giussani ons uitdaagt – werkelijk

---

<sup>14</sup> Lc 18, 8.

alles van het feit van Christus, of zijn we ten diepste niet meer zo ‘naïef’ (zeggen we dan) als in het begin, en is Christus inmiddels gewoon een van de vele dingen, een aanknopingspunt voor onze projecten? Geloven we dat Christus het passende antwoord is voor ons op dit moment, in de omstandigheden die we beleven, op de leeftijd die we hebben? Is ons geloof in Christus een geloof dat het leven betreft of slechts een lijst abstracte beweringen of initiatieven die uitgevoerd moeten worden? Want het is waar wat don Giussani zegt: “Je kunt vandaag de dag toebehoren aan de beweging zonder dat dat een werkelijk geloof impliceert, zonder dat het leven van de personen en gemeenschappen ‘aangetast’ wordt; zonder bekering”.<sup>15</sup>

De volgende zin uit de Apokalyps – die ik allereerst tot mijzelf gericht voel, en die ik daarom ook aan jullie voorstel, mijn vrienden – lijkt mij tot ons allemaal gericht te zijn: “Ook hebt gij standvastigheid; gij hebt om Mijntwil zware lasten gedragen, zonder te bezwijken. Maar Ik heb tegen u, dat gij uw eerste liefde hebt opgegeven”.<sup>16</sup>

Waar is onze eerste liefde?

Een geste van deze afmetingen kunnen we niet ‘overeind houden’ zonder de bijdrage en het offer van ieder van ons, in de aandacht voor de mededelingen, voor de stilte en voor de aanwijzingen die ons gegeven worden. Elk van deze dingen is een manier waarop we aan Christus kunnen vragen om medelijden te hebben met ons niets, dat Hij ons die bekering geeft die ons werkelijk onszelf maakt. We weten allemaal hoezeer we deze stilte nodig hebben, die toestaat dat alles wat ons gezegd wordt, doordringt tot in ons beenmerg; waardoor deze stilte schreeuw kan worden, vraag aan Christus dat Hij medelijden met ons mag hebben.

---

<sup>15</sup> ‘Il vero problema di CL è la verità della sua esperienza [Het echte probleem van CL is de waarachtigheid van haar ervaring]’, op. cit., p. 8 [vert. m.p.].

<sup>16</sup> *Ap* 2, 3-4.

## HEILIGE MIS

*Lezingen van de Heilige Mis: Hand 9, 1-20; Ps 116 (117); Joh 6, 52-59*

PREEK VAN E.H. STEFANO ALBERTO

“Jezus sprak daarop tot hen: ‘Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u, als gij het vlees van de Mensenzoon niet et en zijn bloed niet drinkt, hebt gij het leven niet in u. Wie mijn vlees eet en mijn bloed drinkt, heeft eeuwig leven en Ik zal hem doen opstaan op de laatste dag’”.<sup>17</sup> Over enkele ogenblikken wordt deze belofte, dit oordeel van Christus fysieke werkelijkheid. Zijn aanwezigheid als verrezene gaat door de twintig eeuwen die ons van deze woorden scheiden en de ruimte heen: Kafarnaüm, Damascus, Rimini. Geen enkele menselijke genialiteit, hoe groot ook, kan een zo grote vertrouwdheid, tederheid, passie voor het leven van de individuele mens bedenken. “Mijn vlees is jouw voedsel, Mijn bloed is jouw drank voor het leven”, voor het echte leven, opdat jij leve van Mij, met Mij, voor Mij. Toen Jezus deze woorden uitsprak, gingen allen van Hem weg, behalve die twaalf.

Het is het moment dat don Giussani beschrijft als het begin van het geloof, wanneer Petrus, met zijn grootmoedig en impulsief temperament, tot Hem zegt: “Wij begrijpen niet hoe dat kan gebeuren, maar als we van U weggaan, waar moeten we dan heen?” Christus heeft deze eenvoudige mensen gegrepen, Hij is tot de wortel gegaan van hun wezen, niet met geweld, maar met tederheid, telkens weer met hen initiatief nemend, totdat hun hart helemaal vol was van Hem, helemaal van Hem was. Hij heeft Petrus gegrepen, de ruwe visser; Hij heeft Paulus gegrepen, de verfijnde intellectueel, de farizeeër, de vervolger, en hem veranderd in Zijn grote geliefde. Als Hij Petrus gegrepen heeft, als Hij Paulus gegrepen heeft en daarna die enorme keten van mensen, tot aan don Giussani, waarom zou Hij dan niet ook mij en jou nu, in deze geste, zo vol tederheid, zo vol passie voor het leven van eenieder van ons, kunnen grijpen, opnieuw in de kraag kunnen vatten? Waarom weerstand bieden? Wat heb je tegen te werpen? Is er iets eenvoudigers dan Zijn leven in het mijne binnen te laten gaan – wat ons in Hem één maakt?

---

<sup>17</sup> Joh 6, 53-54.

# Zaterdag 20 april, ochtend

*Bij het betreden en het verlaten van de zaal:  
Schubert, Trio met piano n. 2 in Es majeur, op. 100 D 929  
Eugene Istomin, piano – Isaac Stern, viool – Leonard Rose, cello  
'Spirto Gentil', n. 14, Sony Classical*

*Angelus*

*Lauden*

## ■ EERSTE OVERWEGING

**Julián Carrón**

### ***“De engel des Heren heeft aan Maria geboodschapt”***

Het doel van het Jaar van het geloof is ons de schoonheid en de vreugde van het geloof te laten herontdekken, dat begint met het binnenbreken van het Mysterie in de geschiedenis, zoals we ons elke ochtend in herinnering roepen: “De engel des Heren heeft aan Maria geboodschapt”. Dat is het begin. Laten we dus, in deze eerste overweging, het hebben over de christelijke gebeurtenis, dit binnenbreken van het Mysterie, om haar ware natuur te vatten; aan de tweede overweging, die van vanmiddag, laten we het thema van het antwoord van de mens op dit binnenbreken.

#### **1. Het christendom is een gebeurtenis. “Hij was vol van die blik”**

“Het christendom is een gebeurtenis”:<sup>18</sup> deze uitdrukking is ons heel vertrouwd. Maar we weten allemaal dat het hebben van de juiste definitie niet volstaat om het christendom te beleven volgens zijn natuur. Wat betekent dat het christendom een gebeurtenis is? Wat is de ervaringsinhoud ervan? Het christendom openbaart zich in zijn natuur als antwoord op een behoefte in het heden. En zal ons dus nu interesseren als het beantwoordt aan de behoefte die de mens die we zijn kenmerkt, als het antwoordt op die “eindeloze moeite” van het “leven dat je aan de grond nagelt”.<sup>19</sup>

“Beste Julián, van een ‘heldhaftige’ periode (de aardbeving van mijn ziekte) ben ik nu overgestapt op een fundamentele oorlog, een strijd van elke dag, een begrijpen dat alles op elk moment op het spel staat en gespeeld moet worden. Alle dagen

<sup>18</sup> L. Giussani, *Aan de oorsprong van wat het christendom beweert*, h. 9, par. 5.

<sup>19</sup> C. Pavese, *Dialoghi con Leucò [Dialogen met Leucò]*, op. cit., p. 166 [vert. m.p.].



doen de misselijkheid, de fysieke zwakte, de door pijnstillers veroorzaakte stemmingswisselingen, de woorden waar ik tijdens het praten niet meer op kan komen, me begrijpen dat ik een aanwezigheid nodig heb die nu, op elk moment, aanwezig is, die elke willekeurige reductie die de gewoonte met zich meebrengt, overwint". Net als deze vriend van ons, hebben we allemaal een gebeurtenis nu nodig, want de verlossing van ons ik en van de geschiedenis is een gebeurtenis, geen gedachte. En wie snapt dat het best? De zieken, de gewonden, de zondaars, de behoeftigen, dat wil zeggen zij die zich bewust zijn van hun eigen menselijke conditie, die hun eigen mens-zijn met zijn behoefte aan volheid, aan vervulling, niet vertrapen.

De evangeliën laten dat continu zien; het is opvallend hoe de behoeftigen Jezus zochten. Prototype hiervan zijn de tollenaars. Het wekt verbazing – maar wij beseffen het bijna niet, in zijn eenvoud gaat het haast ongemerkt langs ons heen – in het evangelie te lezen: "Telkens kwamen tollenaars en zondaars van allerlei slag bij Hem om naar Hem te luisteren. De Farizeeën en de schriftgeleerden morden daarover [en legden zo rekenschap af van het motief waarom de anderen tot Jezus naderden] en zeiden: 'Die man ontvangt zondaars en eet met hen'".<sup>20</sup> Deze zin generaliseert wat vele andere keren gebeurd moet zijn. "Toen Jezus vandaar verder ging, zag Hij iemand aan het tolhuis zitten die Matteüs heette, en Hij zei tot hem: 'Volg Mij'. De man stond op en volgde Hem. Terwijl Hij nu in diens woning aan tafel lag, kwamen ook vele tollenaars en zondaars met Jezus en zijn leerlingen aanliggen. Toen de Farizeeën dat zagen, zeiden ze tot zijn leerlingen: 'Waarom eet uw Meester met tollenaars en zondaars?' Hij hoorde dit en zei: 'Niet de gezonden hebben een dokter nodig, maar de zieken'".<sup>21</sup>

Hoezo zijn het juist degenen die het verst heen lijken te zijn, het minst geïnteresseerd om met Hem om te gaan, die Hem het meest zoeken? Alleen met Hem slaagden ze erin naar zichzelf te kijken. Dit is een lumineus voorbeeld van het feit dat de ander iets goeds is. De aanwezigheid van Jezus werd door hen aangevoeld als een kostbaar goed, met Hem te zijn deed hen goed; en voor Jezus waren die personen iets goeds, zozeer dat Hij met hen bleef eten. Wat een grote troost voor eenieder van ons – als we ons vereenzelvigen met de eenvoud van deze verhalen – dat we bereikt zijn door een dergelijke Aanwezigheid (wat de situatie ook is waarin we ons bevinden, de moeilijkheid die we doormaken, de uitdaging die we moeten aangaan)! Wie kan zich uitgesloten voelen? "Wat een indruk moet het gemaakt hebben – je zó door een ander, een totaal vreemde, aangekeken te voelen, en je zó in het diepste van jezelf begrepen te voelen".<sup>22</sup>

<sup>20</sup> Lc 15, 1-2.

<sup>21</sup> Mt 9, 9-12.

<sup>22</sup> L. Giussani, S. Alberto, J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo [Sporen trekken in de geschiedenis van de wereld]*, uitg. Rizzoli, Milaan 1998, p. 9 [vert. m.p.].

Voor Hem te kunnen staan zonder iets van jezelf te hoeven vergeten of verbergen. Niet omdat Jezus deed alsof Hij al hun fouten niet kende of omdat Hij ze rechtvaardigde. Dat zou hun geen vrede gegeven hebben. Mensen die hun fouten rechtvaardigden waren er al genoeg onder degenen met wie ze gewoonlijk omgingen. Waarom zochten ze Hem dan? Ze zochten Hem juist omdat ze met Hem niet gedwongen waren om iets te verbergen, zo open lag alles voor Zijn blik. Anderen beschouwden Hem daarentegen als een naïeveling, die niet in staat was te beseffen hoe de vlag er werkelijk bij hing. “Een van de Farizeeën [Simon geheten] vroeg Hem eens bij zich te eten. Hij trad het huis van de Farizeeër binnen en ging aanliggen. Een vrouw nu die in de stad als een zondares bekend stond, was te weten gekomen, dat Jezus in het huis van de Farizeeër te gast was. Zij nam een albasten vaasje met balsem mee en ging schreiend achter Hem, bij zijn voeten, staan. Haar tranen maakten zijn voeten nat, die ze met haar hoofdhaar afdroogde. Zij kuste ze keer op keer en zalfde ze met balsem. Toen de Farizeeër die Hem uitgenodigd had, dit zag, zei hij bij zichzelf: ‘Als dit een profeet was, zou Hij weten wie en wat voor een vrouw het is die Hem aanraakt; het is immers een zondares’”.<sup>23</sup> Meteen, om die farizeeër te doen begrijpen dat hij niet zo naïef was en die vrouw goed kende, vertelt Jezus de parabel van de twee schuldenaars: “‘Een geldschietter had twee schuldenaars, de een was hem vijfhonderd, de ander vijftig denariën schuldig. Omdat zij die niet konden teruggeven, schold hij ze aan allebei kwijt. Wie van hen zal nu het meest van hem houden?’ ‘Ik veronderstel’, antwoordde Simon, ‘diegene aan wie hij het meeste heeft kwijtgescholden.’ Jezus zei tot hem: ‘Uw oordeel is juist.’ Daarop keerde Hij zich tot de vrouw en zei tot Simon: ‘Ge ziet die vrouw daar? Ik kwam uw huis binnen; gij hebt niet eens water over mijn voeten gegoten, maar mijn voeten zijn nat geworden door haar tranen en zij heeft ze met haar haren afgedroogd. Gij hebt Mij niet eens een kus gegeven, maar zij hield, sinds Ik binnenkwam, niet op mijn voeten te kussen. Gij hebt mijn hoofd niet met olie gezalfd, maar zij heeft mijn voeten gezalfd met balsem. Daarom zeg Ik u: haar zonden zijn haar vergeven, al waren ze vele, want zij heeft veel liefde betoond. Aan wie weinig wordt vergeven, hij betoont weinig liefde’”.<sup>24</sup>

Zij die tot Hem naderden, zoals de vrouw uit Samaria, wisten goed dat voor die Profeet niets verborgen was: “Hij heeft mij alles verteld wat ik gedaan heb”.<sup>25</sup> Zelfs haar dorst naar geluk was Hem bekend. Geen enkele fout, geen enkele ziekte, geen enkel verdriet, geen enkele situatie, geen enkel drama, geen enkele omstandigheid kon dus het gebeuren verhinderen van iets absoluut onvoorzienbaars, zoals het verhaal, ons zo vertrouwd, van Zaccheüs, het hoofd van de belastinginnern van Jericho, getuigt.

---

<sup>23</sup> Lc 7, 36-39.

<sup>24</sup> Lc 7, 41-47.

<sup>25</sup> Joh 4, 39.

Laten we opletten hoe don Giussani ons uitnodigt te kijken, om te begrijpen. Wat verliezen we niet door nooit de tijd te nemen om te kijken zoals don Giussani ons leert! Wat een winst zou het zijn voor ons leven, voor ons kijken naar onszelf, als we ons zouden gedragen als don Giussani, als we zouden trachten ons te vereenzelvigen met Christus, zodat ook ons leven vol wordt van die blik, van de blik die Christus op Zaccheüs richt!

Zo verhaalt don Giussani die episode: “Zaccheüs was het hoofd van het belastingkantoor, de mafiabaas van Jericho en omgeving, het hoofd van de belastinginners, van degenen die beschouwd werden als vijanden van het volk en publieke zondaars, bij wie je tien meter uit de buurt moest blijven om je niet te besmetten aan hun lucht, verkocht als ze zich hadden aan de Romeinen. Hij had horen zeggen dat Jezus in de stad was, want iedereen in die streek sprak erover. Hij ging voor de massa langs en klom in een vijgenboom – een niet al te hoge boom – om Hem te kunnen zien langslopen, uit nieuwsgierigheid, om Hem beter in de ogen te kunnen kijken, want hij was nogal klein van stuk. De menigte kwam dichterbij, Jezus is aan het spreken, loopt langs de boom, is onder de boom, staat stil, kijkt omhoog en zegt: ‘Zaccheüs, kom naar beneden, want ik kom naar je huis’. En Zaccheüs: ‘Ik kom’. Stellen we ons die man voor die zich zwiwend uit de boom laat glijden en naar huis rent. Denken we aan die volle stilte, met zijn oren en hart vol van het gehoorde woord, van zijn naam: eindelijk was zijn naam uitgesproken! We kunnen ons goed voorstellen hoe Jezus’ roep daarna weerklonk in alles wat hij deed, ook wanneer hij stil was, ook wanneer hij in stilte werkte. Voor Zaccheüs was die ontmoeting een wonder, iets dus wat zijn leven radicaal omvormde. Zaccheüs was absoluut niet bang iets kwijt te raken; toen hij hoorde zeggen: ‘Zaccheüs, ik kom bij je thuis’, verloor hij alles wat hij voor ogen had, werd hij vervuld van die naam”.

De uitnodiging van don Giussani is helder: “We moeten ons vereenzelvigen met de personen over wie het Evangelie spreekt. Maar wij begrijpen hen niet en het lukt ons niet ons te vereenzelvigen met dat wat zij waren als we ons niet vereenzelvigen met Christus die zegt: ‘Zaccheüs’. Wanneer het woord ‘Zaccheüs’ uitbreekt, dan begrijpen we Zaccheüs. Wanneer Christus zegt: ‘Zaccheüs, kom omlaag, ik kom naar je huis’, op dat moment begrijpen we hem. Denk je in wat Zaccheüs gevoeld moet hebben, hoe hij in een klap al zijn gemaakte fouten gemeten moet hebben zonder ze te meten, hoe hij gevoeld moet hebben wie hij was en wie Degene was die hem riep. Zaccheüs verloor alles wat hij voor ogen had, liet alles schieten en werd vervuld van die naam. Wie Zaccheüs was, dat zien we juist als we ons vereenzelvigen met Christus”.<sup>26</sup> Elders merkt don Giussani op: “Het is die nabijheid, het is die aanwezigheid – niet de aanwezigheid van iemand die de andere kant op kijkt,

---

<sup>26</sup> Assemblée met een groep jongeren die hun roepingsweg in de kerkelijke Associatie *Memores Domini* begonnen zijn, 26 juni 1993, *pro manuscripto* [vert. m.p.].

maar de aanwezigheid van iemand die jou aankijkt – het is die aanwezigheid die onthutst, waardoor je leven getransfigureerd wordt; kortom, Zaccheüs zei niet toen hij naar huis ging: ‘Nu gaat-ie me zeggen dat ik hier honderd gestolen heb, daar vierendertig, nu zal-ie...’ Nee. Hij was vol van die blik, wat de boventoon voerde was die aanwezigheid. Hij ging naar huis om voor die man de maaltijd klaar te maken, voor Hem die hem aangekeken had; en vervolgens, bij wijze van consequentie, denkt hij: ‘Welnu, alles wat ik gestolen heb, geef ik weg’. Maar dat was een consequentie die zijn leven lang duurde, want het is niet automatisch. Ieder van ons kent de impuls waarmee hij zich geeft en weet ook dat hij zich daarna terugtrekt, daarom is het de strijd van het leven. Maar wat het leven nu transfigurabel maakt is een feit geworden. Matteüs was getransfigureerd, de vrouw, dat groepje vrouwen, was getransfigureerd. Denk je eens in wat de mannen en kinderen van die vrouwen gezegd zullen hebben: ‘Zijn jullie gek geworden?’ Ze waren iets anders, Zaccheüs was iets anders geworden, hun leven was getransfigureerd. Zij begrepen goed dat ze nu meer van hun echtgenoten en hun kinderen hielden, en Zaccheüs begreep dat hij nu rijker was dan eerst, getransfigureerd, omdat hij dichtbij Die daar was. Het is het tegenovergestelde van de episode van de rijke jongeling, iemand tot wie Christus zegt: ‘Kom met me mee’ – dat wil zeggen: Ik wil bij je zijn – en van wie het Evangelie dan zegt: ‘Hij ging bedroefd heen’. De rijke jongeling was bedroefd. Ofwel getransfigureerd, ofwel bedroefd, want je kunt niet onbewogen blijven nadat Christus dicht bij je leven gekomen is: ofwel je wordt bedroefder, je wordt steeds triester, ook al lijkt je weer te kunnen ademen omdat je weer je eigen gemak kunt nastreven; maar je wordt bekrompener, op een ook menselijk gezien zieliger wijze... – ofwel je wordt getransfigureerd”.<sup>27</sup>

Dat het christendom een gebeurtenis is, in de ervaring, betekent dat een aanwezigheid de overhand heeft: geen willekeurige aanwezigheid, maar die Aanwezigheid die in staat is te beantwoorden aan onze behoefte om te leven. “Om zich bekend te maken is God het leven van de mens binnengegaan als mens, met een menselijke vorm, zodat het denken, de verbeelding en de genegenheid van de mens door Hem geblokkeerd, gemagnetiseerd werden”.<sup>28</sup> Waarom zijn ze door Hem gemagnetiseerd, door Zijn aanwezigheid? Omdat alleen Hij in staat was te antwoorden op de levensbehoefte, op de behoefte aan vervulling. Het christendom als gebeurtenis is het overwicht van die Aanwezigheid, zonder welke het leven somber, triest, zonder ware interesse zou zijn. Zonder welke je niet kunt leven. Dit is de ware reden waarom we haar voortdurend zoeken. Niet allereerst om ‘goed’ te zijn, maar om te

<sup>27</sup> Aantekeningen van een les tijdens de Geestelijke oefeningen voor de novicen van de *Mores Domini*, augustus 1982 [vert. m.p.].

<sup>28</sup> L. Giussani, S. Alberto, J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo [Sporen trekken in de geschiedenis van de wereld]*, op. cit., p. 24 [vert. m.p.].

leven, om jezelf onder ogen te kunnen komen, om genegenheid te kunnen hebben voor jezelf.

“Meer waard dan het leven is mij Uw genade”.<sup>29</sup> Wat is deze ‘genade’ die meer waard is dan het leven? Voor ons heeft de genade een naam: Jezus. Zijn persoon is heel de genade.

Waarom slaagt deze Aanwezigheid erin zo krachtig de overhand te hebben ook tegenover alle levensproblemen waarin we dikwijls vastlopen? Hoezo legt zij zich op met deze eenvoudige kracht, zonder dat we er iets tegen kunnen doen? Hoezo kan zelfs ons kwaad, onze incoherentie (en de tollenaars hadden die!) niet verhinderen dat ze zich aan ons leven opdringt? Vanwege de overeenstemming die ze vindt – realiseert – in het hart van de mens. Dat verstrooid en gereduceerd kan zijn zoveel je wilt, maar niets kan verhinderen, dat deze aanwezigheid zich, minstens een moment lang, opdringt. Het eerste moment is voor de mens oncontroleerbaar. Niemand kan verhinderen geraakt te worden door een aanwezigheid, in welke situatie hij zich ook bevindt. Niemand kan de werkelijkheid zozeer controleren dat het ons verrast zonder dat we ons kunnen verdedigen – minstens een moment lang.

Maar wat heeft onze behoefte er dan mee te maken? Waarom zegt Jezus gekomen te zijn voor de zieken? Omdat alleen degenen die een wond hebben, gewoonlijk, uiteindelijk, open staan voor iets onvoorziens. Zonder behoefte, zonder wond, sluit iemand onmiddellijk elke mogelijkheid voor dit onvoorziene, probeert hij de dingen te systematiseren. De behoefte is een noodzakelijke voorwaarde, niet voor het gebeuren van de gebeurtenis, maar voor onze erkenning ervan. Een gebeurtenis breekt binnen, overkomt je, onherleidbaar, hier en nu, is geen gevolg van antecedenten. De behoefte staat toe de gebeurtenis te zien, ze op te merken. Zoals paus Franciscus gezegd heeft tot de kardinalen: “De christelijke waarheid is aantrekkelijk en overtuigend omdat ze beantwoordt aan de diepe behoefte van het menselijk bestaan, door op overtuigende wijze te verkondigen dat Christus de enige Verlosser is van heel de mens en van alle mensen. Deze verkondiging blijft geldig, vandaag zoals in het begin van het christendom, toen de eerste grote missionaire expansie van het Evangelie plaatsvond”.<sup>30</sup>

Wie zich door deze Aanwezigheid laat raken, kan niet vermijden ze waar te nemen als iets goeds dat hij niet meer mag kwijtraken. Het stemt zozeer overeen met onze verwachting dat niets anders in staat is een zo onthutsende bevrediging te brengen. Daarom doet met Hem de mens, ook de miserabelste, een ervaring van bevrediging op die zo groot is dat hij erdoor bevrijd wordt. Deze overeenstemming schreeuwt de waarde van een dergelijke Aanwezigheid uit, meer dan

<sup>29</sup> Ps 63 (62), 4.

<sup>30</sup> Franciscus, *Audiëntie met de kardinalen*, 15 maart 2013.

elke formule waarin we de ervaring willen opsluiten: Zijn uitzonderlijkheid, Zijn goddelijkheid.

Of in ons de aanwezigheid van die blik de overhand heeft, of zij ons leven binnendringt, dat zien we aan de manier waarop we met alles in relatie treden. “Zijn relatie met God [don Giussani spreekt over de door Jezus genezen lamme], de manier waarop hij die avond bad, de manier waarop hij vervolgens alle dagen naar de tempel ging, het levensgevoel dat hij had wanneer hij de zon zag ondergaan of opgaan, wanneer hij daarna elke ochtend ging werken met zijn hart vol dankbaarheid, met zijn ziel vol mysterieuze vrees, vol angst en beven voor dat mysterie van God dat helemaal tot hem toe gekomen was, in die mens die hem genezen had; kortom, zijn gevoel voor Jezus, de manier waarop hij zei dat Jezus de Messias was – en hij heeft het ook tegen anderen gezegd, want later heeft hij zich aangesloten, is hij een van Jezus’ leerlingen geworden –, de manier waarop hij samen met anderen de dorpen inging om te verkondigen dat het Rijk Gods reeds onder hen was (want Jezus was daar), de manier waarop hij handelde, de manier waarop hij dacht aan zijn verleden (aan alle ellende waarmee hij zich had ingelaten, de laagheden, de ontmoedigingen, de verwensingen), de manier waarop hij zijn familieleden behandeld had, de manier waarop hij ze nu behandelde – het waren allemaal handelingen die uitgingen van een zelf-bewustzijn, van een besef van zijn eigen persoon, waarvan de gestalte nu gekneet werd door, geboren was uit het feit zich gegrepen te weten door Jezus en uit hoe Jezus in zijn leven was binnengedrongen; uit hoe hij Jezus had leren kennen”.<sup>31</sup>

Een onherleidbare aanwezigheid die een zo grote nieuwheid voortbrengt dat je alles beziet in een ander, minder verward, waarder licht. Deze ervaring van nieuwheid in de relatie tot alles voert binnen in de ware kennis van Christus, staat toe Zijn waarde voor het leven te vatten, staat toe Jezus te kennen, niet als een abstracte definitie, maar als ervaring. Daarin begrijpt de mens de waarde van die aanwezigheid. Wie Hem ontdekt, herken je aan het waarde-oordeel dat zich in hem ontwikkelt.

Niemand heeft dat zo weten uit te drukken als sint Paulus: “Als anderen menen [zich op menselijke voorrechten te kunnen beroepen,] dan ik zeker: ik ben ben beneden op de achtste dag, van Israëls geslacht, van de stam Benjamin, een geboren en getogen Hebreëer; op het stuk van de tora een farizeeër, wat ijver aangaat een vervolger van de kerk, in wettische heiligheid volmaakt. Maar wat winst voor mij was ben ik om Christus gaan beschouwen als verlies. Sterker nog, ik beschouw *alles* als verlies, want mijn Heer Christus Jezus kennen gaat alles te boven. Om Hem heb ik alles prijsgegeven. Om Christus houd ik alles zelfs voor vuilnis, als het erom gaat Hem te winnen”.<sup>32</sup>

<sup>31</sup> L. Giussani, *Dal temperamento un metodo [Uit het temperament, een methode]*, uitg. BUR, Milaan 2002, p. 5 [vert. m.p.].

<sup>32</sup> *Fil*, 3, 4-8.

Jezus was zich terdege bewust van wat Hij in de wereld bracht: “Het Rijk der hemelen lijkt op een schat, verborgen in een akker. Toen iemand hem vond, verborg hij hem weer, en in zijn blijdschap ging hij alles te gelde maken wat hij bezat en kocht die akker”.<sup>33</sup> Wat is de waarde van die Aanwezigheid, zo groot dat je een fantastische deal sluit als je haar refereert boven wat dan ook?

Dat is wat de apostelen getuigd hebben. De aantrekkelijkheid van die Aanwezigheid was zo groot dat ze alles achtergelaten hebben om haar te volgen. Hoezo? Zijn Aanwezigheid beheerste zozeer hun leven – beantwoordde zozeer aan hun honger en aan hun dorst naar betekenis en genegenheid – dat Hij voldoende was. De bevrediging die hij bracht was zo imponerend dat Hem volgen de enige mogelijkheid was om die niet te verliezen. De moraliteit had dezelfde oorsprong als de verbazing: Zijn aanwezigheid. Want moraliteit ontstaat uit de Aanwezigheid, niet uit een voluntaristische inspanning. Het moralisme heeft een andere oorsprong dan het volgen (dat altijd verbazing is voor een aanwezigheid).

Het is diezelfde Aanwezigheid die de tollenaars ontmoet hebben. Je begrijpt waarom ze Hem voortdurend gingen opzoeken, waarom ze Hem achtervolgden: niet uit moralisme, maar vanwege die diepe sympathie die Zijn persoon in hen opwekte. Ze werden door Hem aangetrokken. Ze wilden bij Hem zijn. Net als de farizeeër Paulus of de visser Petrus. “Deze ontmoeting is wat voortdurend ons leven polariseert, voortdurend betekenis en synthese geeft aan ons bestaan. Buiten deze ontmoeting is er geen bron van bewustzijn van nieuwigheid in ons leven. In de ontmoeting raakt de gebeurtenis van het aanwezige Mysterie ons leven en maakt het ons leven deelachtig aan een voortdurende stroom van nieuwigheid”.<sup>34</sup>

Je begrijpt dat wie Hem ontmoet, zoals Dostojevski schrijft, niet meer om Hem heen kan: “Ik weet niet hoe het anderen vergaat, maar mij lukt het niet te doen als iedereen. Eenieder denkt, en denkt dan meteen weer iets anders. Ik kan aan niets anders denken. Ik denk mijn hele leven aan wat mij gebeurd is”.<sup>35</sup> Woorden van dezelfde strekking – en ons vertrouwder – worden gebruikt door Möhler: “Ik geloof dat ik niet meer zou kunnen leven als ik Hem niet meer zou horen spreken”.<sup>36</sup>

De manier waarop don Giussani ons heeft geleerd naar Johannes en Andreas te kijken, zal altijd voor ons het criterium blijven om te verifiëren of het christendom ons nu aan het overkomen is, of een aanwezigheid de overhand heeft, of dat het al gereduceerd is tot categorie, tot abstracte definitie. Anders zeggen we wel dat het

<sup>33</sup> Mt 13, 44.

<sup>34</sup> L. Giussani, S. Alberto, J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo [Sporen trekken in de geschiedenis van de wereld]*, op. cit., p. 25 [vert. m.p.].

<sup>35</sup> F.M. Dostojevskij, *I demoni* [F.M. Dostojevski, *Boze geesten*], dl. 1, uitg. Garzanti, Milaan 1990, p. 121 [vert. m.p.].

<sup>36</sup> Vgl. J.A. Möhler, *De eenheid in de Kerk of het principe van het katholicisme in de geest van de kerkvaders uit de eerste drie eeuwen*, uitg. De Nederlandsche Boekhandel, Antwerpen 1947.

christendom een gebeurtenis is, maar zoals je een definitie uiteenzet, niet als iets wat op dit moment aan het gebeuren is.

“Het christendom is ‘gebeurtenis’; iets wat er eerst niet was en wat op een gegeven moment is ontstaan. Niet dat Andreas en Johannes gezegd hebben: ‘Ons is een gebeurtenis overkomen’. Het was natuurlijk niet nodig dat zij reeds in een definitie verduidelijkten wat hun aan het overkomen was: want het was nu juist aan het gebeuren! Het christendom is een gebeurtenis. Er bestaat geen ander woord om er de natuur van aan te duiden: noch het woord wet, noch het woord ideologie, opvatting of project. Het christendom is geen religieuze leer, geen geheel van morele wetten, geen samenstel van riten. Het christendom is een feit, een gebeurtenis: al het overige is consequentie”.<sup>37</sup>

De leerlingen konden Hem herkennen als ze Hem zagen spreken, als ze zich door Hem aangekeken voelden, als ze zich zo in de diepte van hun wezen gegrepen voelden. Zij hebben waargenomen dat Zijn aanwezigheid erin slaagde over alles de boventoon te voeren, door het feit dat ze onmiddellijk veroverd, gegrepen waren, door het feit dat ze die mens in Zijn unieke, onvergelijkelijke, goddelijke waarde herkend hadden, en dat het gemakkelijk geweest was dat te beseffen. Wanneer in ons de aandacht voor de gevolgen de overhand heeft, dan wil dat zeggen dat we ons reeds van het feit verplaatst hebben!

“God is een gebeurtenis geworden in ons dagelijks leven, opdat ons ik zichzelf met helderheid herkent in zijn oorspronkelijke factoren en zijn bestemming bereikt, gered wordt. Zo was het voor Maria en voor Jozef. Zo was het voor Johannes en Andreas, die achter Jezus aan gingen op aanwijzing van Johannes de Doper. God kwam hun leven binnen als gebeurtenis. Of ze het nu altijd voor ogen hielden of het af en toe vergaten – vooral de eerste dagen of maanden –, heel hun leven hing af van die gebeurtenis: naar de mate van het belang ervan, kun je van een gebeurtenis niet terugkeren. Zo was het voor hen. Zo is het nu voor ons: een gebeurtenis kan een begin betekenen en een weg, kan een levensmethode aangeven. Het gaat dan om een ervaring die opgedaan moet worden. Een dergelijke weg vergt de inspanning van de mens die door de gebeurtenis geraakt is, tot hij de ware betekenis verrast van wat hij begonnen is waar te nemen. Het is een weg van de blik”.<sup>38</sup>

Nicolaas Cabásilas zegt: “Kennen uit ervaring [...] betekent de zaak zelf bereiken: de vorm drukt zich daarbij in de ziel in en wekt het verlangen op, gelijk een wonder van schoonheid dat doet”.<sup>39</sup> De schoonheid van die Aanwezigheid, ingedrukt in de ziel, wekt het verlangen op. Daarom tekent het een begin, een weg.

<sup>37</sup> L. Giussani, S. Alberto, J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo [Sporen trekken in de geschiedenis van de wereld]*, op. cit., p. 12 [vert. m.p.].

<sup>38</sup> *Ibidem*, p. 15 [vert. m.p.].

<sup>39</sup> N. Cabasilas, *La vita in Cristo [Het leven in Christus]*, uitg. Città Nuova, Verona 2005, p. 142 [vert. m.p.].



Als waar is dat je van een gebeurtenis niet kunt terugkeren, even waar is dat we aan dit verlangen al dan niet kunnen toegeven. Van het volgen van de nieuwgierigheid, het ermee bezig gaan, hangt af of die gebeurtenis het begin en een weg aangeeft ofwel de weg van de blik geblokkeerd raakt.

En hier begint werkelijk het drama, want dikwijls is wat voor onze ogen gebeurt niets anders dan de gebeurtenis van de aanwezige Christus. Dat zien we in de andere manier waarop we de dingen van iedereen beleven, zoals we elkaar dikwijls vertellen. Het kan de manier zijn waarop we een bruiloft vieren of een begrafenis, zozeer dat de anderen naar ons kijken, verbaasd door een anders-zijn: “Op deze manier is het haast mooi om dood te gaan”, zei iemand op de begrafenis van een vriend van ons. Maar als wij stil blijven staan, als we het verlangen dat dat anders-zijn opwekt, blokkeren, worden we slaaf van het resultaat, zodat we bij de eerste tegenslag kwaad worden. Daarom hecht don Giussani eraan, met zijn grenzenloze charitas, ons ervan bewust te maken dat als wij blijven stilstaan bij de sentimentele weerslag, zonder toe te geven aan de krachtige aantrekkelijkheid van de schoonheid die we voor ons hebben, ons dat niet voldoende zal zijn om te leven.

Ik ben altijd getroffen geweest door de volgende episode, omdat die ons werkelijk zegt wat het probleem is waarin we dikwijls vastlopen. Na de zorgvuldige uitvoering van een mooi lied, in een menselijk gesproken benijdenswaardige, unieke sfeer, in een huis van de *Memores Domini*, houdt Giussani een moment stil en merkt op: “Het is echt heel mooi, zowel de muziek – zoals er gezongen wordt – als het menselijke gevoel van vriendschap en broederschap en gezelschap op een avontuur. Maar als de dingen zo opgesomd zouden kunnen worden zoals ik dat nu gedaan heb – en dat was het dan [alles heel mooi, maar dat was het dan, hier stopt men] – en iets anders als vanzelfsprekend beschouwd zou worden – geaccepteerd en erkend (zeker!), maar als vanzelfsprekend beschouwd –, en Zijn naam niet tevoorschijn zou komen in het accent van een dialoog, in een verlangen gehoord te worden, in een verlangen hem te horen; als Hij niet een tot op zekere hoogte autonome persoonlijkheid zou hebben, als Hij niet een uiteindelijk geheel eigen gezicht zou hebben, met onverwisselbare gelaatstrekken, niet verwisselbaar zelfs met die van degenen die Hijzelf geschapen heeft als teken van Zichzelf”,<sup>40</sup> dan zou dit alles niet voldoende zijn: het zou niet voldoende zijn voor onze verwachting van geluk, het zou niet voldoende zijn voor onze dorst naar de bestemming, zoals het evenmin voldoende zou zijn een uitzonderlijk werk te hebben of in het leven te slagen. Het zou niet voldoende zijn!

En daarom dringt hij aan, vrienden: “Laten we opletten, vrienden, dat Jezus onder ons de oorsprong kan zijn van een hele wereld aan menselijkheid, vol vreug-

<sup>40</sup> L. Giussani, *L'attrattiva Gesù [De aantrekkelijkheid Jezus]*, uitg. BUR, Milaan 1999, p. 148 [vert. m.p.].

de en vriendschappen, vol formeel onberispelijke redenen, vol formeel, maar ook materieel concrete hulp [...], maar dezelfde Jezus [deze Aanwezigheid] gereduceerd zou kunnen zijn tot 'de beeltenis van een mooie vrouw, uitgehouwen op een grafmonument'".<sup>41</sup> Als dit je niet doet huilen, de gedachte dat Jezus gereduceerd zou kunnen zijn tot de beeltenis van een mooie vrouw, uitgehouwen op een grafmonument...

Christus "kan niet uitgehouwen of uitgewassen worden uit het mooie en blijе zich voordoen van het gezelschap van gezichten dat van Hem de zweem van een teken zou moeten zijn!" Deze reductie wordt enkel vermeden "wanneer je werkelijk 'U' tot Hem zegt, met heel je bewustzijn van je *ik*: hoe meer je je bewust bent van jezelf, des te krachtiger, groter, waarder, eenvoudiger en zuiverder is je devotie tot Hem [...]. De aanwezigheid van Christus in de wereld is het wonder van ons gezelschap. Maar dat is het topje van een teken dat 'wortelt waar het waarder is', of, beter gezegd, het is het topje van een teken dat in al het overige schipbreuk lijdt in de gewone betekenis, in al het overige schipbreuk lijkt in de gewone natuurlijkheid. Daarom, hoe intenser men liefheeft, met voorkeur liefheeft – kortom, daar waar het goed is 'ik' te zeggen met een impuls die de anderen niet kennen, of 'jij' te zeggen met een impuls die de anderen niet kennen –, gaat het er niet om het gewicht van onze vriendschap te dempen, de werkzaamheid vol ogen, lippen en gezicht, vol woord, lied en hart van een mooi gezelschap als dit te vernevelen, maar het is als een soort tot het uiterste gedreven spanning – van alles wat ik genoemd heb en dat ons gezelschap vormt – om uw naam, o Christus, uit te schreeuwen: 'Dank u dat U zich zichtbaar hebt gemaakt en hier bent komen zitten'".<sup>42</sup>

Dus, als er niet deze tot het uiterste gedreven spanning om Uw naam, Christus, te zeggen, is niets voldoende!

Daarom is de kwestie van een totaal aan de slag gaan met de werkelijkheid – waarover we bij recente gelegenheid gediscussieerd hebben – een kwestie van waardering, zoals een vriend het zei tijdens een assemblee: "Als iemand niet volledig geëngageerd is met de werkelijkheid, is dat omdat hij niet ten diepste waardeert wat hij ontmoet heeft. Want een mens waardeert altijd iets wat voor hem absolute waarde heeft, waardeert iets ten opzichte van de andere dingen. Welnu, het is of onze waardering voor Jezus een van de vele is, niet 'de' waardering. Ik waardeer jou niet ten diepste, o Christus, en daardoor ben ik maar gedeeltelijk met de werkelijkheid bezig. Ik zie dat bij mezelf en ik zie dat bij anderen: deze totale waardering voor Jezus, wie die heeft gaat de werkelijkheid tegemoet, zoekt de betekenis. Jezus is alles".

Dan is onze hoop dat deze Gebeurtenis ons blijft overkomen en ons zodanig aantrekt, dat ze in ons het verlangen opwekt om aan de slag te gaan, zodat we Hem

<sup>41</sup> *Ibidem*, pp. 150-151 [vert. m.p.].

<sup>42</sup> *Ibidem*, pp. 152-153 [vert. m.p.].

kunnen vatten wanneer Hij gebeurt. Want als wij Zijn aanwezigheid niet waarnemen, verplaatst zich onvermijdelijk ons affectieve centrum, ook al zijn we ons daarvan niet bewust. Uit Zijn aanwezigheid kan ook een hele wereld aan menselijkheid voortvloeien, maar Christus heeft niet de overhand. Het is het geloof dat hier op het spel staat.

Hoe beseffen we dat Christus niet de overhand heeft? De ervaring geeft ons alle nodige waarschuwinglampjes: het werk of het mooie gezelschap zijn ons niet genoeg. En toch leggen we er ons geen rekenschap van af hoe deze reductie plaatsvindt, vanwege “een opvallende verduistering van het denken”,<sup>43</sup> zoals Benedictus XVI het noemt.

Als de kenmethode de Gebeurtenis is, als we ons enkel door de aanwezige Gebeurtenis bewust worden van onszelf, dan kan alleen iemand in wie de aard van de Gebeurtenis niet verduisterd is, ons bewust maken van onze verwarring, van onze reductie. Dit is het geschenk dat don Giussani voor ons is. Niet alleen heeft hij als geen ander het christendom beschreven als gebeurtenis, maar hij heeft ons ervan getuigd. Dat in hem de Gebeurtenis voortdurend plaatsvond, zien we uit het feit dat hij alle door ons gemaakte reducties kon blootleggen. In hem gebeurde de Gebeurtenis – want wie de woestijn ziet, hoort niet bij de woestijn – en daarom was hij nimmer tevreden met iets wat minder was dan zijn Aanwezigheid, zoals zijn tot het uiterste gedreven spanning om Zijn naam te zeggen, laat zien. Wij hadden die intussen onderweg reeds verloren!

## 2. “Aanvankelijk was dit echter niet zo”

Om een gebeurtenis te begrijpen gaan we gewoonlijk uit van onze ervaring. Iets gebeurt in een moment van tijd en ruimte, maar vervolgens gaan we over op iets anders. Wat gebeurt kan meer of minder sporen achterlaten, dat hangt af van de draagwijdte van de gebeurtenis, maar zichzelf ligt meteen achter ons. Zozeer zijn we ervan overtuigd dat de dingen zo wel moeten verlopen, dat we vaak zeggen: “Het is toch niet mogelijk net zo verbaasd te blijven als in het begin!” We theoretiseren het zelfs.

Maar Giussani daagt onze opvatting uit door te zeggen dat deze manier van redeneren niet opgaat voor de christelijke gebeurtenis: “Want het christendom is ‘een gebeurtenis’, een nieuwe levensrealiteit die in de wereld is binnengegaan; en daarom is het, wanneer ik erdoor gegrepen word, een ervaring van nieuw leven, niet

---

<sup>43</sup> Benedictus XVI, *Licht van de wereld. De paus, de Kerk en de tekenen van de tijd. Een gesprek met Peter Seewald*, uitg. Adveniat, 's-Hertogenbosch 2011, p. 41.

enkel in het begin nieuw, maar altijd nieuw”.<sup>44</sup> Het christendom is niet wat rest van een gebeurtenis, maar is altijd een gebeurtenis; anders zou het zijn onbetrouwbaarheid aantonen. Want iets dat niet op de een of andere manier aanwezig is, is niet. Of het gebeurt nu ofwel het is niet. Op dit punt kunnen we nog beter begrijpen wat de bewering betekent dat het christendom een gebeurtenis is.

Don Giussani zegt: “Het aanlopen tegen een menselijke aanwezigheid die anders is *gaat vooraf* niet alleen aan het begin, maar op ieder moment dat volgt op het begin: een jaar of twintig jaar. Het oorspronkelijke verschijnsel – het botsen op een menselijk anders-zijn, de verbazing die daaruit ontstaat – is bestemd het verschijnsel te zijn dat *het begin en de oorsprong is van elk moment van de ontwikkeling*. Want er is geen ontwikkeling als die oorspronkelijke impact zich niet herhaalt, oftewel als de gebeurtenis niet gelijktijdig blijft. Ofwel ze hernieuwt zich, ofwel niets vordert; men theoretiseert dan onmiddellijk de gebeurde gebeurtenis en struikelt rond op zoek naar vervangende steunpunten voor Datgene wat werkelijk aan de oorsprong van het anders-zijn staat. De factor die een oorsprong bewerkstelligt is en blijft de impact met een andere menselijke werkelijkheid. Als dat dus niet opnieuw gebeurt en wat er aan het begin gebeurd is zich niet hernieuwt, dan komt er geen ware continuïteit: als iemand niet nu de impact beleeft met een nieuwe menselijke werkelijkheid, dan begrijpt hij niet wat hem destijds overkomen is. Enkel als de gebeurtenis nu opnieuw gebeurt, wordt de aanvankelijke gebeurtenis verlicht en verdiept en is er continuïteit, ontwikkeling”.<sup>45</sup>

Met zijn genialiteit neemt don Giussani de aard van het christendom zo bewust waar, dat hij ons in deze tekst niet alleen herinnert aan de permanente vereisten van het christendom als gebeurtenis – de gelijktijdigheid en het onherleidbare anders-zijn –, maar ons ook de aanwijzingen geeft die ons laten beseffen dat we opgehouden zijn het christendom te ervaren als gebeurtenis in het heden. Dat herken je aan twee tekens.

Ten eerste: de plaatsgevonden gebeurtenis wordt getheoretiseerd. Bij ontstentenis van de fascinatie van de gebeurtenis, stellen we ons tevreden met de theorie, met het betoog, met een abstracte categorie. En we blijven die herhalen. We rechtvaardigen dat zelfs, zoals Dostojevski ons in herinnering roept: “De mens heeft zulk een voorliefde voor het systeem en voor de abstracte gevolgtrekkingen, dat hij bereid is de waarheid bewust te verwringen, dat hij bereid is ziende niet te zien en horende niet te horen, als hij zijn logica maar kan hoog houden”.<sup>46</sup> Immers, na onderweg de aantrekkelijkheid van de Aanwezigheid kwijtgeraakt te zijn, overheerst in de

<sup>44</sup> *Verso una vita di fede più matura [Naar een rijper geloofsleven]*, door Gemeenschap en Bevrijding, *pro manuscripto*, Milaan 1976, p. 6 [vert. m.p.].

<sup>45</sup> L. Giussani, ‘*Qualcosa che viene prima [Iets dat ‘eerder’ komt]*’, in: *Tracce-Litterae communionis*, november 2008, p. 2 [vert. m.p.].

<sup>46</sup> F.M. Dostojevski, *Herinneringen uit het ondergrondse*, uitg. L.J. Veen, Amsterdam s.a., p. 49.

theoretisering (de reductie tot categorie of discours) dat wat we al weten, dat wat wij vastgesteld hebben, ons schema, onze opinie.

Maar aangezien we gemaakt zijn voor vervulling, moet de leegte die de ontbrekende aanwezigheid achterlaat, gevuld worden. En daarom – en dat is het tweede teken – zoekt men, zegt don Giussani, vervangende steunpunten, die de affectieve verplaatsing documenteren. Wanneer de leerlingen zich geen rekenschap geven van de draagwijdte van de Aanwezigheid die ze ontmoet hebben, beginnen ze *compensatie* te vragen: “Waarop Petrus zeide: ‘Zie, wij hebben alles prijsgegeven om U te volgen. Wat zullen wij dus krijgen?’”.<sup>47</sup> Maar is Zijn aanwezigheid dan niet alles? Zelfs hij, Petrus, beseft het niet.

Ofwel overheerst het zoeken naar *succes*: “De (twee en) zeventig keerden vol blijdschap terug en zeiden: ‘Heer, zelfs de duivels onderwerpen zich aan ons door uw Naam’. Hij zeide tot hen: ‘Ik zag de satan als een bliksemstraal uit de hemel vallen. Ik heb u macht gegeven om op slangen en scorpioenen te treden, te heersen over heel de kracht van de vijand; en niets zal u kunnen schaden. Toch moet ge u niet verheugen over het feit dat de duivels aan u onderworpen zijn, maar verheugt u omdat uw namen staan opgetekend in de hemel!’”.<sup>48</sup> Voor de tweenzeventig is Zijn aanwezigheid niet meer voldoende om het leven te verblijden. Niet dat ze het goede wat gedaan is niet moeten waarderen, maar dit goede mag niet de afgrondelijke afstand verduisteren die er is tussen de door hen gewerkte wonderen en het feit dat ze de Zijnen zijn! Maar ze hebben daar geen benul van, net zoals dat ons gebeurt.

Ofwel probeert men de leegte te vullen met *macht*: “Toen kwamen de zonen van Zebedeüs, Jakobus en Johannes, naar Hem toe en zeiden: ‘Meester, wij willen dat U voor ons doet wat wij U vragen’. Hij antwoordde hun: ‘Wat wilt ge dan dat Ik voor u doe?’ Zij zeiden Hem: ‘Geef dat in uw glorie een van ons aan uw rechter- en de ander aan uw linkerhand moge zitten’. Maar Jezus zei hun: ‘Ge weet niet wat ge vraagt. Zijt ge in staat de beker te drinken die Ik drink en met het doopsel gedoopt te worden waarmee Ik gedoopt word?’ Zij antwoordden Hem: ‘Ja, dat kunnen wij’. ‘Inderdaad’, gaf Jezus toe, ‘de beker die Ik drink, zult gij drinken, en met het doopsel waarmee Ik gedoopt word, zult gij gedoopt worden; maar het is niet aan Mij u te doen zitten aan mijn rechter- of linkerhand, omdat alleen zij dit verkrijgen voor wie dit is bereid’. Toen de tien anderen dit hoorden, werden ze kwaad op Jakobus en Johannes”.<sup>49</sup>

Wat zijn onze vervangende steunpunten? Ze zijn niet heel anders dan die van de apostelen die we zojuist in herinnering geroepen hebben. Laten we er samen naar kijken, zoals don Giussani ze voor ons gesignaleerd heeft.

<sup>47</sup> Mt 19, 27.

<sup>48</sup> Lc 10, 17-20.

<sup>49</sup> Mc 10, 35-41.

*a) Een tot waarden gereduceerd christendom*

“Tijdens een bijeenkomst eergisteren in Milaan, merkte ik op dat het de laatste jaren, sinds zo’n vijftien jaar, alle jaren van onze weg, is alsof [...] de beweging geconstrueerd heeft op de waarden die Christus ons gebracht heeft. Zo hebben alle inspanningen voor associatieve, operatieve, charitatieve, culturele, sociale, politieke activiteiten zeker als doel gehad onszelf en de dingen te mobiliseren volgens de [...] aanknopingspunten van waarden die Christus ons bekendgemaakt heeft. Maar in het begin van de beweging was dit niet zo. Zoals ik gisteren heb aangegeven, aan het begin van de beweging, in de eerste jaren, bouwden we niet op de waarden die Christus ons gebracht had, maar bouwden we op Christus, zo naïef als je wilt, maar het thema van het hart, het overtuigende motief was het feit van Christus, en dus het feit van Zijn lichaam in de wereld, van de Kerk. Aanvankelijk bouwden we, poogden we te bouwen op iets wat aan het gebeuren was, niet op gebrachte waarden, en dus op onze onvermijdelijke interpretatie daarvan; we probeerden te bouwen op iets wat aan het gebeuren was en wat in ons leven was binnengedrongen. Hoe naïef en lachwekkend disproportioneel het ook was, het was een zuivere houding. Daarom, door die als het ware verlaten te hebben, door ons op een positie te stellen die allereerst, zou ik zeggen, ‘culturele vertaling’ is en niet enthousiasme voor een Aanwezigheid, daarom kennen we – in de bijbelse zin – Christus niet, kennen we het mysterie van God niet, want het is ons niet vertrouwd”.<sup>50</sup> We moeten de oorspronkelijke zuiverheid terug zien te winnen.

Wat had don Giussani nodig om zich bewust te worden van een dergelijke reductie van het christendom tot waarden? Dat hijzelf het christendom beleefde als iets wat hem aan het overkomen was.

Denken we aan hoe iemand die verliefd is het gemakkelijk opmerkt wanneer in anderen de relatie met de man of met de vrouw die ze getrouwd hebben, opgehouden is iets te zijn wat aan het gebeuren is, en iets anders geworden is dan enthousiasme voor een aanwezigheid.

*b) Van een aanwezigheid die zich opdrong naar een organisatie die gevolgd moet worden*

“De beweging is geboren uit een aanwezigheid die zich opdrong en ons leven de provocatie bracht van een belofte om te volgen. Maar vervolgens hebben we de continuïteit van dit begin toevertrouwd aan teksten en initiatieven, aan bijeenkomsten en dingen we moesten doen. We hebben het niet toevertrouwd aan ons leven, waardoor het begin al snel opgehouden is een waarheid te zijn die zich aan onze persoon aanbiedt, en begin is geworden van een organisatie, van een werkelijkheid waarop je

---

<sup>50</sup> L. Giussani, *L'opera del movimento. La Fraternità di Comunione e Liberazione [Het werk van de beweging. De Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding]*, uitg. San Paolo, Cinisello Balsamo (Milaan) 2002, pp. 100-101 [vert. m.p.].

de verantwoordelijkheid van je eigen werk kunt afschuiven en waarvan je de oplossing voor dingen kunt verwachten”.<sup>51</sup> Niet dat Christus ontkend wordt, Christus is eenvoudigweg een ‘geestelijke doodoener’ geworden, en wat de boventoon voert is iets anders: “Voor velen van ons geldt dat het feit dat de verlossing Jezus Christus is en dat de bevrijding van het leven, hier en in het hiernamaals, voortdurend verbonden is met de ontmoeting met Hem, een ‘spirituele’ doodoener geworden is. Het concrete zou dan iets anders zijn: vakbondswerk, bepaalde rechten verwerven, het organiseren, de werkeenheden en dus de vergaderingen, maar niet als de uitdrukking van een levensbehoefte, maar veeleer als versterving van het leven, als last en tol die betaald moet worden aan een toebehoren dat ons onbegrijpelijkerwijze nog altijd in de rangen vindt”.<sup>52</sup>

Zonneklaar drukt de toenmalige kardinaal Bergoglio zich uit: “Wanneer de gelovige beseft het élan en het enthousiasme van weleer verloren te hebben, neigt hij ertoe houdingen aan te nemen die hem niet eigen zijn. [...] Het verlies van het oorspronkelijke vuur brengt sommigen ertoe [...] te vluchten in wat we ‘secundaire taken’ zouden kunnen noemen. [...] De vlucht manifesteert zich als vlucht in de ‘secundaire’ deugden: sommigen wijden zich toe aan het sociale [...]. Anderen daarentegen concentreren zich op de rituelen. In beide gevallen is dat niet voldoende om de ware uitdaging het hoofd te bieden”.<sup>53</sup>

### c) Van draaikolk naar een mooi opgepoetst betoog

Wanneer het christendom niet meer gebeurt als gebeurtenis van een Aanwezigheid die het leven binnendringt en het opnieuw laat koken, dan wordt uiteindelijk de gebeurde gebeurtenis getheoretiseerd: “Men levert een mooi opgepoetst betoog over, enkele regels over hoe christen en mens te zijn. Maar zonder liefde, zonder de erkenning van het levendmakende Mysterie, dooft het individu uit en sterft het. Onze hoop, de verlossing van Christus kan niet iets zijn wat we gelezen hebben en goed weten na te zeggen. Een min of meer opbouwend of moralistisch betoog, dat is waartoe de verkondiging dikwijls gereduceerd wordt! We zouden opnieuw moeten koken... [...] Wat nog niet meegedeeld is is de ‘exaltatie’ van het individu, de overwinning van het Mysterie, de glorie van Christus tegenover wat er gebeurt. Maar dat gebeurt als deze ervaring er is”.<sup>54</sup>

<sup>51</sup> L. Giussani, *Il rischio educativo come creazione di personalità e di storia [Het risico van de opvoeding als schepping van persoonlijkheden en geschiedenis]*, uitg. SEI, Turijn 1995, p. 63 [vert. m.p.].

<sup>52</sup> *Ibidem*, p. 61 [vert. m.p.].

<sup>53</sup> J.M. Bergoglio – Franciscus, *Aprite la mente al vostro cuore [Open je geest voor je hart]*, uitg. Rizzoli, Milaan 2013, pp. 154-155.

<sup>54</sup> L. Giussani, *Un caffè in compagnia [Een kopje koffie in gezelschap]*, uitg. Rizzoli, Milaan 2004, pp. 173-175 [vert. m.p.].

Christus is niet iets en kan niet iets zijn waarover we gelezen hebben of een betoog dat we goed kunnen nazeggen. Al in 1962 waarschuwde don Giussani de scholieren van GS (destijds op het hoogtepunt van de verspreiding van de *Gioventù Studentesca* [voorloper van Gemeenschap en Bevrijding – m.p.] in Milaan) voor deze reductie: “De oorspronkelijke ervaring die ons ‘erbij heeft gehaald’, is als het ware gefossiliseerd, gekristalliseerd. [...] In het begin heeft iets voor jullie, in jullie, op jullie gewerkt; een reactie van eenvoud op dit geschenk heeft jullie hier bij ons gebracht”. Maar vervolgens heeft een formalisme opgeld gedaan, dat wil zeggen “stilstand van de nieuwhed”.<sup>55</sup> Formalisme en stilstand in plaats van de oorspronkelijke ervaring.

*d) De gebeurtenis wordt een verschijnsel uit het verleden*

Het christendom is zozeer gebeurtenis dat, wanneer het een verschijnsel uit het verleden wordt, men het niet met een andere methode opnieuw kan laten gebeuren – zegt ons don Giussani – dan die van de gebeurtenis zelf. Het christendom is zozeer een gebeurtenis dat het opnieuw moet gebeuren. Als we ons ervan hebben losgemaakt, als er een discontinuïteit heeft plaatsgevonden (waardoor datgene wat in het verleden gebeurd is, een devote herinnering is geworden), dan lukt het ons niet het met onze initiatieven opnieuw te laten gebeuren: “Laten we de hypothese formuleren dat vandaag een paar mensen bij elkaar komen die reeds de ervaring waar we over spraken, beleefd hebben, en daar ze een indrukwekkende herinnering hebben aan een gebeurtenis waardoor ze geraakt zijn – die hun goed gedaan heeft, die hun leven zelfs verbeterd heeft –, willen ze die opnieuw oppakken, willen ze een ‘discontinuïteit’ overbruggen die zich in de loop van de jaren gevormd heeft. Datgene waarom ze zich nog vrienden voelen is een ervaring uit het verleden, een gebeurd feit, dat in het heden echter – zoals we zeiden – een ‘devote herinnering’ geworden is. Welnu, hoe is het voor hen mogelijk de continuïteit op te pakken met de oorspronkelijke gebeurtenis die in hun leven is binnengedrongen? Als ze bijvoorbeeld zouden zeggen: ‘Laten we samen een catechesegroepje beginnen, of een nieuw politiek initiatief ontwikkelen, of, bijvoorbeeld, een charitatieve activiteit ondersteunen, een werk scheppen, enzovoorts’, dan zou geen van deze antwoorden geschikt zijn om de discontinuïteit te overbruggen. Wat nodig is is ‘iets dat eerder komt’, waarvan dit alles slechts ontwikkelingsinstrument is. Wat dus nodig is, is dat opnieuw gebeurt wat hen in het begin overkomen is: niet ‘hoe’ het in het begin gebeurd is, maar ‘datgene wat’ in het begin gebeurd is: het aanlopen tegen een menselijk anders-zijn waarin dezelfde gebeurtenis die hen aan het begin bewogen heeft, zich vernieuwt. Dáar komt men samen en, door iemand te volgen, legt men de link met wat in het begin gebeurd is. En alle belangrijkste factoren van de ervaring in het verleden komen rijper en helderder te voorschijn”.<sup>56</sup>

<sup>55</sup> ‘*Scuola incaricati [School voor leidinggeevenden] 1962*’, CL-archief [vert. m.p.].

<sup>56</sup> L. Giussani, ‘*Qualcosa che viene prima [Iets dat ‘eerder’ komt]*’, op. cit., pp. 3-4 [vert. m.p.].



Welke poging van ons dan ook zal niet de discontinuïteit kunen overbruggen, slaagt er niet in van de devote herinnering een gebeurtenis in het heden te maken. Zo gebeurt dat wat paus Franciscus op Witte Donderdag zei: “Juist hieruit komt de ontevredenheid voort van sommigen die steeds droeviger worden [...], een soort verzamelaars [...] van antiquiteiten”.<sup>57</sup>

We beginnen te zien hoe, van het overheersen van een Aanwezigheid die elke geste domineerde, waardoor elke actie uitdrukking was van Zijn imponerendheid, we haar uiteindelijk onderweg verloren hebben. Waarom gebeurt dit? Omdat we dikwijls – zegt don Giussani – “onze levensinspanningen inzake sociale, culturele en politieke problemen” beleven “op een wijze die een levendige, authentieke christelijke ervaring verwatert. Terwijl onze inspanningen voor de sociale, culturele en politieke problemen juist uitdrukking zouden moeten zijn van deze gepassioneerde levenservaring. Heel gemakkelijk genereren deze inspanningen een klimaat dat de aandacht voor die ervaring verteert en zich opstelt als er mee in contrast, die ervaring als het ware aan de kant duwt, haast verstikt. Ofwel wie meent een authentieke christelijke levenservaring te beleven, stelt deze wil [...] tegenóver de inspanningen voor die problemen. De twee gevallen zijn het dubbele gezicht van dezelfde ernstige fout”.<sup>58</sup> Activisme of intimisme: de overhand heeft niet meer de Gebeurtenis die zich opdringt en de waarneming van onszelf verandert, een nieuwe blik en een nieuwe passie voor alles genereert.

Laten we kijken hoe Giussani de poging om de natuur van het christendom te reduceren onvermoeibaar ontmaskerd heeft: “De analyse van het onbehegen van de situatie waarin we ons bevinden [historisch was dat 1976, maar het geldt ook voor 2013, voor ons ‘heden’] die ik wil verrichten is puur methodologisch en niet beschuldigend van aard, het is een aspect van het oordeel dat ons opnieuw op weg doet gaan”.<sup>59</sup> We staan altijd bloot aan deze reductie, daarom heeft don Giussani voortdurend geoordeeld, gecorrigeerd, opgeroepen; onverzoenlijk, zonder adem-pauze te laten.

Alles wat we beschreven hebben laat ons de afmetingen begrijpen van onze behoefte. We zijn werkelijk behoeftig! Wat een bevrijding dat te erkennen en er samen naar te kunnen kijken! Vanuit deze behoeftigheid kan niet anders dan een vraag opkomen, zoals die welke opwelt van de lippen van de Kerk: “Almachtige God, als wij door onze zwakheid bezwijken, laat ons dan weer op kracht komen door het lijden van uw eniggeboren Zoon”.<sup>60</sup>

<sup>57</sup> *Wees herders met de geur van uw kudde. Homilie van paus Franciscus tijdens de chrismamis* (28 maart 2013), uitg. Betsaida, 's-Hertogenbosch 2013, p. 17.

<sup>58</sup> *Verso una vita di fede più matura [Naar een rijper geloofsleven]*, door Gemeenschap en Bevrijding, op. cit., pp. 3-4 [vert. m.p.].

<sup>59</sup> *Ibidem*, p. 7 [vert. m.p.].

<sup>60</sup> Gebed van de lauden van maandag in de Goede Week.

Hoe heeft Christus geantwoord op de zwakheid van de apostelen, op hun uitgeputte menselijkheid die hen ertoe bracht vervangende steunpunten te zoeken? Niet met een strategie of met een moralistische oproep. Dat zou voor hen niet voldoende geweest zijn, evenmin als het voor ons voldoende zou zijn. De draagwijdte van onze behoefte is zodanig dat enkel Zijn dood en Zijn verrijzenis ons kwaad aan de wortel konden en kunnen genezen. We kunnen het leven hernemen enkel door het Lijden van zijn Zoon, zegt de liturgie. Maar dit zeggen is voor ons, onbewust als we zijn van ons drama, dikwijls haast gereduceerd tot 'devotie'. Waaraan zien we dat? Aan de manier waarop de onze behoefte aanpakken, aan de aanmatiging en de hautaine houding die we met ons meedragen. Waar we daarentegen behoefte aan hebben, is, om het met sint Bernardus te zeggen, precies "dat [Christus] terugkeert en mij mijn reddingbrengende vreugde teruggeeft, dat Hij mij Zichzelf teruggeeft".<sup>61</sup>

### 3. Voortduring van het christendom als gebeurtenis in het heden: Hij is hier

Jezus is teruggekeerd. Levend. Als er één moment is waarop Zijn levende aanwezigheid weer overheerst, is het de Verrijzenis. Wat waren de leerlingen verrast toen Zijn levende en onverbiddelijke aanwezigheid zich oplegde! Maar we zien ook hoe Jezus vecht met hun onvermogen om te zien: "De leerlingen wisten niet dat het Jezus was".<sup>62</sup> De ene na de andere keer probeert Hij hen uit hun eigen maat te laten komen, door middel van een bepaalde manier van zeggen: "Maria", of door middel van een wonder: "Werpt het net uit rechts van de boot, daar zult ge iets vangen".<sup>63</sup> Zo wil Jezus het geloof, de zekerheid van zijn leerlingen naar boven doen komen: "Het is de Heer!"<sup>64</sup> Je kunt steeds opnieuw beginnen, omdat Hij leeft. Hij is de Levende. Om hen het leven te laten hernemen, stelt Hij zich er niet mee tevreden een passieve aanwezigheid te blijven. Het is een aanwezigheid die initiatief neemt om te antwoorden op hun behoefte. Om te antwoorden op de ontsteltenis over Zijn dood, legt Hij hun de Schrift uit: "'O onverstandigen, die zo traag van hart zijt in het geloof aan alles wat de profeten gezegd hebben! Moest de Messias dat alles niet lijden om in zijn glorie binnen te gaan?' Beginnend met Mozes verklaarde Hij hun uit al de profeten wat in al de Schriften op Hem betrekking had".<sup>65</sup> Om te antwoorden op het verraad van Petrus, vraagt Hij hem: "Petrus, houd je van Mij?"<sup>66</sup> En verder:

<sup>61</sup> Vgl. H. Bernardus van Clairvaux, *Preken over het Hooglied*, LXXIV, II, 7 [vert. m.p.].

<sup>62</sup> *Joh* 21, 4.

<sup>63</sup> *Joh* 21, 6.

<sup>64</sup> *Joh* 21, 7.

<sup>65</sup> *Lc* 24, 25-27.

<sup>66</sup> Vgl. *Joh* 21, 15-16.

“Ontvangt de Heilige Geest. Aan wie ge de zonden vergeeft, zijn ze vergeven, en aan wie ge ze niet vergeeft, zijn ze niet vergeven”.<sup>67</sup> Ofwel Hij laat zich door hen herkennen bij het breken van het brood, in de Eucharistie.

Dit zal steeds het vertrekpunt blijven. Enkel zijn initiatief kan ons opnieuw op weg helpen. Benedictus XVI herinnerde ons daaraan bij de de opening van de Synode van afgelopen oktober: “Wij kunnen de Kerk niet maken, we kunnen enkel doen kennen wat Hij gedaan heeft. De Kerk begint niet met ons ‘doen’, maar met het ‘doen’ en het ‘spreken’ van God. Zo hebben de Apostelen niet na een paar vergaderingen gezegd: laten we nu een Kerk creëren, en met een soort grondwetgevende vergadering een constitutie uitgewerkt. Nee, ze hebben gebeden en in gebed afgewacht, want ze wisten dat alleen God zelf zijn Kerk kan scheppen, dat God de eerste handelende persoon is: als God niet handelt, dan zijn onze dingen enkel van ons en zijn ze onvoldoende; alleen God kan ervan getuigen dat Hij het is die spreekt en gesproken heeft. Pinksteren is de conditie voor de geboorte van de Kerk: alleen omdat God eerst gehandeld heeft, kunnen de Apostelen met Hem en met Zijn aanwezigheid handelen en present stellen wat Hij doet. God heeft gesproken en dit ‘heeft gesproken’ is de voltooide tijd van het geloof, maar het is ook altijd een tegenwoordige tijd: wat God volbracht heeft, is niet slechts een verleden, want het is een echt verleden dat altijd het heden en de toekomst in zich draagt. God heeft gesproken betekent: ‘God spreekt’. En zoals toentertijd enkel met Gods initiatief de Kerk kon ontstaan, het Evangelie bekend kon worden, het feit dat God gesproken heeft en spreekt, zo kan ook vandaag enkel God beginnen, wij kunnen slechts meewerken, maar het begin moet van God komen. Daarom is het geen loutere formaliteit als we elke dag onze zitting beginnen met gebed: het beantwoordt aan de werkelijkheid zelf. Alleen Gods voorafgaan maakt onze weg, ons meewerken mogelijk: altijd een meewerken, nimmer een pure beslissing van ons. Daarom is het belangrijk altijd te weten dat het eerste woord, het ware initiatief, het ware handelen van God komt en dat enkel als we ons voegen in dit goddelijke initiatief, enkel als we dit goddelijke initiatief afsmaken, ook wij – met Hem en in Hem – evangelisatoren kunnen worden. God is altijd het begin”.<sup>68</sup>

Alleen wie het aanvaardt zich in te voegen in dit voortdurende begin, kan zien hoe het leven opnieuw geboren wordt, hoe onze behoefte weer kracht krijgt.

Hoe blijft het christendom als gebeurtenis in de geschiedenis aanwezig? Door middel van hen die door Hem gegrepen zijn, door middel van hen in wie het bewustzijn van Zijn aanwezigheid is gaan overheersen.

---

<sup>67</sup> Joh 20, 22-23.

<sup>68</sup> ‘God heeft gesproken. Maar hoe komt de mens dat te weten?’ Overweging van de Heilige Vader Benedictus XVI tijdens de eerste Algemene bijeenkomst van de 13e Gewone algemene vergadering van de Bisschoppensynode, Rome, 8 oktober 2012, uitg. Gemeenschap en Bevrijding Nederland, oktober 2012, p. 2.

Laten we oppassen om de rijkdom van het gezelschap van de gelovigen niet te reduceren tot onze pogingen, want het zou onvoldoende zijn om te antwoorden op de omvang van onze behoefte: “De gebeurtenis van Christus blijft in de geschiedenis aanwezig door het gezelschap van de gelovigen, dat een teken is, als een tent waarin het *sacra sanctorum* staat, het mensgeworden Mysterie. Dit Mysterie blijft aanwezig in het leven van elke mens en van de wereld, persoonlijk, werkelijk, door de voelbaar uitgedrukte eenheid van de christenen. Het gezelschap van de gelovigen is werkzaam teken van de verlossing van Christus voor de mensen, is het sacrament van de verlossing van de wereld. De Verrezen Christus omhelst ons op deze manier: dit gezelschap is precies de aanwezige Christus. Het is Christus in zijn menselijke werkelijkheid, het is het lichaam van Christus die zich aanwezig stelt, zozeer dat je Hem aanraakt, Hem ziet, Hem voelt. De waarde van dit gezelschap is dieper dan wat je ziet, want wat je ziet is het te voorschijn komen van het Mysterie van Christus die zich openbaart”.<sup>69</sup>

Als Hij, om te antwoorden op onze uitgeputte menselijkheid, heeft moeten sterven en verrijzen, dan is de kwestie: hoe kunnen wij vandaag deelhebben aan Zijn overwinning? En hoe neemt Christus nu initiatief om ons deel te laten hebben aan Zijn overwinning? “Christus laat zich kennen, maakt zich toegankelijk en geeft ons dus Zijn Geest in de Kerk door de Heilige Schrift, de Sacramenten, de apostolische opvolging, maar vooral door Zijn Geest die ons door elkaar schudt en in ons binnengaat door het hele leven van de Kerk. De Kerk is het door Christus, door middel van Zijn Geest bereikte, herschape en bezeten universum. De Kerk is dus de mensheid in de mate dat die waar gemaakt, geünificeerd is door de aanwezigheid van Christus door middel van die her-scheppende energie die het mysterie van de Geest op Pinksteren is. Christus zou onherstelbaar ver en dus slachtoffer van onze interpretatie zijn, als Hij niet aanwezig was in de levende Kerk. Als Hij zich niet aan ons zou aanbieden in het mysterie van Zijn Lichaam dat de Kerk is, zou Christus uiteindelijk subjectivistisch gereduceerd worden, zowel qua inhoud als qua methode. De Kerk is daarom de methode waarmee Christus zich in de tijd en in de ruimte meedeelt, analoog aan het feit dat Christus de methode is waarmee God gekozen heeft zich aan de mensen mee te delen, voor hun verlossing. Door middel van de menselijkheid van de Kerk bereikt het goddelijke ons, zowel als ‘communicatie van waarheid’ (Schrift, Traditie, Leergezag), dus als hulp voor de mens om een objectieve duidelijkheid en zekerheid te bereiken in het waarnemen van de ultieme betekenissen van zijn eigen bestaan, als als ‘communicatie van de goddelijke werkelijkheid zelf’ – Genade – door middel van de Sacramenten”.<sup>70</sup>

<sup>69</sup> L. Giussani, S. Alberto, J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo [Sporen trekken in de geschiedenis van de wereld]*, op. cit., p. 43 [vert. m.p.].

<sup>70</sup> *Ibidem*, pp. 58-59 [vert. m.p.].

Onze eerste activiteit is dus de passiviteit om ons te laten betrekken in dit initiatief van de in de Kerk aanwezige Christus.

Het initiatief van Christus is begonnen in ons Doopsel: “De ontmoeting van Christus met ons leven, waardoor Hij begonnen is voor ons een reële gebeurtenis te worden, de impact van Christus op ons leven, sinds welke Hij zich naar ons toe beweegt en, als *vir pugnator* [vgl. *Ex* 15, 3: ‘Dominus quasi vir pugnator / *De Heer is een strijder*’ – m.p.] een strijd begonnen is voor de ‘invasie’ van ons bestaan, heet het Doopsel”.<sup>71</sup> Hij vernieuwt ons, Hij laat ons anders worden door ons in te voegen in Zijn dood en verrijzenis: “Door de doop in zijn dood zijn wij met Hem begraven, opdat ook wij, zoals Christus door de macht van zijn Vader uit de doden is opgewekt, een nieuw leven zouden leiden. Zijn wij één met Hem geworden door het beeld van zijn dood, dan moeten wij Hem ook volgen in zijn opstanding”.<sup>72</sup>

Om in dit nieuwe leven te kunnen wandelen, moet dit begin voortdurend gevoed worden: “Het deelgenootschap aan het vlees van de verrezen Christus, ‘dat in de heilige Geest tot leven is gebracht en tot leven wekt’, bewaart het genadeleven dat in het Doopsel ontvangen werd, doet het groeien en vernieuwt het. Deze groei van het christelijk leven moet gevoed worden door de eucharistische Communie, brood voor onze pelgrimstocht”.<sup>73</sup> Als wij de relatie met Christus die ons veroverd heeft niet willen verliezen, hebben we het nodig voortdurend als bedelaars de sacramenten te gaan ontvangen: “*De Communie doet onze vereniging met Christus groeien*. De voornaamste vrucht van het ontvangen van de Eucharistie in de Communie is de intieme vereniging met Christus Jezus. De Heer zegt inderdaad: ‘Wie mijn vlees eet en mijn bloed drinkt, blijft in Mij en Ik in hem’ (*Joh* 6, 56). Het leven in Christus heeft zijn grondslag in het eucharistisch gastmaal: ‘Zoals Ik door de Vader die leeft, gezonden ben en leef door de Vader, zo zal ook hij die Mij eet, leven door Mij’ (*Joh* 6, 57)”.<sup>74</sup> Zó zoekt Hij ons, zoals sint Johannes Chrysostomus ons herinnert: “Voor u ben ik bespuwd en geslagen, heb ik Mij ontdaan van mijn heerlijkheid, heb ik mijn Vader verlaten en ben ik bij u gekomen, bij u die Mij haatte, Mij ontvluchtte en mijn naam niet eens wilde horen; Ik ben u achterna gegaan, Ik heb uw sporen gevolgd, om u tot mijn bezit te maken; Ik heb u verenigd, verbonden met mij, Ik heb u stevig vastgehouden, Ik heb u omhelsd. ‘Eet Mij’, heb ik gezegd, ‘drink Mij’. En Ik heb u met Mij in de hemel en Ik verbind Mij met u op deze aarde. Het is Mij niet genoeg dat Ik in de hemel uw eerstelingen bezit, dat bevredigt mijn liefde niet. Ik ben opnieuw op de aarde nedergedaald, niet enkel om Mij te mengen met mensen van uw volk, maar om juist u stevig te omhelzen”.<sup>75</sup>

<sup>71</sup> *Ibidem*, pp. 64-65 [vert. m.p.].

<sup>72</sup> *Rm* 6, 4-5.

<sup>73</sup> *Catechismus van de Katholieke Kerk*, n. 1392.

<sup>74</sup> *Ibidem*, n. 1391.

<sup>75</sup> Vgl. H. Johannes Chrysostomus, *Commentaar op de Eerste Brief aan Timoteüs*, homilie XV [vert. m.p.].

Alleen dit is de voortdurende bron van een werkelijke gemeenschap tussen ons. Alleen de eucharistische communie kan ons omvormen tot we één lichaam worden en kan al onze relaties beheerst laten worden door Zijn aanwezigheid.

Onze gemeenschap met Christus en met onze broeders en zusters heeft het nodig voortdurend ‘gereconstrueerd’ te worden door de barmhartigheid, dat wil zeggen door de aanwezigheid van Christus die zich tot ons richt, zoals tot Petrus naar diens verraad. Alleen dit initiatief vol barmhartigheid voor ons bouwt ons opnieuw op in onze relatie met Christus, met onze broeders en zusters en met onszelf. Zonder barmhartigheid is er geen weg, is er geen gemeenschap. “Christus heeft het boetesacrament ingesteld ten behoeve van alle zondige leden van zijn kerk, allereerst voor hen die na het doopsel zwaar gezondigd hebben en die zo de doopgenade verloren en de kerkelijke gemeenschap geschaad hebben”.<sup>76</sup>

“Door de *bekering* tot Christus, de nieuwe geboorte van het Doopsel, de gave van de Heilige Geest en door het lichaam en bloed van Christus dat we als voedsel ontvangen hebben, zijn wij ‘heilig en vlekkeloos geworden voor zijn aangezicht’ (*Ef* 1, 4), zoals ook de Kerk zelf, bruid van Christus, ‘heilig en onbesmet’ (*Ef* 5, 27) is. Het nieuwe leven, ontvangen in de christelijke initiatie, heeft [echter] niet de broosheid en de zwakheid van de menselijke natuur uit de weg geruimd, noch de neiging tot zonde; de traditie noemt dit de *begeerlijkheid* en die blijft in de gedoopten aanwezig, opdat zij met de genade van Christus de proef zouden doorstaan in de strijd van het christelijk leven. Dit is de strijd die eigen is aan de bekering, met het oog op de heiligheid en het eeuwig leven, waartoe de Heer ons onophoudelijk oproept”.<sup>77</sup>

Enkel als wij aanvaarden deel te nemen aan deze gebaren van Christus – waarvoor Hij ons tot in zichzelf aantrekt, van ons een lichaam maakt, ons vernieuwt met het boetesacrament, ons voedt met Zijn Lichaam en Zijn Bloed –, enkel als wij deze gebaren van Christus aannemen, kunnen we opnieuw vertrekken: “Christus – zo zei paus Franciscus op Tweede Paasdag – heeft het kwaad volledig en definitief overwonnen, maar het is aan ons, mensen, om deze overwinning aan te nemen in ons leven en in de concrete werkelijkheid van de geschiedenis en van de samenleving. Daarom lijkt het me belangrijk te onderstrepen wat we vandaag in de liturgie aan God vragen: ‘God, Gij schenkt steeds nieuwe kinderen aan uw Kerk. Geef dat uw dienaren in hun levenswijze trouw blijven aan het sacrament dat zij in geloof hebben ontvangen’. [...] Het is waar, het Doopsel dat ons tot kinderen van God maakt, de Eucharistie die ons met Christus verenigt, moeten leven worden, dat wil zeggen zich vertalen in houdingen, gedrag, gebaren, keuzes. De genade die in de paassacramenten besloten ligt is een enorm vernieuwingspotentieel voor ons persoonlijke bestaan, voor het leven van de gezinnen, voor de sociale betrekkingen.

<sup>76</sup> *Catechismus van de Katholieke Kerk*, n. 1446.

<sup>77</sup> *Ibidem*, n. 1426.

Maar alles gaat door het menselijke hart: als ik me laat bereiken door de genade van de verrezen Christus, als ik haar toesta mij te veranderen in dat aspect dat niet goed is, dat mijzelf en de anderen kwaad kan doen, dan sta ik Christus' overwinning toe zich te bevestigen in mijn leven, haar weldadige actie uit te breiden. Dat is de kracht van de genade! Zonder genade kunnen we niets. Zonder genade kunnen we niets! En met de genade van het Doopsel en van de eucharistische Communie kan ik instrument worden van Gods barmhartigheid, van die mooie barmhartigheid van God. In ons leven het sacrament tot uitdrukking brengen dat we ontvangen hebben: ziedaar, beste broeders en zusters, onze dagelijkse taak, maar ik zou zeggen ook onze dagelijkse vreugde! De vreugde ons instrumenten te voelen van de genade van Christus, als ranken van de wijnstok die Hijzelf is, beziel door het levenssap van zijn Geest!<sup>78</sup>

Zijn vermogen ons leven om te vormen en ons deel te laten hebben aan deze genade drukt zich uit zowel in de sacramenten als door de charismata: “[De Heilige Geest] heiligt, leidt en vervolmaakt [...] het volk Gods niet alleen door de sacramenten en de bedieningen; maar, zijn gaven ‘aan ieder uitdelend, zoals Hij het wil’ (1 Kor 12, 11), schenkt Hij aan de gelovigen van iedere rang ook speciale genaden, waardoor Hij hun de geschiktheid en de bereidheid geeft om allerlei werken of taken op zich te nemen voor de vernieuwing en bredere uitbouw van de Kerk”.<sup>79</sup>

Paus Johannes Paulus II zei het ons op het Sint-Pietersplein op 30 mei 1998: “De ware charismata kunnen niet anders dan neigen naar de ontmoeting met Christus in de sacramenten. De kerkelijke realiteiten waartoe jullie behoren, hebben jullie geholpen jullie dooproeping te herontdekking, de gaven van de Geest te waarderen die jullie ontvangen hebben in het Vormsel, jullie toe te vertrouwen aan Gods barmhartigheid in het Sacrament van de Verzoening en in de Eucharistie de bron en het hoogtepunt van heel het christelijke leven te erkennen”.<sup>80</sup>

Dit is de historische bijdrage die don Giussani ons en heel de Kerk gegeven heeft: “Het charisma vertegenwoordigt juist de modaliteit van tijd, ruimte, karakter, temperament, de psychologische, affectieve, intellectuele manier waarop de Heer voor mij gebeurtenis wordt, en, op dezelfde wijze, ook voor anderen”.<sup>81</sup> Het charisma is dus factor van ons toebehoren aan Christus en aan Zijn waarheid: “De kwestie van het charisma is beslissend omdat het de factor is die, existentieel, ons toebehoren aan Christus faciliteert, dat wil zeggen de evidentie is van de Gebeurtenis die nu aanwezig is, in de mate dat ze ons beweegt. In die zin voert het cha-

<sup>78</sup> Franciscus, *Regina Coeli*, Paasmaandag, 1 april 2013 [vert. m.p.].

<sup>79</sup> Vaticanum II, *Dogmatische constitutie ‘Lumen gentium’*, 21 november 1964, n. 12.

<sup>80</sup> Johannes Paulus II, *Toespraak tot de kerkelijke bewegingen en de nieuwe gemeenschappen*, 30 maart 1998 [vert. m.p.].

<sup>81</sup> L. Giussani, S. Alberto, J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo [Sporen trekken in de geschiedenis van de wereld]*, op. cit., p. 108 [vert. m.p.].

risma binnen in de totaliteit van het dogma. Als het charisma de manier is waarop de Geest van Christus ons zijn uitzonderlijke Aanwezigheid laat waarnemen, de kracht geeft je er met eenvoud en liefde aan te hechten, dan is het door het charisma te beleven dat de objectieve inhoud van het dogma verhelderd wordt”.<sup>82</sup>

We moeten echter niet vergeten dat het charisma, zijn vitaliteit hier en nu, enkel uit de sacramentele genade voortdurend geboren kan worden. Het is de sacramentele genade die het lichaam van de Kerk doet verrijzen en in leven houdt, zoals Johannes Paulus II het ons gezegd heeft in een voor ons memorabele toespraak: “Het ontstaan van het kerkelijk lichaam als institutie, haar overtuigingskracht en haar verbindingsenergie, hebben hun wortel in de dynamiek van de sacramentele Genade. Zij vindt echter haar uitdrukkingsvorm, haar werkwijze, haar concrete historische werking middels de verschillende charismata die een temperament en een persoonlijke geschiedenis kenmerken [...]. Wanneer een beweging door de Kerk erkend wordt, wordt ze een bevoorrecht instrument voor een persoonlijk en steeds nieuw je hechten aan het mysterie van Christus. Staat nimmer toe dat in jullie deelname het knaagdier van de gewoonte, van de routine, van de ouderdom huist! Vernieuw voortdurend de ontdekking van het charisma dat jullie gefascineerd heeft, dan zal het je ertoe brengen steeds meer dienaars te worden van die enige macht die Christus de Heer is!”<sup>83</sup>

Enkel als we ons laten bereiken door de kracht van de verrezen Christus, die ons voortdurend tegemoet komt door middel van de sacramenten en het charisma, zullen we kunnen zien dat het dagelijks leven “dat je aan de grond nagelt”, leefbaar wordt: “Het wonder is de dagelijks beleefde menselijke werkelijkheid, zonder uitzonderlijke nadrukken, zonder de noodzaak van uitzonderingen, zonder bijzonder voordelen; het wonder is de werkelijkheid van ons eten, van ons drinken, van ons waken en van ons slapen met het bewustzijn van een Aanwezigheid die haar raakpunten heeft in handen die je vasthoudt, in gezichten die je ziet, in te geven vergeving, in uit te delen geld, in een te verrichten moeite, in een te aanvaarden werk”.<sup>84</sup>

“De aanwezigheid van Christus wordt steeds meer onze hartslag in de normaliteit van ons leven: de ontroering over Zijn aanwezigheid wordt ontroering in het dagelijks leven en verlicht de teneur ervan, vertedert die, maakt hem mooi, maakt hem zoet, steeds meer. Er is niets dat nutteloos is, niets dat vreemd is, want er is niets vreemd aan je bestemming, en daarom is er niets waar je geen genegenheid voor kunt hebben [...], met de magnifieke gevolgen van respect voor wat je doet, van nauwkeurigheid in wat je doet, van trouw aan je concrete werk, van vasthou-

<sup>82</sup> *Ibidem*, pp. 109-110 [vert. m.p.].

<sup>83</sup> Johannes Paulus II, *Toespraak tot de priesters die deelnemen aan de ervaring van Gemeenschap en Bevrijding*, 12 september 1985, nn. 2-3 [vert. m.p.].

<sup>84</sup> L. Giussani, *Un evento reale nella vita dell'uomo [Een werkelijke gebeurtenis in het leven van de mens] (1990-1991)*, uitg. BUR, Milaan 2013, p. 269 [vert. m.p.].



dendheid in het nastreven van het doel ervan; je wordt onvermoeibaarder [...]. De vermoeidheid, overigens zonder schaduw, wordt om het zo te zeggen ook als vermoeidheid geabsorbeerd: ze wordt een puur fysiologische vermoeidheid”.<sup>85</sup>

Het is de verificatie, in het dagelijks leven, van de zegevierende aanwezigheid van Christus die ons toelaat ons steeds meer aan Hem te hechten, tot we met Ada Negri kunnen zeggen: “Alles / waart en zijt Gij voor mij”.<sup>86</sup> Van vele mensen zou iemand misschien kunnen zeggen: “Alles waart gij voor mij”. Maar tegen iemand niet alleen “gij waart” zeggen, in de verleden tijd, in de aanvankelijke ontmoeting, maar: “gij zijt”, nu, in het heden, dat is andere koek!

Alleen als we ons invoegen in Zijn overwinning kunnen we waarachtig zeggen: “Christus, alles waart en zijt Gij voor mij”.

---

<sup>85</sup> *Ibidem*, pp. 103-104 [vert. m.p.].

<sup>86</sup> A. Negri, ‘Atto d’amore [Liefdesdaad]’, in: *Mia giovinezza [Mijn jeugd]*, uitg. BUR, Milaan 2010, p. 70 [vert. m.p.].

# HEILIGE MIS

*Lezingen van de Heilige Mis: Hand 9, 31-42; Ps 115 (116); Joh 6, 60-69*

## **PREEK VAN ZIJNE EMINENTIE JEAN-LOUIS KARDINAAL TAURAN, PRESIDENT VAN DE PAUSELIJKE RAAD VOOR DE INTERRELIGIEUZE DIALOOG**

Zoals altijd laat Jezus de mensen vrij om te kiezen. Ook de Twaalf moeten hun gehechtheid aan Christus vernieuwen: “Wilt ook gij soms weggaan?” Simon Petrus antwoordt namens hen: “Naar wie zouden wij gaan? Uw woorden zijn woorden van eeuwig leven en wij geloven en weten dat Gij de Heilige Gods zijt”. Tegenover de woorden en de gebaren van Jezus is men gedwongen te antwoorden met een ‘ja’ of met een ‘nee’. Het grote drama van de mens is noch de ziekte noch de dood: het is zijn vrijheid. De mens kan ‘nee’ zeggen tegen God, en God respecteert zijn vrijheid. De beroemde dichter Hölderlin, tijdgenoot van Goethe, schreef: “God heeft de mens geschapen, zoals de zee de continenten maakt, door zich terug te trekken”.

Jezus Christus is niet te vermijden. Jezus stoort, want Hij is teken van tegenspraak: “Deze taal stuit iemand tegen de borst. Wie kan daar naar luisteren?” (*Joh 6, 60*). Wij zijn hier omdat we leerlingen van Jezus zijn en omdat we dragers zijn van een boodschap voor de wereld, voor het Italië van vandaag. Een boodschap die radicaal ingaat tegen het ‘politieke en culturele fatsoen’. Bedenkt: we zeggen tot onze vrienden: “Jullie – wij – zijn geroepen tot het eeuwig leven”. Meer nog, we moeten de mensheid van vandaag en morgen herinneren aan een unieke historische gebeurtenis: Jezus is verrezen! Nimmer zullen een revolutie of wetenschappelijke vooruitgang de mensen een “zo belangrijke zaak” kunnen bieden als de verrijzenis van Jezus. Het is het evangelie van de ongehoorde overwinning op het lijden, op de zonde, op de dood die Christus behaald heeft voor zichzelf en voor ons. Het is een onbeschrijflijke gebeurtenis, die ons allen betreft en omhult!

Zo zien we hoe geloven niet eenvoudigweg betekent geloven dat God bestaat. Nee, het is geloven dat God tussenbeide komt in het menselijke bestaan. Het voorwerp van ons geloof – vanmorgen hoorde ik hoe Carrón dit onderstreepte – is een gebeurtenis, of een serie gebeurtenissen: geloven dat God gesproken heeft tot Abraham, het volk uit Egypte gered heeft, mens geworden is in de schoot van de Maagd Maria, verrezen is uit de doden. Voor ons is het ook geloven dat God onder ons aanwezig is in de Eucharistie: ziehier de ‘grootste paradox’. In werkelijkheid zijn de mensen min of meer bereid een godheid te erkennen die ‘boven hen staat, die niet stoort’. Maar geloven dat God tussenbeide komt in het wel en wee van het menselijke bestaan, dat er goddelijke werken zijn die vandaag gebeuren: dat is een ‘schandaal’ dat de meerderheid van onze tijdgenoten afwijst. Ze wijzen het bovennatuurlijke af.

Deze talrijke, aandachtige, bezige vergadering hier verwarmt ons hart omdat het een goddelijke gebeurtenis is. Hier, vanochtend, *hic et nunc* is God onder ons in deze Eucharistie. Voor ons is het christendom geen 'bepaalde wereldvisie'. Het is geen systeem dat we aanvaarden omdat het ons uitkomt. We zijn hier omdat we geloven dat er iets gebeurd is, dat Christus verrezen is, dat Hij de Waarheid is en dat interesseert ons en alle mensen.

Jullie weten wat wij christenen 'in de gaten gehouden worden'. Iedereen zoekt niet de mooie dingen die we kunnen doen, maar veeleer onze gebreken. En dit herinnert ons eraan dat de Kerk een goddelijke en tegelijkertijd menselijke werkelijkheid is. We moeten daarom geen complexen hebben, want de Geest leidt de Kerk en heeft altijd verrassingen in petto. We hoeven maar te denken aan wat er vorige maand in Rome gebeurd is. Ik heb opgemerkt dat de nieuwe paus in zijn toespraken vaak de uitdrukking 'naar buiten gaan' gebruikt. Uit onszelf gaan om ons door God te laten zuiveren; uit onze kerken gaan, uit onze kloosters, uit onze vergaderzalen om de mensen te bereiken waar ze wonen, bouwen, lijden, sterven.

De eerste lezing toont ons Petrus op 'huisbezoek', zouden we kunnen zeggen. De vrede en de broederlijke verstandhouding worden onderstreept. We weten dat bij deze vrede en broederlijke verstandhouding het luisteren naar het Woord, het breken van het brood en de gemeenschap van goederen horen. Het zijn de kenmerken van de eerste christelijke gemeenschap en we moeten ons altijd refereren aan deze gemeenschap. Maar het gedrag van Petrus die de zieken geneest, herinnert ons eraan dat ook wij moeten antwoorden op de vragen van onze tijdgenoten. Ze moeten ons zien bidden om zichzelf de fundamentele vragen te kunnen stellen; ze hebben een woord nodig dat hun zielen 'opricht', ze hebben het nodig gemeenschappen te ontmoeten waar ze aanvaard, gehoord en gerespecteerd worden. Ja, allen hebben het nodig uit deze context van dood, van wantrouwen, van verdenking te gaan die, helaas, ons leven verwoest en die de cultuur van vandaag kenmerkt: de zinloosheid, de eenzaamheid, het gebrek aan eigenwaarde. Petrus heeft kunnen beantwoorden aan de verwachtingen van de mensen in moeilijkheden die hij ontmoette, omdat hijzelf van Jezus geleerd had hoe te bidden en welke missie te vervullen.

Tijdens deze retraite hebben jullie je de vraag gesteld: "Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus?" Om te kunnen antwoorden: "Niemand, niets", moeten ook jullie een leven van intimiteit, van vriendschap met Christus geleefd hebben.

In de wereld van vandaag is het grote gevaar dat we ons leven, de maatschappij organiseren naar de maat van de mens. Wij christenen houden een God de Vader voor die dicht bij ons is, die zich tot dienaar en tot voedsel maakt: ziehier wat ons onderscheidt van de leerlingen van Mohammed en Boeddha. Maar, let op: we mogen nooit wennen aan deze ongelooflijke nabijheid van God. Wie God "Hij" noemt, zonder ooit "U" te zeggen, vergeet beetje bij beetje Zijn gelaatstrekken. En op zekere dag zal God niets meer zijn dan een idee, en, heel gauw, niets meer dan een woord.

Gisterenmorgen nog herinnerde paus Franciscus eraan dat het christelijk leven een vertrouwelijk spreken met God is, zoals je spreekt met een mens. “Niet met een God – zei hij – die onbepaald is en verspreid zoals een spray die een beetje overal hangt”.

Broeders en zuster, laten we bidden dat we de geestelijke energie mogen krijgen die we nodig hebben om coherente christenen te zijn, in staat een samenleving te bouwen waarvan de doelstellingen de mens waardig zijn. Moge God ons ervoor behoeden onze ‘waakzaamheid te laten verslappen’ en onze charitas te reduceren tot eenvoudige filantropie, de apostolische geest om te vormen tot eenvoudige propaganda of de Kerk tot een club.

Laten we God danken voor deze retraite, die ons nogmaals toestaat vast te stellen hoevele mannen en vrouwen zich in het leven van alledag bewust zijn van Gods trouw, die zich toont in Jezus Christus en in zijn Kerk. Allen samen voelen we ons gesterkt, om deze wereld van ons te beminnen en te dienen, de wereld waar God van houdt en die Christus redt. Deze wereld waarin de mens wil binnengaan in de geheimen van het atoom, maar die, tegelijkertijd, blind blijft voor de betekenis van het menselijk avontuur. Deze wereld, zo rijk aan technische *exploits* en projecten, maar die, tegelijkertijd, benauwd is voor de toekomst. Deze wereld met haar steeds snellere communicatie, maar die ook de wereld van de eenzaamheid is. Deze wereld waarin mannen en vrouw in staat zijn tot gebaren van bewonderenswaardige solidariteit, maar die ook de wereld is waarin velen in zichzelf opgesloten leven.

Welnu, dit is de wereld die God bemint, die wij moeten beminnen en dienen. We moeten de deur van ons hart open houden om anderen te ontvangen, te begrijpen, met hen te spreken, hen aan te moedigen en hun toe te staan te groeien, waarbij ook wijzelf, dankzij hun vragen, groeien.

De grote paus Paulus VI had gelijk toen hij, op Paaszon­dag 1969, zei: “Het christendom is niet gemakkelijk, maar het is gelukkig”. Laten we elkaar dus helpen om een persoonlijke relatie met Jezus te hebben en te verdiepen! Jezus die zich tot dienaar maakt, die deze morgen nogmaals de tafel dekt waar Hij, tegelijkertijd, Degene die bedient is en Degene die zich als voedsel geeft.

Laten we een absoluut vertrouwen in deze trouwe God hebben; dan zal onze liefde voor de persoon van Jezus zo sterk zijn dat niets ons van Hem zal kunnen scheiden.

En zo zij het!

## VOOR DE ZEGEN

***Julián Carrón.*** Hoogwaardige Eminentie, in naam van allen wil ik u allereerst bedanken voor uw deelname aan onze Geestelijke oefeningen.

Staat u mij verder toe u te bedanken voor de aandacht waarmee u onze ervaring volgt, aandacht die in de loop van de tijd gerijpt is tot vaderlijke vriendschap.

Het is betekenisvol dat we juist uit uw mond op de avond van 13 maart de eerste aankondiging gehoord hebben van de verkiezing van paus Franciscus, het grote geschenk dat de Heer gedaan heeft aan Zijn Kerk.

We bedanken u voor uw heldere getuigenis van intelligente en discrete dienstbaarheid aan de Heilige Vader, die ons helpt in ons dagelijks volgen van Christus.

Dank u wel, Eminentie!

***Kardinaal Tauran.*** Dank u! Toen ik kardinaal werd, heb ik mijn vrienden een gedenkkaartje gegeven met deze uitdrukking van sint Paulus, uit de Tweede brief aan de Korintiërs: “Wij zijn uw dienaars om Jezus’ wil”. Dat is het programma van elke priester.

Bedankt voor het vertrouwen!

# Zaterdag 20 april, namiddag

*Bij het betreden en het verlaten van de zaal:  
Franz Schubert, Sonate voor harp en piano, D 821  
Mstislav Rostropovitsj, cello – Benjamin Britten, piano  
'Spirto Gentil', n. 18, Decca*

## ■ TWEDE OVERWEGING

Julián Carrón

### “Mij geschiede naar uw woord”

Benedictus XVI heeft gezegd: “Het hele christelijke leven is een antwoord op Gods liefde. Het eerste antwoord is nu juist het geloof als een van verwondering en dankbaarheid vervulde instemming met het ongekende goddelijke initiatief dat aan ons voorafgaat en ons oproept. En het ‘ja’ van het geloof tekent het begin van een schitterende geschiedenis van vriendschap met de Heer, die ons hele leven vervult en er volle betekenis aan geeft”.<sup>87</sup>

Over dit geloof willen we nu spreken.

#### 1. Het geloof is de erkenning van een Aanwezigheid

“De positie waarin we ons bevinden tegenover de gebeurtenis van Christus is identiek aan die van Zaccheüs tegenover die Man die stilstond onder de boom waarin hij geklommen was en hem zei: ‘Kom gauw naar beneden, ik kom naar je huis’. Het is dezelfde positie als die van de weduwe, wier enige zoon gestorven was, en die zich door Jezus hoorde zeggen, op een manier die op ons zo irrationeel overkomt: ‘Vrouw, huil niet!’ – want het is absurd tegen een moeder wier enige zoon gestorven is, te zeggen: ‘Vrouw, huil niet!’ Voor hen zoals voor ons was het de ervaring van de aanwezigheid van iets radicaal anders dan al onze voorstellingen en tegelijkertijd totaal en oorspronkelijk beantwoordend aan de diepe verwachtingen van onze persoon. Een reële overeenstemming te ervaren met ons hart is [zoals we vanmorgen zeiden] iets absoluut uitzonderlijks [...]. Aangezien ons hart gemaakt is voor deze overeenstemming, zou ze in het leven normaal moeten zijn; maar het gebeurt nooit; wanneer het gebeurt, vormt dat een uitzonderlijke ervaring. De oprechtheid te hebben een dergelijke Aanwezigheid te

<sup>87</sup> Benedictus XVI, *Geloven in de liefde roept de liefde op. Boodschap voor de Veertigdagentijd 2013*, 15 oktober 2012, n. 2.

herkennen, de eenvoud haar te aanvaarden en de affectie zich eraan te hechten – dat is het geloof”.<sup>88</sup>

Giussani vervolgt: “Opdat het geloof in de mens en in de wereld ontstaat, is het nodig dat er eerst iets gebeurt dat genade is, pure genade: de gebeurtenis van Christus, van de ontmoeting met Christus, waarin je een uitzonderlijkheid ervaart die zich niet uit zichzelf kan voordoen. Het geloof is in wezen de erkenning van het anders-zijn van een Aanwezigheid, de erkenning van een uitzonderlijke, goddelijke Aanwezigheid. [...] Wie weet hoe dikwijls de Samaritaanse dorst heeft gehad naar de houding waarmee Christus haar toen behandelde, zonder dat ze het daarvoor ooit gemerkt had; toen het gebeurde, heeft ze het onmiddellijk herkend”.<sup>89</sup>

We moeten ons er rekenschap van geven dat het christelijk geloof zijn bron buiten ons heeft. Het is niet iets dat we zelf kunnen scheppen. Hoe vaak zouden wij het willen zijn die de overeenstemming creëren die we verlangen te bezitten! Maar als de oorsprong van het geloof iets buiten ons is, dan heeft het niets te maken met introspectie, met iets wat we kunnen verkrijgen door in onszelf te graven. Het geloof is dus geen gevoel of een ethiek, want het is niet in onze handen, het ligt niet in onze vermogens de aanwezigheid voort te brengen die met ons overeenstemt. Het christelijk geloof wordt zózeer bepaald door het object, dat zonder deze Aanwezigheid het er eenvoudigweg niet zou zijn. Zoals verliefdheid: zonder de aanwezigheid van de geliefde zou het er eenvoudigweg niet zijn. Het heeft geen zin te denken het met een of andere strategie, met een of andere poging, met een of andere inspanning, met een of andere gevoelsimpuls, met een of andere redenering (of wat voor woord je maar wilt gebruiken) te kunnen voortbrengen: dit alles kan niet één moment van verliefdheidservaring voortbrengen. Kortom, van de verliefdheid maakt deel uit een aanwezigheid die ze laat uitbreken, die ze laat opkomen, die ze ondersteunt.

Daarom maakt “het christelijk geloof [...] deel uit van de christelijke gebeurtenis, omdat het deel uitmaakt van de genade die de gebeurtenis vertegenwoordigt [...]. Het geloof hoort bij de gebeurtenis als de *liefdevolle erkenning* van de aanwezigheid van iets uitzonderlijks; het is een geschenk, kortom, een genade. Zoals Christus zich aan mij geeft in een aanwezige gebeurtenis, zo verlevendigt Hij in mij het vermogen Hem te grijpen en Hem in zijn uitzonderlijkheid te erkennen”.<sup>90</sup>

Maar op welke manier verlevendigt de uitzonderlijke Aanwezigheid ons vermogen haar te vatten? Want als zijn uitzonderlijke Aanwezigheid het niet gemak-

<sup>88</sup> L. Giussani, S. Alberto, J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo [Sporen trekken in de geschiedenis van de wereld]*, op. cit., pp. 28-29 [vert. m.p.].

<sup>89</sup> *Ibidem*, pp. 30-31 [vert. m.p.].

<sup>90</sup> *Ibidem*, p. 31 [vert. m.p.].

kelijker maakt tot daar te komen, zoals we vanmorgen gezien hebben, dan volgen we het door die Aanwezigheid opgewekte verlangen niet, dan bereiken we de tot het uiterste gedreven spanning om Zijn naam te zeggen niet en vindt ons hart de bevrediging waarvoor het gemaakt is niet. Daarom schrijft Giussani: “Hetzelfde gebaar waarmee God zich in de christelijke gebeurtenis aan de mens present maakt, versterkt tevens het kenvermogen van het bewustzijn, past de scherpte van de menselijke blik aan aan de uitzonderlijke werkelijkheid die hem uitdaagt. Men noemt dit de *genade van het geloof*”.<sup>91</sup> Analooq is het de aanwezigheid van de geliefde persoon die ons kenvermogen vergroot zodat we haar kunnen vatten in haar diepe waarheid.

Hoe wordt dus ons kenvermogen vergroot zodat het heel de draagwijdte van de Aanwezigheid kan vatten? Don Giussani dringt aan: “Om te kunnen kennen is [...] een open houding noodzakelijk, een houding dus van ‘liefde’. Zonder liefde kun je niet kennen. Deze liefde wordt ten diepste aangeduid door dat oorspronkelijke instinct waarmee de natuur – dus God die ons scheidt – ons met nieuwsgierigheid werpt in de universele vergelijking. [...] Uiteindelijk zorgt alleen die levendige openheid voor het object, die affectie wordt, ervoor dat het ons raakt voor wat het is (*affici*, geraakt-worden-door). Zoals de mens loopt met alles wat hij is, zo *ziet* hij met alles wat hij is [je kunt de eenheid van het ik niet verbreken, heeft don Giussani ons altijd geleerd]: hij ziet met de ogen van de rede in de mate dat zijn harte open is voor, in de mate dus dat zijn affectie de openheid van zijn ogen ondersteunt, anders sluit het oog zich voor het object, ‘slaapt het in’, vlucht het weg. Het oog van de rede ziet dus in de mate dat het ondersteund wordt door de affectie, hetgeen reeds het spel van de vrijheid uitdrukt”.<sup>92</sup>

We moeten goed naar deze beschrijving kijken die don Giussani geeft, om haar helemaal te kunnen begrijpen. Waarom is de uitzonderlijke Aanwezigheid nodig? Wat heeft ze te maken met de openheid van de ogen van de rede? De uitzonderlijke Aanwezigheid magnetiseert zozeer de nieuwsgierigheid en de affectie van de mens – we zien dat bij kinderen – dat ze de de openheid van de ogen van de rede ondersteunt om het object te kunnen erkennen zonder het te reduceren. Ondersteund door de affectie kan de rede alle factoren vatten die in de uitzonderlijke aanwezigheid besloten liggen. De uitzonderlijke aanwezigheid van Christus verwijdt dus onze blik, door het kenvermogen van de mens te vergroten, zodat hij Hem kan grijpen en erkennen in Zijn uitzonderlijkheid. We hebben het in herinnering geroepen met de zin van sint Augustinus over Zaccheüs: “Hij werd aange-

<sup>91</sup> L. Giussani, *Het risico van de opvoeding*, uitg. Stichting Levende Mens, Leiden 2011, p. 73.

<sup>92</sup> L. Giussani, S. Alberto, J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo [Sporen trekken in de geschiedenis van de wereld]*, op. cit., p. 30 [vert. m.p.].



keken, en toen zag hij”.<sup>93</sup> Don Giussani vervolgt: “Het geloof is de vervulling van de menselijke rede. Het is begrip van de werkelijkheid in haar ultieme horizon, de erkenning van datgene waarin alles bestaat. De natuurlijke intelligentie [let op!] slaagt er niet in deze ultieme horizon te bereiken. Alleen door iets wat gebeurd is, door de gebeurtenis van God die mens geworden is, door zijn geschenk [door de uitzonderlijkheid van deze Aanwezigheid die we voor ons hebben], kan onze vernieuwde intelligentie Hem erkennen en Hem aanraken. Het geloof vat zo een hoogtepunt voorbij de rede; zonder het geloof vindt de rede geen vervulling, terwijl in het geloof de rede ladder van hoop wordt”.<sup>94</sup>

Het geloof is een vorm van kennis die over de grens van de rede heen gaat. Waarom voorbij de grens van de rede? “Omdat ze iets vat wat de rede niet kan vatten. ‘De aanwezigheid van Jezus onder ons’, ‘Christus hier en nu’, kan de rede niet waarnemen zoals ze waarneemt dat jij hier bent. Toch kan ik niet *niet* toegeven dat Hij er is. Waarom? Omdat er hierbinnen een factor is, een factor die beslist over dit gezelschap, over bepaalde resultaten van dit gezelschap, over bepaalde resonanties van dit zo verrassende gezelschap, dat als ik niet iets anders bevestig, ik geen recht doe aan mijn ervaring, want de rede is de bevestiging van de empirische werkelijkheid volgens alle factoren die haar samenstellen, alle factoren. Er kan een samenstellende factor zijn waarvan de echo hoorbaar is, waarvan men de vrucht waarneemt [we zeiden het vanmorgen: de vrucht van een andere menselijkheid], waarvan je ook het gevolg ziet, maar die je niet rechtstreeks kunt zien. Als ik zeg: ‘Dus is hij er niet’, vergis ik me, want dan elimineer ik iets van de ervaring, en dat is niet redelijk meer”.<sup>95</sup>

Maar aangezien deze erkenning moeite kost, een tot het uiterste gedreven spanning met zich meebrengt – hoevelen van jullie hebben dat al niet gedacht, bij het luisteren alleen! Laat staan bij het doen! –, blijven we staan bij de schijn, houden we stil bij de oppervlakte van wat de zweem van een teken zou moeten zijn, hetzij door die factor waarvan we de echo horen te ontkennen of uit te schakelen, hetzij door ons tevreden te stellen met die positieve resonanties – tot we moe worden, tot we beseffen dat die niet voldoende zijn om te leven, dat ze niet in staat zijn ons te vervullen, dat ze ons leven niet bevredigen. En dan begint het geloof in crisis te gaan. Daarom raak je verbaasd over het getuigenis dat don Giussani ons altijd gegeven heeft van die tot het uiterste gedreven spanning om alle factoren te vatten – tot en met het ‘U’. Wanneer Giussani ons deze dingen zei, was dat dan uit een soort behoefte ons leven gecompliceerder te maken? Of was

<sup>93</sup> H. Augustinus, *Toespraak* 174, 4.4 [vert. m.p.].

<sup>94</sup> L. Giussani, S. Alberto, J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo [Sporen trekken in de geschiedenis van de wereld]*, op. cit., p. 32 [vert. m.p.].

<sup>95</sup> L. Giussani, *Si può vivere così [Kan men zo leven]?*, uitg. Rizzoli, Milaan 2007, p. 272 [vert. m.p.].

dat om ons niet die Aanwezigheid kwijt te laten raken waarvan hij de resonanties zag en die hij verlangde te bereiken? Luister met wat voor nadruk hij daarover spreekt: “Het geloof is rationeel, omdat het opbloeit op de uiterste grens van de rationele dynamiek, als een bloem van genade, waaraan de mens zich met zijn vrijheid hecht [dus naast de rede, hier de andere beslissende factor van het mens-zijn: de vrijheid]. En hoe kan de mens zich met zijn vrijheid hechten aan deze bloem die onbegrijpelijk is in haar oorsprong en in haar maaksel? Zich eraan hechten met zijn vrijheid betekent, voor de mens, met eenvoud erkennen wat zijn rede waarneemt als uitzonderlijk, met die onmiddellijke zekerheid, zoals gebeurt voor de onaanvechtbare en onverwoestbare evidentie van factoren en momenten van de werkelijkheid, zoals die de horizon van je persoon binnentreden”.<sup>96</sup> “Zo aanvaardt mijn vrijheid die gebeurtenis; aanvaardt ze het die te erkennen”.<sup>97</sup>

C.S. Lewis zegt: “Omdat ik ‘ik’ ben, moet ik een daad van zelfovergave volbrengen, hoe gering of gemakkelijk ook, door te leven op God gericht in plaats van op mijzelf. Dit is, als u wilt, ‘de zwakke stee’ in de natuur der Schepping; het risico, dat God blijkbaar de moeite waard achtte [met ons] te nemen”.<sup>98</sup>

“Daarom is in ons het geloof zowel de erkenning van de uitzonderlijke aanwezigheid [die de rede vervult] als een eenvoudig en oprecht uitgesproken ‘ja’ daartegen [dat de vrijheid vervult], een ‘ja’ dat geen bezwaren opwerpt: erkennen en ja zeggen zijn deel van het moment waarop de Heer, door middel van de kracht van Zijn Geest, zich aan ons openbaart; zijn deel van het moment waarop de gebeurtenis van Christus ons leven binnengaat”.<sup>99</sup> Daarom zegt sint Paulus dat niemand kan zeggen dat Jezus de Heer is (dat wil zeggen werkelijk een volle geloofsact stellen) tenzij door de Heilige Geest,<sup>100</sup> die de rede en de vrijheid tot hun hoogtepunt brengt, want het christelijk geloof is zó menselijk dat het heel het menselijke verheft: rede en vrijheid. Zonder deze verheffing en als wij niet beslissen om aan deze verheffing deel te nemen, is er geen geloof. Giussani heeft deze reuzeninspanning niet zonder doel verricht. Hij heeft ze verricht om ons te helpen alle factoren van het geloof te begrijpen, want als vandaag de dag, in onze wereld, in onze cultuur, rede en vrijheid niet aanwezig zijn in de act van het geloof, dan zal er geen geloof meer zijn: in een wereld waar alles het tegenovergestelde zegt, kunnen we niet puur uit gewoonte geloven. Daarom is Giussani volgen de enige manier om vandaag het geloof te hebben. Benedictus XVI heeft een felle strijd

<sup>96</sup> L. Giussani, S. Alberto, J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo [Sporen trekken in de geschiedenis van de wereld]*, op. cit., pp. 32-33 [vert. m.p.].

<sup>97</sup> *Ibidem*, p. 31 [vert. m.p.].

<sup>98</sup> C.S. Lewis, *Gods megafoon*, uitg. Ten Have, Amsterdam 1957, p. 85.

<sup>99</sup> L. Giussani, S. Alberto, J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo [Sporen trekken in de geschiedenis van de wereld]*, op. cit., p. 31 [vert. m.p.].

<sup>100</sup> Vgl. 1 Kor 12, 3.

gevoerd voor een verruiming van de rede, om ons te doen begrijpen dat het geloof er het hoogtepunt van vormt (mogelijk gemaakt door de gebeurtenis zelf van Christus), opdat Christus bevestigen niet iets aan het leven 'toegevoegds' wordt en, uiteindelijk, irrationeels. Eenieder moet beslissen of hij bereid is don Giussani te volgen in dit parcours om het geloof als mensen, als volwassenen te kunnen beleven, in een wereld als de onze. Het geloof is geen toegevoegde *optional* bij de Gebeurtenis. En zonder de erkenning van het geloof, is het leven veroordeeld tot de leegte. Angst, eenzaamheid en onbevredigdheid zegevieren dan. Daarom zegt sint Augustinus: "Die mens voelt zich aangetrokken tot Christus, die zijn behagen schept in de waarheid, in de gelukzaligheid, in de gerechtigheid, in het eeuwige leven, kortom in alles wat Christus is".<sup>101</sup>

Hoe kan het geloof dus steeds meer van mij worden?

## 2. De verpersoonlijking van het geloof

Het charisma – hoe dikwijls heeft don Giussani ons er niet aan herinnerd – is een gave van de Geest om de verpersoonlijking van het geloof te bevorderen en het zo overtuigender te maken in het leven van eenieder. Juist in een brief aan don Giussani schreef Johannes Paulus II: "De oorspronkelijkheid van het charisma van elke beweging 'pretendeert niet – en zou dat niet kunnen – iets toe te voegen aan de rijkdom van het *depositum fidei*, zoals dat met gepassioneerde trouw door de Kerk bewaard wordt' [...]. Toch vormt deze oorspronkelijkheid 'een krachtige steun, een suggestieve en overtuigende oproep om de christelijke ervaring ten volle, intelligent en creatief te beleven. Daarin ligt de premisse om passende antwoorden te vinden op de uitdagingen en de noden van de tijden en de steeds verschillende historische omstandigheden'".<sup>102</sup>

Hierbij heeft don Giussani één voortdurende zorg: dat de beweging in staat zal zijn een volwassen persoonlijkheid voort te brengen. Waarom heeft Giussani deze voortdurend gedocumenteerde zorg? Omdat hij ziet hoe moeilijk het is dat qua geloof volwassen personen voortgebracht worden. Het probleem van het geloof ligt niet achter ons, als iets wat alleen de anderen aangaat. Nee, dit is de enige zorg van don Giussani met betrekking tot ons, steeds: "Het ernstige probleem is de moeizaamheid waarmee de volwassene te voorschijn komt. [...] Wat dus ontbreekt als algemeen gezicht is geloofspersoonlijkheid. Er zijn er velen die

<sup>101</sup> H. Augustinus, *L'Eucarestia: corpo della Chiesa [De eucharistie: lichaam van de Kerk]*, uitg. Città Nuova, Rome 2000, p. 43 [vert. m.p.].

<sup>102</sup> Johannes Paulus II, *Boodschap tot mgr. Luigi Giussani bij gelegenheid van de 20<sup>e</sup> verjaardag van de pauselijke erkenning van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding*, 11 februari 2002 [vert. m.p.].

persoonlijkheid hebben in de cultuur, in hun beroep, in hun temperament, maar geen persoonlijkheid van kerkelijk (niet intimistisch) geloof, en dus is er een afwezigheid van creativiteit, want als het menselijk subject ontbreekt, ontbreekt ook de actie”.<sup>103</sup> Hij is bezorgd over deze moeite om in het geloof volwassen persoonlijkheden voort te brengen.

Maar don Giussani stelt zich er niet tevreden mee dit te constateren. Hij identificeert helder ook wat de diepe oorzaak is van dit gebrek: “De reden van deze situatie is een zeer ernstig verval van de methode. Van de educatieve methode [van de beweging] resteert een kooi van woorden en formules, maar ontbreekt de genialiteit. De genialiteit van de methode is als het ware opgedroogd”.<sup>104</sup>

Waarin bestaat dit zeer ernstige verval van de methode? “Het verval van de methode kan men aldus formuleren: wij die het kerkelijke en sociale strijdperk betreden hebben als bevestigers van het christendom als ervaring, geven nu [dat zei hij in 1976, maar ik denk dat het ook vandaag volledig opgaat] de voorkeur aan intellectualisme boven de ervaring, en het intellectualisme gaat vergezeld van een tot het uiterste gedreven activisme. En dat is zeer ernstig. Ieder van ons kan zeggen: de beweging is mijn leven niet, of beter, mijn leven is geen beweging; de beweging is een serie conditioneringen van mijn leven, dat daarom niet door haar uitgedaagd wordt. [...] ‘Er is ideologische consensus in plaats van levenservaring’. Men doet veel, er zijn veel initiatieven, maar men zoekt geen vergelijking in het dagelijks leven, terwijl het dagelijks leven, met de nederigheid waartoe het dwingt, met het onvermijdelijke lijden, met de concrete en onuitwisbare verantwoordelijkheid, ons evenwichtig, concreter en minder vervagend, effectiever trouw zou maken [Giussani hecht aan het feit dat het geloof zo krachtig het dagelijks leven kan beïnvloeden dat het antwoordt op de ernstige tegenwerping van Pavese, op dat dagelijks leven dat je aan de grond nagelt; als dat niet gebeurt, zal het geloof allereerst onszelf niet meer interesseren, laat staan de anderen!]. Verder vervangt men de intelligentie van de persoon door het intellectualisme van de massa, want de intelligentie – zoals sint Thomas van Aquino zei – werkt vanuit de ervaring [dat is beslissend]. De intelligentie ontstaat uit de levenservaring: als die ontbreekt is er geen intelligentie in de persoon; dan is zijn steun voor initiatieven en zijn gedrag tegenover de problemen die de samenleving bedrukken [...] een aanwezigheid zonder intelligentie. Eerste gevolg: conformisme; onze aanwezigheid is conformistisch, dus zonder kritisch vermogen. Er ontstaat een manier van oordelen die, niet geworteld in een levenservaring ten overstaan van God, oppervlakkig en wispelturig is. Daarom [wanneer iemand zich tevreden

---

<sup>103</sup> School voor verantwoordelijken, Collevalenza (Perugia), 17-19 september 1976, CL-archief [vert. m.p.].

<sup>104</sup> *Ibidem* [vert. m.p.].

stelt] zal hij ofwel herhalen ofwel mechanisch en doof volgen ofwel kritiseert hij op een reactieve manier, polariserend rond de eigen opinie; hij raakt geblokkeerd, klaagt en trekt zich, al dan niet verontwaardigd, terug en neemt niet langer deel. Het is een oordeel dat niet in staat is de subjectiviteit van het eigen gevoel te overwinnen om mee te werken aan een schepping in eenheid. Tweede gevolg van dit gebrek aan intelligentie is dat er geen creativiteit is. [...] Zo ontstaat de gewoonte, [...] want creativiteit hangt af van het gevoel van een nieuw en ander leven dat je in je voelt [het gaat er niet om colleges aan Harvard te lopen, want een andere creativiteit ontstaat uit een leven]. Daarom wordt de beweging niet het leven van eenieder van ons en [...] neemt onze communicatie een toon aan van ‘onverdraaglijke mondaine banaliteit’ [dat is een definitie die ook bepaalde dialogen onder ons beschrijft]”.<sup>105</sup>

Maar deze stand van zaken ontmoedigt Giussani geenszins. Want waarom staat de Heer dit verval toe? “De Heer heeft toegestaan dat wij gevallen zijn, opdat we er waarachtiger uit zouden opstaan, bewuster van het feit dat alleen Hij in staat is ons leven op de juiste weg te voeren, alleen Hij het vermogen heeft de komst van zijn Rijk te bewerkstelligen. [...] Daarom staat de Heer fouten en zonden toe als een vreemde, maar de meest dramatisch werkzame, de meest pedagogisch effectieve manier om de zin van onze relatie met Hem te verdiepen. We zijn zo koppig in onze eigenliefde dat, zonder de ervaring van onze beperking, we niet op authentieke wijze zouden zeggen: ‘God, U bent alles’ en ‘ik ben niets’”.<sup>106</sup>

We kunnen het zeer ernstige verval van de methode dus met deze woorden beschrijven: “Een intellectualisme voert bepaald de boventoon boven de ervaring, boven de levensgebeurtenis”. En deze fout heeft een onmiddellijk gevolg: vanuit een intellectuele positie kan nooit een leven ontstaan. “Dat is het fundamentele punt van de beweging: de volwassene groeit niet omdat er een verval is van onze methode – onze methode is die van de ervaring, deelname aan een gebeurtenis; en niet: consensus over een discours”.<sup>107</sup>

Hier aangekomen is het niet moeilijk te begrijpen dat we op zoek gaan naar de schuldige voor deze situatie – we kennen onszelf, niet? –, dat we proberen de schuld voor deze stand van zaken af te schuiven op iemand of op de organisatie van de beweging. Maar Giussani maakt daar korte metten mee wanneer hij de ware verantwoordelijke identificeert: het probleem ben jij, ben ik, is eenieder van ons. Kijk wat hij zegt: “In de beweging zijn betekent deelhebben aan een veranderende opvatting van onszelf, van onze relatie met de anderen: dat is de beweging, niet slechts een wapen om anderen te oordelen; het is een je ontdoen van elk alibi,

<sup>105</sup> *Verso una vita di fede più matura [Naar een rijper geloofsleven]*, op. cit., pp. 8-9 [vert. m.p.].

<sup>106</sup> *Ibidem*, pp. 8, 10 [vert. m.p.].

<sup>107</sup> School voor verantwoordelijken, Collevaenza, op. cit. [vert. m.p.].

van elke vorm van gemopper, want het probleem *ben jij* en daarmee uit. Want de beweging heeft allerdringendst mensen nodig die volwassen worden. Maar wie is de volwassene? Volwassenheid wordt bepaald door de manier waarop iemand zijn relaties beleeft. De volwassen christen is dus degene die zijn relaties beleeft, ertoe neigt zijn relaties te beleven in het licht van het geloof (de relatie tussen man en vrouw, ouders en kinderen, in de gemeenschap en daarbuiten). Wat betekent [de relaties beleven] in het licht van het geloof? Dat betekent dat de volwassene ertoe neigt zijn relaties te beleven in het licht van deze Aanwezigheid [die in ons leven is binnengedrongen], want dat is het geloof. Wie betogen houdt, wie een methode uitdraagt en wie zegt wat er gedaan moet worden is nog niet per se volwassen, want het zijn niet die dingen die dat bepalen: volwassen is wie ertoe neigt zijn relaties met de mensen te beleven in Christus<sup>108</sup>, die toelaat dat zij beheerst worden door Zijn aanwezigheid. Als deze Aanwezigheid niet de overhand heeft in onze ogen, in ons leven, als iets werkelijks en aanwezig, als deze Aanwezigheid niet opdoemt boven onze manier van ons verhouden tot de werkelijkheid, dan beleven wij de relatie met alle dingen zoals iedereen. Alleen wie ertoe neigt elke relatie – met zichzelf, met de mensen in huis, op het werk, met zijn vrienden, met de omstandigheden – te beleven in Christus, dat wil zeggen met Zijn aanwezigheid in zijn ogen, in zijn hart, kan de overwinning van de verrezen Christus verifiëren. Het is een ervaring die eenieder van ons moet opdoen: we kunnen ze niet vervangen door commentaren of meningen.

Giussani vervolgt: “Deze gestalte van het christelijke leven is vol overwinning, want Christus overwint. Christus is verrezen, hier, in mij, in de omgeving waar ik werk, waar ik ook ga, in mijn huis: Hij is verrezen! Ik overwin, omdat Hij overwint [dat wil zeggen verrezen is] die mij bezit. [...] Dat is de *overwinning* die de wereld overwint, dat wil zeggen die ons vlees, onze onbetekenendheid overwint [omdat die beheerst worden door zijn levende, werkelijke Aanwezigheid]”.<sup>109</sup>

En wat is het teken van het geloof als ervaring? De vreugde. Als deze overwinning geen beleefde ervaring is, zijn we niet verheugd. Het heeft geen zin je achter een grashalm te verschuilen. We kunnen onze bijeenkomsten vullen met woorden, maar als de ervaring van de overwinning van Christus in ons ontbreekt, “zijn we niet verheugd en veranderen we niets om ons heen”.<sup>110</sup>

Het doel van deze neiging om alle relaties in Christus te beleven, dat wil zeggen doordrongen van Zijn aanwezigheid, is te bereiken wat voor Giussani de volwassene vormt: eenheid van leven (het tegenovergestelde van de fragmentatie die ons dikwijls kenmerkt): “Volwassen is wie eenheid van leven bereikt heeft,

<sup>108</sup> Opening van het jaar van CL, Milaan, 10 september 1977, CL-archief [vert. m.p.].

<sup>109</sup> *Ibidem* [vert. m.p.].

<sup>110</sup> Bijeenkomst volwassenen, Varese, 19 mei 1979, CL-archief [vert. m.p.].

bewustzijn van zijn bestemming, van zijn betekenis, de energie om zich eraan te hechten. De volwassene wordt gekwalificeerd door zijn affectie en dus door zijn smaak voor zijn betekenis”.<sup>111</sup>

Tegenover bepaalde misverstanden die zijn opgetreden met betrekking tot de verpersoonlijking van het geloof ziet Giussani zich genoodzaakt twee punten te verduidelijken:

a) De verpersoonlijking van het geloof betekent geenszins navelstaren op de eigen persoonlijke problemen of een uitstel van de missionaire impuls. Want het is niet “door de missionaire aanwezigheid uit te stellen dat ik een oplossing vind om mijn problemen op te lossen, dat ik deze problemen kan oplossen”, merkte een vriend op. Integendeel, zoals we eerder zeiden, de verpersoonlijking van het geloof is de neiging alle relaties, omstandigheden, uitdagingen, inclusief je persoonlijke probleem, te beleven in het licht van de aanwezigheid van Christus, toelatend dat ze beheerst worden door de aanwezigheid van Christus. Ook, of liever gezegd allereerst je persoonlijke problemen moeten behandeld worden in het licht van de Aanwezigheid die ons bereikt heeft.

b) Maar als het geloof niet zijn relevantie laat zien voor onze persoonlijke problemen, is onze missie aanmatiging: “In deze voorbije jaren zijn we werkelijk slachtoffer geweest van de aanmatiging dat de beweging het panacee van de Kerk en van Italië [van de samenleving] was, maar dit brengt me bij de wortel van de kwestie: als de beweging niet de ervaring is van het geloof als de oplossing, als het licht voor mijn problemen, kan het ook niet voorgesteld worden aan de anderen [als de ervaring van het geloof niet beleefd wordt als licht voor onze problemen, als het ons niet dient, worden we aanmatigende rechters van iedereen!]. Het voorstel gaat door mijn menselijkheid heen, en daarom [kan] door mijn beantwoorde menselijkheid, door mijn geprovoceerde menselijkheid [de beweging voorstel voor de anderen worden]. [...] Het is waar dat wij een missionaire opdracht hebben voor de Kerk en voor Italië en voor de samenleving van vandaag, maar deze missie wordt een werkelijk houdbaar voorstel als het door het verschijnsel van de persoonlijke problematiek, het antwoord daarop, de daaraan gedane provocatie, [...] heengaat. [...] De impuls voor de missie is dankbaarheid, anders is het aanmatiging”.<sup>112</sup>

Wat betekent dus het geloof verpersoonlijken? Het betekent dit: “Alles wat ons gezegd en gegeven wordt [het voorstel dat ons gedaan wordt], moet ons leven interesseren [ons leven!]. En het leven is de emotie van ons hart, onze hoofdpijn,

<sup>111</sup> Raad van CL, Milaan, 18-19 juni 1977, CL-archief [vert. m.p.].

<sup>112</sup> Centrum van CL, Milaan, 17 november 1977, CL-archief [vert. m.p.].

onze blik op de dingen, onze nieuwsgierigheid voor alles, de ontmoetingen, ons lachen en ons huilen, ons enthousiasme en onze verwarring [een schitterende beschrijving om het feit te ‘concretiseren’ dat, als het geloof niet relevant is voor onze levensbehoeften, het ons niet zal interesseren en niemand tot nut zal zijn]. In een samenleving als de onze, kan niets omgewenteld worden, kan er niets nieuws gecreëerd worden tenzij met het leven. Geen structuur houdt stand, geen organisatie houdt stand, geen spervuur van initiatieven houdt stand: alleen een nieuw en ander leven kan structuren, initiatieven, verhoudingen, kortom alles omwentelen. En het leven, dat is mijn leven, onherleidbaar mijn leven [onuitwisselbaar mijn leven]”.<sup>113</sup>

Hoe kan dan de verpersoonlijking van het geloof feitelijk geschieden? Nodig is dat Christus ‘boven alles hangt’. Nodig is “dat, wanneer we eten en drinken, in de relaties met onze vrienden, wanneer we naar ons werk gaan, naar de universiteit, in ons affectieve leven met onze vrouw of met onze man, met onze kinderen, met de anderen, in het openbare leven, op straat, dit woord dat ons bij naam roept nooit vergeten wordt, deze Christus die dicht bij ons hart is, die onze dorst naar geluk doordringt om te zeggen: Ik ben de weg, de waarheid en het leven [dat Die nooit vergeten wordt] [...]. Dat is de beweging. Het leven van de beweging moet als het ware de ervaring vormen van een grotere reden om te leven, of liever van de enige passende, totale reden om te leven. [...] De beweging is wat hierin helpt en daarmee uit. Ze helpt je om jezelf te zijn”.<sup>114</sup>

Wat is dus de weg die we moeten doorlopen opdat deze verpersoonlijking van het geloof geschiedt?

### **3. De methode voor de verpersoonlijking van het geloof is volgen**

“Je leert leven door te volgen wie leeft. Niet omdat hij beter is dan jij! Hij kan een miljard keer slechter zijn dan jij! Maar in zijn methode, in zijn levenshouding, in zijn gedrag is hij een voorbeeld. Je volgt een voorbeeld, je volgt geen betoog, want het betoog is overgeleverd aan de genade van je eigen interpretatie, terwijl een voorbeeld volgen onze manier van doen uitdaagt”.<sup>115</sup>

Don Giussani heeft bij voortduring het volgen aangewezen als de methode voor de rijpwording: “Er is slechts een middel, vrienden, om opgevoed te worden tot deze aanwezigheid, om ondersteund te worden in het geloof tot we zelf ge-

<sup>113</sup> “Beweging, ‘regel’ van vrijheid”, in *CL-Litterae communionis*, n. 11, november 1978, p. 44 [vert. m.p.].

<sup>114</sup> Opening van het jaar van CL, Varese, 17 september 1978, CL-archief [vert. m.p.].

<sup>115</sup> Ontmoeting met de priesters van CL, Idice San Lazzaro (Bologna), 7 januari 1980, CL-archief [vert. m.p.].



tuigen worden en geen agitatoren of geagiteerden zoals in een organisatie: deze manier om de aanwezigheid te kunnen leren is volgen”.<sup>116</sup> “*Volgen* betekent je vereenzelvigen met personen die met meer rijpheid het geloof beleven, je *engageren in een levende ervaring*, die haar dynamiek en haar lust aan ons ‘overlevert’ (overlevering, *traditie*). Deze dynamiek en deze smaak gaan in ons over niet door onze redeneringen, niet aan het einde van een logica, maar als het ware door osmotische druk: het is een nieuw hart dat we krijgen meegedeeld, het is het hart van een ander dat zich in ons leven begint te bewegen”.<sup>117</sup> Nog eens wat anders dan redeneringen, commentaren of grappen! Volgen is een levende ervaring!

Daarom, zoals ik jullie, Giussani citerend, geschreven heb in mijn brief na de Synode, betekent “volgen [...] verlangen de *ervaring* van de persoon die je geprovoceerd heeft en je probeert met zijn aanwezigheid in het leven van de gemeenschap, opnieuw te beleven; het is de spanning om te worden niet als die persoon in haar concreetheid, vol beperkingen, maar als die persoon in de waarde waaraan zij zich schenkt en die ten diepste ook zijn gelaat van armzalige mens verlost; het is het verlangen deel te nemen aan het leven van die persoon waarin jou iets Anders gebracht is, en het is dit Andere waaraan je toegewijd bent, waarnaar je streeft, waaraan je je wilt hechten, binnen deze weg”.<sup>118</sup> Deze zin blijft voor ons het constante ijkpunt om te verifiëren of we aan het volgen zijn of niet, dat wil zeggen of we opnieuw een ervaring aan het beleven zijn of niet. En God dank heeft Giussani ons zoals gewoonlijk niet enkel deze complete uitleg van wat volgen is gegeven, maar heeft hij ook een oordeel gegeven over de opvattingen over het volgen die onder ons wijdverbreid zijn, en er de beperkingen van laten zien, om ons gepassioneerd te helpen geen tijd te verliezen.

Welnu, zonder uitputtendheid te pretenderen, bekijken we enkele wijzen waarop het volgen gereduceerd wordt:

a) De eerste reductie van het volgen is het laten samenvallen met luisteren naar een discours en gehoorde woorden herhalen, denkend dat je dan nog zekerder bent te volgen. “Maar dat is echt geen volgen!”,<sup>119</sup> zegt Giussani. Want ik kan luisteren naar wat iemand zegt en het herhalen zonder het centrum van mijn ik te verroeren, dus zonder dat het centrum van mijn ik in zijn wortel geraakt wordt. En dan brengt het voorstel in mij niets nieuws voort, vernieuwt het mijn zijn niet. En toch, als we aan wie probeert de inhoud van een woord te herhalen

<sup>116</sup> Opening van het jaar van CL, Milaan, 10 september 1977, CL-archief [vert. m.p.].

<sup>117</sup> L. Giussani, *Dall'utopia alla presenza [Van utopie naar aanwezigheid] (1975-1978)*, uitg. BUR, Milaan 2006, p. 59 [vert. m.p.].

<sup>118</sup> L. Giussani, *Il rischio educativo come creazione di personalità e di storia [Het risico van de opvoeding als schepping van persoonlijkheden en geschiedenis]*, op. cit., p. 64 [vert. m.p.].

<sup>119</sup> Diocesane diaconie, Milaan, 9 januari 1980, CL-archief [vert. m.p.].

of van buiten te leren, zouden vragen wat voor term hij zou gebruiken om te beschrijven wat hij aan het doen is, zou hij oprecht antwoorden: “Volgen; ik ben aan het volgen”. Maar nee, dat is een reductie van het volgen, dat is geen volgen: het betoog herhalen is geen volgen. Daniélou zei: “Heel de wetenschap van een mens kan de afmetingen van de kooi waarin hij zich bevindt wel vergroten, maar hem niet uit die kooi halen”.<sup>120</sup> Alleen een ervaring kan dat bereiken: “Volgen is je vereenzelvigen met en in jezelf hernemen, navolgen – dat is het goede woord – de concrete en praktische vertaling, de concrete en praktische modaliteiten navolgen waarin wie de gemeenschap leidt, wie de beweging leidt, het betoog dat hij houdt, vertaalt!”<sup>121</sup>

b) De tweede reductie is het volgen laten samenvallen met initiatieven, vergaderingen en dingen die gedaan moeten worden. “De beweging is geboren uit een aanwezigheid die zich opdrong en ons leven de provocatie bracht van een belofte om te volgen. Maar vervolgens hebben we de continuïteit van dit begin toevertrouwd aan teksten en initiatieven, aan bijeenkomsten en dingen we moesten doen. We hebben het niet toevertrouwd aan ons leven, waardoor [ziehier het symptoom van een niet waarachtig volgen] het begin al snel opgehouden is een waarheid te zijn die zich aan onze persoon aanbiedt, en begin is geworden van een organisatie, van een werkelijkheid waarop je de verantwoordelijkheid van je eigen werk kunt afschuiven en waarvan je de oplossing voor dingen kunt verwachten. Dat wat het ingaan op een provocatie en dus een levendig volgen moest zijn, is gehoorzaamheid aan een organisatie geworden”.<sup>122</sup>

c) De derde reductie van het volgen is het personalisme: ik denk dat ik volg omdat ik mij hecht aan de persoon. Nee, zegt don Giussani. Want “volgen is een je intelligent en met je hart vereenzelvigen met [...] een manier van leven die wat men beleeft verbindt met de eigen bestemming, die Christus is! Daarom betekent volgen een manier van waarnemen, van herkenning en vereenzelving met voorgestelde waarden, met een voorgestelde ervaring, die doorgegeven kan worden door een bepaalde persoon; maar je volgt die persoon niet, het is niet de persoon die gevolgd wordt. Gevolgd wordt de ervaring die die persoon beleeft; [het volgen] is dus vrij van de persoon! Terwijl het, bijvoorbeeld onder ons, immers gemakkelijk is mensen te vinden die zich hechten aan onze persoon [hij spreekt over zichzelf], waardoor ze afhankelijk blijven van onze persoon. En

<sup>120</sup> J. Daniélou, *Saggio sul mistero della storia [Essay over het mysterie van de geschiedenis]*, uitg. Morcelliana, Brescia 2012, p. 136 [vert. m.p.].

<sup>121</sup> Diocesane diaconie, Milaan, 9 januari 1980, CL-archief [vert. m.p.].

<sup>122</sup> W. L. Giussani, *Il rischio educativo come creazione di personalità e di storia [Het risico van de opvoeding als schepping van persoonlijkheden en geschiedenis]*, op. cit., p. 63 [vert. m.p.].

een zeer duidelijk symptoom [hiervan] is dat er onderling geen volgen gebeurt, dat wil zeggen geen affectie ontstaat, geen onderlinge *communio*, ze worden geen gebeurtenis, ze worden geen onderlinge eenheid, geen gebeurtenis, want [let op de reden die Giussani geeft] allen zijn gehecht aan mijn persoon! Honderd mensen kunnen extreem gehecht zijn aan mijn persoon... Dit is echt een verschrikkelijke plaag!"<sup>123</sup> Iemand zou kunnen vragen: "Maar wat wil je nog meer dan je te hechten aan de persoon van don Giussani?" Daarom is het indrukwekkend dat don Giussani deze dingen juist over de relatie met zichzelf zegt! Hij beweert dat zij die zeiden hem te volgen, hem niet echt volgden, en dat zag je aan het feit dat, ofschoon ze aan hem gehecht waren, er onderling niets gebeurde. Eenieder 'afhankelijk' van don Giussani, 'een band' met hem; maar geen onderlinge affectie, geen gebeurtenis tussen hen onderling. Waarom? Don Giussani geeft de reden: "Wat verenigt, is dat eenieder leert", dat wil zeggen dat eenieder de ervaring opdoet van degene die hij volgt. Alleen zo kan de *communio* ontstaan, niet door met elkaar af te spreken. Nodig is dat eenieder leert van don Giussani, dat zijn ervaring opnieuw opleeft.

Don Giussani heeft ons een hele reeks instrumenten nagelaten – voor wie werkelijk wil volgen – om ons te helpen in de moeilijkheden die we op onze weg tegenkomen.

Als we nu de het begrip volgen hernemen dat we eerder genoemd hebben, begrijpen we dat de beslissende kwestie is dat geen van de reducties de ervaring van de ander die ons getroffen heeft, dus de ervaring van don Giussani, herbeleeft. Als we niet de weg doorlopen die ons toestaat in hoogsteigen persoon precies dezelfde ervaring op te doen als degene die ons met zijn ervaring geprovoceerd heeft en probeert, dan wordt wat ons getroffen heeft in de ander, nooit van ons.

Waarom zie je dat ik de ervaring van het volgen aan het verwerven ben? In het feit dat ik me er niet toe beperk een betoog te beluisteren en te herhalen, dat ik niet blijf staan bij de organisatie of het formalistisch herhalen van gestic, dat ik me er niet toe beperk me personalistisch te hechten aan een ander, maar deelneem aan het leven van die persoon die me iets Anders gebracht heeft. Want als ik niet, door de ervaring van de andere persoon te herbeleven, uitkom bij dit Andere – dat datgene is wat mijn hart verlangt, waaraan het toegewijd is, waarnaar het streeft –, dan zal mettertijd dat volgen mij totaal niet meer interesseren, omdat het niet in staat zal zijn mij te grijpen. De mensen verlaten het geloof niet allereerst omdat ze een probleem hebben met het dogma van de Drievuldigheid, bijvoorbeeld, maar omdat ze niet deze levenservaring opdoen, waardoor het geloof op zeker moment zijn redelijkheid verliest.

<sup>123</sup> Nationale raad van CL, Idice San Lazzaro (Bologna), 1-2 maart 1980, CL-archief [vert. m.p.].

Het evangelie beschrijft voortdurend de reducties waarop we gewezen hebben. Ook de leerlingen proberen zich personalistisch aan Christus te hechten: “Als eenmaal de huisvader is opgestaan en de deur gesloten heeft en gij dan buiten op de deur begint te kloppen en te roepen: Heer, doe open! zal Hij u antwoorden: Ik weet niet waar gij vandaan komt. Dan zult ge opwerpen: In uw tegenwoordigheid hebben wij gegeten en gedronken, en in onze straten hebt Gij onderricht gegeven. Maar weer zal zijn antwoord zijn: Ik weet niet waar gij vandaan komt”.<sup>124</sup>

Hier nog zo'n episode: “‘Maar gij’, sprak Hij tot hen, ‘wie zegt gij dat Ik ben?’ Simon Petrus antwoordde: ‘Gij zijt de Christus, de Zoon van de levende God’. Jezus hernam: ‘Zalig zijt gij, Simon’ [...] Jezus [begon] zijn leerlingen duidelijk te maken dat Hij naar Jeruzalem moest gaan; dat Hij daar veel zou moeten lijden van de oudsten, de hogepriesters en de schriftgeleerden, maar dat Hij na ter dood gebracht te zijn op de derde dag zou verrijzen. Toen nam Petrus Jezus ter zijde en begon Hem ernstig daarover te onderhouden: ‘Dat verhoede God, Heer! Zo iets mag U nooit overkomen!’ Maar Hij keerde zich om en zei tot Petrus: ‘Ga weg, satan, terug!’”<sup>125</sup> Jezus accepteert niet dat er een personalistische band ontstaat met Hem; het is niet voldoende dat Petrus zich aan Zijn persoon hecht, nodig is dat hij deelheeft aan Zijn ervaring, want als Petrus niet zelf Jezus' ervaring beleeft, zal hij niet kunnen begrijpen en gehoorzamen aan Gods plan voor Jezus.

Hetzelfde gebeurt na de broodvermenigvuldiging: allen hechten zich, verbinden zich aan Jezus tot ze Hem zelfs koning willen maken. Maar Jezus geeft niet toe aan deze manier van zich aan Hem hechten, want hij weet dat de mens niet voldoende heeft aan brood alleen, dat de mens iets anders nodig heeft, en Hij daagt hen uit: “Voorwaar, voorwaar, ik zeg U: als gij het vlees van de Mensenzoon niet eet en zijn bloed niet drinkt, hebt gij het leven niet in u. [...] Zoals Ik door de Vader die leeft, gezonden ben en leef door de Vader, zo zal ook hij die Mij eet, leven door Mij”.<sup>126</sup> Jezus wil hen ertoe brengen hetzelfde te ervaren als Hij.

En wanneer Petrus in Getsemane zijn zwaard trekt en het oor van de knecht van de hogepriester afslaat, zegt Jezus hem: “Steek uw zwaard weer op zijn plaats [...]. Of meent ge soms dat Ik niet de hulp van mijn Vader kan inroepen, die Mij dan aanstonds meer dan twaalf legioenen engelen ter beschikking zou stellen?”<sup>127</sup> Jezus accepteert geen reducties.

Waar wilde Jezus zijn leerlingen hiermee naartoe brengen? Hij wilde ze het plan van een Ander doen begrijpen, zodat ook zij daarin binnen zouden kunnen gaan. Als Hij ons niet tot de Vader gebracht zou hebben, zou Jezus ons niet

---

<sup>124</sup> Lc 13, 25-26.

<sup>125</sup> Mt 16, 15-23a.

<sup>126</sup> Joh 6, 53b-57.

<sup>127</sup> Mt 26, 52-53.

de ultieme oorsprong van Zijn anders-zijn onthuld hebben en zou Hij ons niet helpen hetzelfde te ervaren als Hij. We kunnen heel het evangelie doorlopen en verifiëren dat de opvatting van volgen die don Giussani ons meedeelt precies die van Christus is: “Jezus vatte zijn aantrekkingskracht op de anderen niet op als een uiteindelijke verwijzing naar zichzelf [als een de mensen binden aan zichzelf], maar aan de Vader [aan de Ander naar wie ik streef, aan wie mijn hart toegewijd kan zijn en zich kan binden]: aan Zichzelf opdat Hij naar de Vader kan brengen, middels kennis en gehoorzaamheid”.<sup>128</sup> Zonder waarachtig volgen zou Jezus’ ervaring niet de mijne kunnen worden en zou de ervaring van Giussani niet de mijne, de jouwe, de onze kunnen worden. Want als we ons niet laten binnenleiden in Gods Mysterie, waarin de uiteindelijke betekenis van het leven ligt, waarin we kunnen vinden wat overeenstemt met onze verwachting, hoe kunnen we dan in het leven staan met al zijn drama’s, met al zijn uitdagingen en lijden?

Daarom, als wij het volgen reduceren en nalaten de ervaring te herbeleven van hem die ons getroffen heeft, dan zal het christendom ons vroeg of laat niet meer interesseren. Het is geen kwestie van strategie. Het is het geloof dat hier op het spel staat, want zonder volgen zullen we niet kunnen zien hoezeer het geloof de mens ‘goed uitkomt’, zullen we het niet aanvoelen als overeenstemmend met de verwachting die in ons hart is. Daarentegen is het teken dat ik dezelfde ervaring beleef als hij die me getroffen heeft, dat ik de Ander vind naar wie ik streef en daarom die overeenstemming met het hart ervaar die me de waarheid van het geloof bevestigt. Daarom ben ik toegewijd: omdat ik met Jezus, gehecht aan Jezus, meer in het Mysterie binnenga. Jezus brengt me er voortdurend toe binnen te gaan in het Mysterie van de Vader. Hiertoe is hij gekomen: om ons op te voeden tot het Mysterie, om ons te introduceren bij de Vader. En juist omdat wij hiervoor gemaakt zijn, kunnen we niet tegen onszelf liegen en kan niemand ons voor de gek houden. We kunnen een tijdlang afgeleid zijn, maar welk ander ding dan ook zal, aangezien het niet met ons overeenstemt, geen lang leven beschoren zijn.

Als volgen de manier is om het geloof te verpersoonlijken, dan ervaar ik, door te volgen, telkens meer hoe het geloof steeds meer van mij wordt, hoe de relatie met Christus steeds meer van mij wordt. Tekens daarvan zijn de nieuwheid van leven en mijn verandering die daaruit ontstaat. Deze kenmerken beginnen mijn gezicht te bepalen, mijn identiteit, waar ik ook ben, thuis of op het werk, alleen of in gezelschap, op vakantie of bezig met de problemen die zich aan mij voordoen.

Daarom kunnen we de ervaring niet uitwisselen met iets anders: de ervaring is de plaats van de evidentie, als we ons aan de ervaring houden, kunnen we

<sup>128</sup> L. Giussani, *L'uomo e il suo destino [De mens en zijn bestemming]*, uitg. Marietti, Genua 1999, p. 129 [vert. m.p.].

niet in de war raken. Zoals Lewis zegt: “Wat ik mooi vind aan ervaring is dat het zoiets eerlijks is. Je kunt zoveel verkeerde afslagen nemen als je wilt; maar als je je ogen open houdt, zul je niet heel ver kunnen komen voor er waarschuwingstekens verschijnen. Je kunt je vergist hebben, maar de ervaring probeert je niet op het verkeerde been te zetten. Het universum klinkt zuiver wanneer je het eerlijk test”.<sup>129</sup> Dit is het voordeel van iemand die wil leven: hij heeft in zijn eigen ervaring de tekens van de waarheid die hem bereikt heeft; want de waarheid heeft een zodanige evidentie dat, al wil je tegen haar vechten, je haar niet kunt uitwissen; ze blijft. Daarom kan geen enkel personalisme, geen enkel ‘al bekend’, geen enkele interpretatie, geen enkele reductie verward worden met de ervaring van de overeenstemming, met de relatie met de Ander die je verlangt, waarnaar je streeft. En wij weten dat heel goed. Daarom moet eenieder van ons zich reken-schap geven en beslissen al dan niet te gehoorzamen aan de ervaring. Want wat is gehoorzaamheid uiteindelijk? “Uiteindelijk is de uiterste vorm van gehoorzaamheid: het volgen van de ontdekking van jezelf, bewerkstelligd in het licht van het woord en het voorbeeld van een ander”,<sup>130</sup> want getroffen door een ander. De ontdekking van jezelf, uitgelokt door de ervaring van een ander, is een absoluut onherleidbare gebeurtenis. We kunnen hoog of laag springen, we kunnen onszelf voor de gek houden zoveel we willen, maar deze gebeurtenis is onherleidbaar, ligt niet in onze macht.

Daarom vat don Giussani de uitdaging samen met dit woord: ‘volgen’.

#### 4. Aanwezigheid

Dit volgen maakt ons, door middel van de verandering die het in ons bewerkstelligt, tot aanwezigheid. Het geloof als levenservaring laat ons opbloeien als aanwezigheid.

“*Aanwezigheid zijn*, dat is onze ultieme categorie. Aanwezigheid zijn, wat voor temperament je ook hebt en los van de talenten die je hebt [...] wil zeggen een andere manier van in een situatie staan – want je leeft altijd in de relatie met je meisje, met je vrienden, met je ouders, met het vak aan de universiteit dat je volgt, met het boek dat je moet bestuderen –, in een gegeven cultureel en politiek moment van de maatschappij. Aanwezig zijn in een situatie [wat een machtige manier om dit te zeggen] betekent er zijn op een manier die verstoort, zodat als jij er niet zou zijn, iedereen het zou merken. Waar je zult zijn, zullen ze boos worden of je bewonderen, of onverschillig lijken, maar ze zullen je ‘anders-zijn’ moeten

<sup>129</sup> C.S. Lewis, *Surprised by Joy* [vert. m.p.].

<sup>130</sup> L. Giussani, *Si può vivere così [Kan men zo leven]?*, op. cit., p. 149 [vert. m.p.].

erkennen. Aanwezigheid zijn betekent in een situatie zijn en Christus tot gebeurtenis van onze persoon maken. [...] De echte aankondiging [dit is het beslissende punt!] doen we door wat Christus heeft verstoord in ons leven, gebeurt door de verstoring die Christus bewerkstelligt in ons: *wij maken Christus aanwezig door de verandering die Hij in ons bewerkstelligt. Dat is het begrip getuigenis*. We gebruiken gemakkelijk het woord aanwezigheid, maar de aanwezigheid is vooral dit: de wonderbare, fascinerende verstoring die uitgelokt wordt door de vriendschap die er onder ons groeit vanwege Christus – deze soort vriendschap die in staat is tot vreugde en blijdschap, tot onmogelijke blijdschap”.<sup>131</sup>

Ook paus Franciscus herinnerde ons er recentelijk aan: “Ik vraag me af: waar halen de eerste leerlingen de kracht om te getuigen? [...] Hun geloof was gebaseerd op een zo sterke en persoonlijke ervaring van de gestorven en verrezen Christus, dat zij voor niets en niemand angst hadden [...]: wanneer iemand Jezus Christus werkelijk kent en in Hem gelooft, ervaart hij de aanwezigheid en de kracht van Zijn verrijzenis in zijn leven en kan hij niet anders dan deze ervaring meedelen”.<sup>132</sup>

Wij verstoren een omgeving dus enkel door middel van de verandering die Hij in ons bewerkstelligt. Het is dit ons laten kneden door Hem wat ons tot getuigen maakt, zoals de reeds geciteerde Daniélou zegt: “Een getuigenis is een goddelijke handeling laten zien juist daar waar men geen uitzonderlijke generositeit vindt. Heldhaftigheid toont wat de mens kan doen. Heiligheid toont wat God kan doen”.<sup>133</sup>

Wat we elkaar toewensen is in elke situatie dat ‘binnenbreken’ te worden dat Julien Green beschrijft: “Ik moest vandaag denken aan de herrie, aan de duizenden nutteloze woorden, aan het kabaal op straat, een hels, deprimerend kabaal, aan de telefoongesprekken, enz., aan alles wat het weefsel van de dag vormt en, midden in de chaos, aan een man die met rustige gebaren en woorden die nooit veranderen het wonder van de afdaling van God onder ons bewerkstelligt. [Het is het] binnenbreken van het geloof [...], het binnenbreken van het oneindige in onze kunstmatige tijd”.<sup>134</sup> Het is waar allen op wachten, zoals don Giussani ons herinnert: “Wat ontbreekt is niet zozeer de verbale of culturele herhaling van de aankondiging [d.w.z. een intellectualisering van het geloof of een discours]. De mens van vandaag verwacht misschien onbewust de ervaring van de ontmoeting

<sup>131</sup> L. Giussani, *Un avvenimento di vita, cioè una storia [Een levensgebeurtenis, dus een geschiedenis]*, uitg. Il Sabato, Rome 1993, pp. 345-346 [vert. m.p.].

<sup>132</sup> Franciscus, *Regina coeli*, 14 april 2013.

<sup>133</sup> J. Daniélou, *Saggio sul mistero della storia [Essay over het mysterie van de geschiedenis]*, op. cit., p. 128 [vert. m.p.].

<sup>134</sup> J. Green, *L'espatriato. Diario [De geëxpatrieerde. Dagboek] 1984-1990*, uitg. Mursia, Milaan 1992, p. 68 [vert. m.p.].

met personen voor wie het feit van Christus een zo aanwezige werkelijkheid is dat hun leven erdoor veranderd wordt. Een menselijke impact die de mens van vandaag kan opschudden: een gebeurtenis die echo is van de aanvankelijke gebeurtenis, toen Jezus zijn ogen op sloeg en zei: ‘Zaccheüs, kom gauw naar beneden, ik kom bij je thuis’.<sup>135</sup> Zó worden tweeduizend jaar geschiedenis weggevaagd en kunnen wij nu precies hetzelfde ervaren als Zaccheüs. Wij kunnen aan allen getuigen dat Christus aanwezig is door middel van de verandering die we verrast in onszelf vaststellen.

“De normaliteit wordt plotseling rijk en gespannen volgens haar ware aard, en haar ware aard is de relatie met het Oneindige [...]. De normaliteit, moment na moment, is relatie met die aanwezigheid. [...] De aanwezigheid van Christus wordt steeds meer onze hartslag in de normaliteit van ons leven: de ontroering over Zijn aanwezigheid wordt ontroering in het dagelijks leven en verlicht de teneur ervan, vertedert die, maakt hem mooi, maakt hem zoet, steeds meer. Er is niets dat nutteloos is, er is niets dat vreemd is, want er is niets vreemd aan je bestemming, en daarom is er niets waar je geen genegenheid voor kunt hebben, je hebt voor alles genegenheid, er ontstaat een genegenheid voor alles, alles, met de magnifieke gevolgen van respect voor wat je doet, van nauwkeurigheid in wat je doet, van trouw aan je concrete werk, van vasthoudendheid in het nastreven van het doel ervan; je wordt onvermoeibaarder”.<sup>136</sup>

Het wordt mooi gezegd door Werfel: “Elk van zijn gebaren, elke glimlach was vol van dat oneindige dat niet nodig was bij naam te noemen”,<sup>137</sup> zo evident was het.

Als dit dus de verandering is die Christus aanwezig maakt, dan moeten we onze opvatting van aanwezigheid zuiveren van bepaalde connotaties waarmee ze af en toe geïdentificeerd wordt, zoals don Giussani ons aanraade: “Sinds de Equipe van 1976, waarvan de titel was *Van utopie naar aanwezigheid*, hebben we een weg afgelegd die ons nu ertoe aanzet het woord aanwezigheid te ‘doorsteken’ en te ‘ontbladeren’ (*sfondare e sfondare*): we moeten het doorsteken en ontbladeren. [...] De aanwezigheid is een argument dat samenvalt met jouw ik. De aanwezigheid ontstaat en bestaat in de persoon. [...] En wat de persoon als actor en protagonist van een aanwezigheid definieert, is de helderheid van zijn geloof, is die helderheid van zijn bewustzijn die geloof heet [...]. De aanwezigheid bestaat geheel en al in de persoon, ontstaat en bestaat in de persoon en de persoon is intelligentie van de werkelijkheid tot en met het raken van de ultieme horizon ervan”.<sup>138</sup>

<sup>135</sup> L. Giussani, *L'avvenimento cristiano [De christelijke gebeurtenis]*, uitg. BUR, Milaan 2003, pp. 23-24 [vert. m.p.].

<sup>136</sup> L. Giussani, *Un evento reale nella vita dell'uomo [Een werkelijke gebeurtenis in het leven van de mens] (1990-1991)*, op. cit., pp. 101-104 [vert. m.p.].

<sup>137</sup> F. Werfel, *Barbara*, uitg. Corbaccio, Milaan 2000, p. 52 [vert. m.p.].

<sup>138</sup> L. Giussani, *Un evento reale nella vita dell'uomo [Een werkelijke gebeurtenis in het leven van de mens] (1990-1991)*, op. cit., pp. 142-143 [vert. m.p.].



Zoals de verpersoonlijking niet gereduceerd mag worden tot intimisme of tot een uitstel van de missionaire impuls, zo mag de centrering van de aanwezigheid in de persoon niet gelezen worden als een tegenover elkaar gesteld worden van het ‘publieke’ en het ‘private’, als een redimensionering van de aanwezigheid, een navelstaren. Integendeel: het is een diepe hercentering volgens de oorspronkelijke opzet van de beweging. Dat wil zeggen: beweren dat de aanwezigheid helemaal in de persoon bestaat, betekent niet een intimistische, privé-sfeer scheiden van of stellen tegenover de publieke (deze scheiding bestaat niet!), maar betekent de oorspronkelijke plaats aanduiden van elke verandering, de wortel waaruit een vrucht komt waarvan de groei de hele geschiedenis binnendringt, volgens het plan van het Mysterie en niet volgens onze programma’s. Al het overige is illusie, bedrog, tijdverlies. De persoon is niet het ‘private’ tegenover het ‘publieke’ (dat zijn wereldse en reductieve categorieën, volstrekt ontoepasselijk op het geloofsleven). De verandering van de persoon en het bestaan van een authentieke christelijke gemeenschap hebben een historische betekenis.

“De geschiedenis wordt wat haar tijden betreft niet door ons gedefinieerd. Onze taak is het het heden te leven: totaal krediet gevend aan het Oneindige dat in ons leven is binnengegaan en zich onmiddellijk openbaart als nieuw mens-zijn, als vriendschap, als gemeenschap. ‘Vrees niet, kleine kudde, Ik heb de wereld overwonnen’. ‘Dit is de overwinning die de wereld overwint: ons geloof’. Zal ons geloof zeven, acht, negen eeuwen nodig hebben voordat de hele universitaire wereld weer beheerst zal worden door de christelijke aanwezigheid? Dat zijn geen berekeningen die wij kunnen ontcijferen. De universiteit interesseert ons voor de opbouw van ons subject, niet om te zeggen: ‘We zijn aan het winnen’. [...] We moeten die ideologische interpretatie van het universiteitsleven verlaten die een gejaagd en uitputtend, zwaar en bitter werk oplevert, waardoor velen weggaan; terwijl niemand weggaat van een nieuw mens-zijn, behalve in het geval van een diabolische en wilde rebelleie”.<sup>139</sup>

Maar dit zeggen betekent niet niks doen. Het wil zeggen met eenvoud opnieuw beginnen, zonder aanmatiging en zonder pretenties van hegemonie, met het opnieuw stellen van gebaren en het creëren van plaatsen waar het subject opgebouwd kan worden; zodat, wie ons ziet, zin krijgt om met ons mee te gaan vanwege de fascinatie van het leven dat hij voor zijn ogen ziet.

“*De christelijke gemeenschap vermenigvuldigen en verbreden in de omgeving waarin we leven*: dat is dus onze bijdrage aan onze mensen-broeders; bereid om ook het allerkleinste aanknopingspunt dat andermans intuïtie ons geeft, te waarden; bereid om mee te werken aan elk feit dat ons, in het licht van het geloof,

<sup>139</sup> L. Giussani, *Dall'utopia alla presenza [Van utopie naar aanwezigheid] (1975-1978)*, op. cit., pp. 68-69 [vert. m.p.].

juist lijkt. Het ware subject van dit avontuur, van deze historische bijdrage, is *de persoon* in de mate dat zij toebehoort aan de *gemeenschap*. Zo is de slogan ‘Gemeenschap en Bevrijding’ ontstaan’.<sup>140</sup>

---

<sup>140</sup> L. Giussani, *Un avvenimento di vita, cioè una storia* [Een levensgebeurtenis, dus een geschiedenis], op. cit., p. 345 [vert. m.p.].

# Zondag 21 april, ochtend

*Bij het betreden en het verlaten van de zaal:*

*Sergej Rachmaninov, Concert voor piano en orkest n. 2 in C mineur, op. 18*

*Sviatoslav Richter, piano*

*Warschaws Symfonieorkest o.l.v. Stanislaw Wislocki*

*'Spirto Gentil', n. 8, Deutsche Grammophon*

**Don Pino.** “Hij werd aangekeken, en toen zag hij”.<sup>141</sup> Wat is het *Angelus* anders dan het moment van de dag waarop we ons bewust worden van het initiatief van het mensgeworden Mysterie, van Christus, naar ieder van ons toe? Buiten dit initiatief is er alleen de warboel van onze inbeeldingen. Wanneer we Zijn intiatief opmerken en aanvaarden, worden we hoofdrolspelers in de wereld.

*Angelus*

*Lauden*

## ■ ASSEMBLEE

**Davide Prosperi.** De assemblee van deze morgen heeft als doel enkele elementen te fixeren die ons verder kunnen helpen in de weg van de komende maanden; want we zullen nog de gelegenheid hebben gezamenlijk te werken aan de inhoud van deze Geestelijke oefeningen.

De eerste avond zijn we uitgedaagd door de vraag van Jezus: “Maar: zal de Menszoon bij zijn komst het geloof op aarde vinden?” We hebben gevoeld hoe deze vraag gericht werd tot ons persoonlijk, en niet slechts in eschatologische zin; het gaat om de ervaring van alle dag, want “zijn komst” is nu. En deze uitdaging van Jezus, die een omhelzing is, loopt het risico, kan het risico lopen in ons twijfel en intellectualisme te worden. Een beetje hebben we dat gezien in het kielzog van het werk dat gisteravond in de hotels gedaan is, in de vragen die jullie ons hebben doen toekomen. We denken dat het nuttig kan zijn op kritische wijze enkele van deze vragen te stellen; de meeste gingen over de tweede overweging, wat onderstreept dat we het moeilijk vinden te antwoorden op de gebeurtenis, maar de gebeurtenis zelf vanzelfsprekend vinden.

De eerste vraag. Door ons te vereenzelvigen met Christus, kennen we Zaccheüs; het lijkt eenvoudiger ons te vereenzelvigen met Zaccheüs. Hoe kun je je vereen-

<sup>141</sup> H. Augustinus, *Toespraak* 174, 4.4 [vert. m.p.].

zelvigen met Christus, Zijn eigen ervaring verwerven? Te denken de ervaring van Christus te kunnen opdoen, geeft rillingen.

**Julián Carrón.** Dit is een voorbeeld van ons intellectualisme dat de voorrang heeft boven de ervaring en dat zo veel voorkomt onder ons; want het zou voldoende zijn uit te gaan van de ervaring van eenieder van ons om op eenvoudige wijze op deze vraag te antwoorden. Maar wij zijn ‘modern’ en zodra we bepaalde woorden horen geven we ze onmiddellijk een moderne betekenis.

Wat betekent voor ons ons vereenzelvigen met Christus? ‘Ons voorstellen’ hoe Hij handelt. Hoe kunnen we dus zeker zijn dat onze voorstelling juist is? En dat we Christus niet reduceren tot het beeld dat wij ons ervan maken? Wie garandeert me dat ik Zijn zelfde eigen ervaring beleef? Onze vrees is zeer begrijpelijk. Maar als we zouden volgen wat don Giussani ons zegt – en ons voortdurend corrigeren –, namelijk dat de werkelijkheid doorzichtig wordt in de ervaring (in onze ervaring), dan zou alles eenvoudiger zijn. Want we kunnen ons enkel vereenzelvigen met wat een ander beleeft middels een ervaring die we zelf opgedaan hebben.

Wat voor een ervaring hebben we opgedaan toen we op de beweging stuitten? Wanneer iemand de beweging ontmoet, wanneer hij iets ziet wat hem verbaast, hoeft hij zich niets ‘voor te stellen’: hij erkent de weerslag van wat hij voor ogen heeft. Over deze omwenteling van de methode die het christendom gebracht heeft, spreekt don Giussani. En dat is het eerste wat ook Johannes en Andreas of Zaccheüs gevoeld hebben: de botsing met een anders-zijn. Ze hoefden zich niets voor te stellen, ze hoefden slechts de weerslag te erkennen van een zo uniek, zo absoluut buiten-gewoon, zo uitzonderlijk anders-zijn, dat het uitermate gemakkelijk was aan die Aanwezigheid vastgeplakt te blijven. Het is een botsing met iets wat niet voortkomt uit onszelf, wat wijzelf niet kunnen scheppen. Zeg me of dit niet gemakkelijk is? Maar wanneer de mensen ons ontmoeten, wanneer men ziet hoe we samen een bruiloft vieren – zoals ze me onlangs verteld hebben tijdens een assemblee in Lombardije –, is dat hetzelfde: ze zien een ongehoorde manier van samen zijn. Daarom komt de restauranteigenaar aan het eind bedanken voor het feest. Waarom? Wat heeft hij gezien? Hij heeft geen enkele introspectie hoeven te verrichten! Nee, hij is geraakt door een manier van samen zijn. En als een restauranteigenaar geraakt is, wil dat zeggen dat er iets werkelijk anders is, want die ziet voortdurend feesten en bruiloften! Ik heb jullie gisteren ook de reactie verteld van die man die naar de begrafenis van een van ons gegaan was en ten diepste geraakt werd door wat hij zag. Hoe dikwijls zal hij niet naar een begrafenis geweest zijn? Maar om te kunnen zeggen: “Op deze manier is het haast mooi om dood te gaan!”, moet hij zich tegenover iets ongehoords en onherleidbaars gevonden hebben, niet de vrucht van een inspanning van ons, van een activiteit van ons, niet iets wat wij kunnen doen. Om je te kunnen vereenzelvigen hoeft je alleen maar ervaringen als deze opgedaan te hebben.

Het geloof betreft altijd iets wat buiten ons gebeurt, heeft een bron buiten ons, hangt af van iets wat wij niet voortbrengen, van iets waarop wij stuiten. Dus zegt Giussani ons: “Kijk naar wat je overkomen is”, want dat is de manier waarop Christus je gegrepen heeft. Welnu, alleen als we uitgaan van onze ervaring in het heden kunnen we ons vereenzelvigen met Christus zonder Hem te reduceren. Onze ervaring in het heden is immers de ervaring van die manier van kijken waarmee Christus ons bereikt heeft en bereikt. En wanneer we ons tegenover iemand bevinden die ons op een andere manier aankijkt, zoals we nog nooit aangekeken zijn, worden we getroffen door die blik. Eenieder van ons moet in zijn eigen ervaring nagaan wanneer hem dit overkomen is, om te begrijpen wat het wil zeggen je te vereenzelvigen met Christus, om niet alles te reduceren tot een ‘voorstelling’. Het christendom is iets anders!

Zo begrijp ik waarom we zo dikwijls niet de drang voelen voortdurend terug te gaan naar de teksten van Giussani of van het Evangelie: we hebben dat niet nodig. We beperken ons tot onze gedachten, tot onze pogingen, tot onze voorstellingen, die ons nimmer één ogenblik van vreugde kunnen schenken. Giussani getuigt ons daarentegen voortdurend dat hij niet zonder Christus kan leven! Wij moeten beslissen of we hem willen volgen tot aan het punt dat we precies dezelfde ervaring beleven ofwel dat we alles willen terugbrengen tot onze maat.

**Prosperi.** Twee vragen die ik samen lees omdat ze elkaar aanvullen.

Vandaag heb je gesproken over een tot het uiterste gedreven spanning om Zijn naam te zeggen in elk aspect en op elk moment van ons leven. Hoe kan dit in het dagelijks leven beleefd worden als vrije en vredebrengende handeling en niet als iets wat ons wederom een maat oplegt?

Een gebeurtenis erkennen is eenvoudig, zoals mij vandaag opnieuw overkomen is. Hoe verhoudt deze eenvoud zich tot de weg die een totale inspanning vergt om de ware betekenis te verrassen, die mij dikwijls niet eenvoudig lijkt?

**Carrón.** Zien jullie? Wanneer we een ervaring vertellen, is het allergemakkelijkst: “Een gebeurtenis erkennen is eenvoudig, zoals mij vandaag opnieuw overkomen is”. De dingen beginnen ingewikkeld te worden wanneer we ons losmaken van de ervaring; dan weten we niet meer waarover we aan het praten zijn. Dàt is het intellectualisme dat de boventoon voert: we struikelen over onze woorden en weten niet meer waarover we praten. Don Giussani zegt ons dat, als we niet voortdurend uitgaan van de ervaring, we ten ondergaan aan de verwarring.

Laten we dus ook deze vragen onder ogen zien. Denken we aan de ervaring van verliefdheid. Als iemand verliefd wordt, betekent verliefdheid voor hem niet: “Nu wijd ik me toe aan de beschouwing van haar gezicht en doe ik niets”. Nee! Juist omdat het gebeurd is, beheerst deze aanwezigheid het leven zozeer dat de vraag

omgekeerd wordt: hoe kun je alles doen, je dagelijks leven leven, zonder in jezelf de drang naar haar of hem te voelen? Zeg me hoe! De drang naar de ander is toch geen titaneninspanning die ik hoef te verrichten! Het is iets wat ik in mezelf aantref. En daarom besef ik wat me overkomen is, welke aanwezigheid in mijn leven is binnengedrongen: ik kan geen moment van mijn dag beleven (ook wanneer ik de metro pak, wanneer ik me 's ochtends aankleed, wanneer ik lunch), zonder de tot het uiterste gedreven spanning om zijn naam te zeggen. Deze spanning, deze drang die ik in mezelf aantref, die in mij dringt, is de gedachtenis van hem of van haar: een aanwezigheid die de overhand heeft. Wat gebeurt er wanneer, op zeker moment, dit verschijnsel niet meer gebeurt? Iemand beslist niet om niet aan hem of aan haar te denken omdat hij iets anders te doen heeft. Ook tevoren had hij van alles te doen, maar hij kon niet vermijden dat deze aanwezigheid hem te binnen schoot, de overhand had! Wanneer dat niet meer gebeurt wil dat niet zeggen dat de geliefde persoon van de aardbodem verdwenen is: ze is er nog, maar die aanwezigheid heeft niet meer de overhand als levensbepalend, de gebeurtenis dringt niet meer van binnen. Daarom zeg ik – en ik zeg het allereerst tegen mezelf – dat het erge is dat we Christus niet missen! We kunnen alle interpretaties geven die we willen, maar het probleem is dat we dikwijls Christus niet missen. En dan gaat het er niet om dat we beperkingen hebben, dat we fouten maken: dat alles is waar – we houden rekening met alles, met alles, want alles zit in het leven –, maar het probleem is dat we Christus niet missen! We hebben een mens ontmoet die, wanneer hij at met zijn vrienden, niet anders kon dan de tot het uiterste gedreven spanning voelen om Zijn naam te zeggen. Welnu, 'tot het uiterste gedreven spanning' of 'inspanning' is hetzelfde: na Hem ontmoet te hebben, voel ik de drang naar Hem, mis ik Hem! Want als ik Hem niet mis, kan geen enkel moralisme de spanning van dit missen vervangen.

Welnu, hoe kan de tot het uiterste gedreven spanning om Zijn naam te zeggen een vrije en vredebrengende handeling zijn? Het probleem is andersom: als je dit niet doet, hoe kun je dan vrij zijn temidden van alle problemen van de dag?! Hoe kun je in vrede leven? Hoe kunnen we steeds vrijer zijn temidden van alle gedoe dat we hebben, als we Christus niet missen, als Hij niet alles vult met Zijn aanwezigheid?

Maar sommigen werpen tegen, wanneer ik deze dingen zeg: "Dat is intimisme". M'n tante! Zeg tegen jezelf of het intimisme is of dat het het teken is dat Christus iets betekent in ons leven! Dat is het geloof: om te leven heb ik het nodig Hem te herkennen. Het probleem van het geloof ligt niet achter ons, het is ons dagelijkse probleem. Wat betekent Zijn aanwezigheid nu voor ons?

**Prosperi.** Dit heeft te maken met de volgende vraag: wat betekent het alles te verwachten van het feit van Christus?

**Carrón.** Eenieder moet zich deze vraag stellen, want enkel wie Christus ont-  
moet heeft, weet wat hij kan verwachten. Wat is Christus voor ons? Iemand on-  
der de anderen? Zoals onze reeds geciteerde vriend zei: “Het is een probleem van  
waardering”. Is Jezus datgene wat ik van alle dingen het meest waardeer? Wat heb  
ik ervaren in de ontmoeting met Christus? We moeten antwoord geven op deze  
vragen, want in het leven kan ons vervolgens van alles overkomen: we maken fout-  
ten, we raken afgeleid, we denken dat we het beste aan het verliezen zijn (zoals  
de verloren zoon dacht) en dan gaan we net als hij van huis om een vervulling te  
zoeken waarvan we ons inbeelden dat die groter is. En wanneer we leven voor enig  
ander ding dat Hij niet is, kunnen we zien wat er gebeurt: precies zoals de verlo-  
ren zoon! Waarom heeft hij zich zijn vader, zijn huis herinnerd? Wat verwacht hij,  
na al het overige beleefd te hebben, na overal vervulling gezocht te hebben? Met  
zijn vader had hij een andere, onvergelykelijke ervaring opgedaan, zoals wij met  
Christus. Wat verwacht de zoon dus? Hij verwacht alles wat hij al beleefd heeft en  
wat hij anders niet gekend zou hebben, waarvan ook wij geen weet hadden voor  
de ontmoeting. Daarom – zei don Giussani altijd – kunnen de mensen weggaan,  
maar van een feit keer je niet terug. Daarom kan Christus ons allemaal uitdagen:  
“Maak de vergelijking met welk willekeurig ander ding dan ook, en zeg me of je  
iets vindt dat meer met je overeenstemt dan wat Ik ben, dan wat je ervaren hebt in  
de ontmoeting met Mij!” Zo kan iemand beginnen te zien dat er niets is, geen enkele  
andere aanwezigheid, geen enkele andere manier van het leven beleven die meer  
overeenstemt met de verwachting van zijn hart – dat is de verificatie van het geloof  
–. We ontdekken het niet allereerst omdat we ‘goed’ zijn, omdat we geen domheden  
meer uithalen zoals iedereen, omdat we niet meer afgeleid raken, maar omdat, hoe  
verder je je verwijderd, je des te meer beseft wat je mist wanneer je weggaat. Dan  
verwacht iemand dat Christus steeds meer alles voor hem wordt; met pijn, opnieuw  
beginnend, struikelend, maar zonder weg te gaan, zonder een andere weg te nemen  
– zoals Eliot zei. Dit is dus de vraag die eenieder zich moet stellen: verwachten we  
alles van Christus? Verwacht ik alles van U, o Christus? De kwestie is niet of ik ‘in  
staat’ ben, of ik ‘op het niveau’ ben: dat is de vraag niet, de vraag is die van Jezus  
aan Petrus: “Houd je van Mij? Ik vraag je niet of je ‘goed’ bent, ik vraag je niet of  
je me morgen niet zult verraden, dat vraag ik je niet. Maar: houd je meer van Mij  
dan van wat dan ook? Interesseert Mijn aanwezigheid je meer dan wat dan ook?  
Verwacht je alles van Mij? Of ben Ik een van de vele dingen? Waarvan verwacht  
je de vervulling van je leven?” Als Christus voor ons uiteindelijk één van de velen  
is, van de vele dingen van het leven, dan zullen we antwoorden: “Ja, Christus is  
prima, maar je moet niet overdrijven!” Dat Christus alles kan zijn, dat is de vraag  
van het geloof: verwacht ik alles van Christus? Het geloof is niet alleen de lijst van  
waarheden die we aanvaarden, want die waarheden worden dikwijls beleefd als een  
serie abstracties. Het probleem is dat de waarheid vlees geworden is, dat de schoon-

heid vlees geworden is, dat het geluk vlees geworden is. Het probleem is of voor ons Christus deze gebeurtenis is. Anders staan we al ergens anders, en niet omdat we inconsequent zijn – let op! –, want de tollenaars waren veel inconsequenter dan wij, maar ze keerden voortdurend naar Hem terug. Het is een probleem van waardering, een probleem van oordeel. Het heeft niets sentimenteels of moralistisch. Wie is Christus voor het leven van eenieder van ons? Het is een probleem van oordeel.

**Prosperi.** Nog twee met elkaar samenhangende vragen.

Geen enkel probleem met de objectiviteit van Christus tweeduizend jaar geleden. Maar met de objectiviteit van Christus nu, is het risico dat we een eigen idee van God volgen, erg hoog. Wat bevrijdt ons van dit risico?

Ook Petrus heeft het risico gelopen van personalisme, maar uiteindelijk heeft hij Christus werkelijk gekend. Wat is de dunne afscheidingslijn tussen het volgen van een aanwezigheid en het volgen van de persoon? En waarom is dit verschil zo belangrijk?

**Carrón.** Zien jullie dat het niet alleen ons probleem is? Ook Petrus liep het risico een eigen idee van God te volgen of een eigen idee van Jezus te volgen (over wat beter was voor Jezus); het evangelie laat dat zien, we hebben het gisteren gehoord. Dit is onvermijdelijk in ons, zoals don Giussani ons zegt: het is onvermijdelijk dat iemand, zodra hij iets leert kennen, er zich een beeld van vormt, een idee: daarom moeten we hier niet van schrikken. De ware kwestie is dat, wanneer ik mij bevind tegenover een onherleidbaarheid als die van Christus – zoals Petrus toen –, dat ik dan toegeef. Ook Petrus heeft, meteen nadat hij geprezen was omdat hij beleden dat dat Jezus de Christus was, heel Zijn verwijt gehoord: “Je denkt niet zoals God!” Ook Petrus had zich een idee gevormd over God. Wie bevrijdt ons voortdurend hiervan? Dat is de kwestie, nu zoals tweeduizend jaar geleden? Alleen een onherleidbare Aanwezigheid bevrijdt ons. Daarom is het christelijk geloof niet mogelijk zonder een objectiviteit voor je, zonder iets buiten je waarop je stuit, dat je niet kunt terugbrengen tot je voorstellingen, tot je ideeën, tot je gevoel, tot je reactie, tot je interpretatie. Het christelijk geloof zal altijd het oplopen zijn tegen een Aanwezigheid die je bevrijdt van je eigen maat, je bevrijdt uit je kooi, je bevrijdt uit je bunker (om een beeld van Benedictus XVI te gebruiken). Het christendom blijft aanwezig in de geschiedenis omdat zijn Aanwezigheid blijft gebeuren en daarom deze bevrijding blijft gebeuren van mezelf, uit mijn kooi, uit mijn bunker, want met mijn interpretaties kan ik me ingraven en met mijn gedachten kan ik stikken. Waarin neem ik waar dat Christus aanwezig is? In het feit dat ik tegenover Hem een zodanige ervaring van bevrijding, van opnieuw ademhalen, beleef, dat ik zeg: “Dat is Hem!” Zoals de persoon die zei: “Deze gebeurtenis is me gisteren opnieuw overkomen”. Hoe dikwijls zijn we bij elkaar, nemen we aan iets deel, bevinden we ons tegenover iemands getuigenis, tegenover iets wat



gebeurt, en worden we bevrijd! We weten dat Christus aanwezig is niet omdat wij het zeggen, maar omdat we verrast in onszelf dit opnieuw ademen verrassen, deze bevrijding van onze maat, van de verstikking, uit de kooi. En wanneer het gebeurt, is onze verbazing zo groot dat we niet anders kunnen dan zeggen: “Bedankt, bedankt dat U er bent, o Christus, nu, aanwezig onder ons, in Uw lichaam dat de Kerk is, in Uw historische zichtbaarheid, onherleidbaar tot mijn maat”. We hoeven maar na te gaan of ons gedurende deze drie dagen iets gebeurd is, hoe we hier aangekomen zijn en of er iets gebeurd is. Zoals iemand me schreef: je komt verward aan, bezorgd om vele dingen, en je bevindt je tegenover iets onherleidbaars; niet omdat we praten over de problemen op het werk, over wat we thuis gelaten hebben, nee! We vinden ons ondergedompeld in iets onherleidbaars. Waarom zouden we anders hier moeten komen, indien niet daarvoor? Waarom zouden we christen moeten zijn, indien niet daarvoor? Waarom zouden we bij de beweging moeten zijn, indien niet daarvoor? Heel ons pogen is om de beweging een plaats te maken waar de bevrijding plaatsvindt: geen activiteitenagentschap of een NGO, zoals paus Franciscus zei, maar een plaats waar de nieuwheid van mijn ik opnieuw gebeurt, zodat je veranderd naar huis kunt gaan. Welnu, bevrijd zijn betekent het christendom beleven als een gebeurtenis. We kunnen het enkel volgens zijn natuur beleven als het ons voortdurend opnieuw overkomt als gebeurtenis. Anders wordt het op den duur oninteressant. Terwijl je, als het telkens gebeurt, je er steeds meer aan hecht, steeds voller raakt met redenen. Daarom hebben we tot vermoeiens toe herhaald dat als het christendom geen ervaring in het heden is, waarin ik de bevestiging vind dat het beantwoordt aan de behoeften van het leven, dat het het geloof dan geen weerstand zal kunnen bieden in een wereld waarin alles het tegenovergestelde zegt. Ziehier ons probleem. Daarom is het niet uit analyse-zucht of om ons iets te verwijten als Giussani de reducties blijft blootleggen van de beweging of van het volgen, met alle varianten die we deze dagen aan de orde gesteld hebben: het is om ons te redden! Want al deze varianten zullen nimmer het christendom zijn, zullen nimmer de beweging zijn. De beweging is en zal zijn de weerslag van het begin, ook met personen die net als wij vol broosheid zijn: het is de weerslag van het begin die ons bevrijd heeft. Als het dat niet is, zal het ons op den duur niet meer interesseren.

**Prosperi.** De laatste twee vragen gaan over bijzondere ervaringen, maar stellen kwesties aan de orde die gelden voor ons allemaal.

Na een betekenisvolle ervaring bij de CLU [studenten van CL – m.p.] ben ik naar mijn land teruggekeerd en ervaar ik grote moeite met de plaatselijke gemeenschap van de beweging, die me heel anders lijkt dan het leven van de CLU. Tegenover deze moeilijkheid zegt men me dat ik het ben die er niet in slaag te waarderen wat er is. Is het voor dit geval dat Carrón zegt dat het probleem bij mij ligt? Wat betekent in deze situatie volgen?

**Carrón.** Het eerst wat we moeten zeggen is dat de Fraterniteit één is, net zoals de beweging één is en de Kerk één is. We moeten de ramen van de gemeenschappen en van de groepjes opengooien, want, als in elke gemeenschap niet alle lucht van het geheel van de beweging stroomt, dan wordt alles verstikkend, zoals elk vriendengroepje dat wordt. Niemand kan op dit moment, in welke situatie hij zich ook bevindt, de hele rijkdom van het leven van de beweging niet onder handbereik hebben, al is hij ook op de meest afgelegen plek van de aarde. Dus alles wat het leven van de beweging is komt ook dáár terecht. Aan het eind van de eerste overweging heb ik de vergelijking gemaakt met de Kerk. Dit soort autoreferentialiteit van elke gemeenschap kan namelijk ook gebeuren met betrekking tot de beweging; en we lossen het niet op door van strategie te veranderen. Nee! Om de apostelen uit de reductie te halen die ze zelf bewerkstelligd hadden, is Christus niet van strategie veranderd: Hij heeft zijn leven voor hen gegeven, Hij is voor hen gestorven en verzezen. We moeten accepteren deel te nemen aan de totaliteit van het leven van de Kerk, dat zich meedeelt niet enkel als we samen met onze vrienden eten: het leven van de Kerk is veel rijker dan al onze pogingen en als we ons gezelschap reduceren tot onze pogingen, waar gaan we dan heen? Als wij niet de frisse lucht van de hele Kerk inademen en niet de hele drang voelen deel te hebben aan deze objectiviteit die veel groter is dan wij, die ons vergeeft, die ons voortdurend voedt met de Eucharistie, die ons voortdurend Zijn woord aanbiedt, die ons heel de rijkdom van haar getuigenis en Zijn gezelschap aanbiedt, hoe zouden we dan niet ten onder kunnen gaan? Ik onderstreep dit omdat wat met de Kerk gebeurt, met de beweging gebeurt. Als in elke groep het leven niet open staat voor deze totaliteit, stikken we. Eenieder heeft als wat hij nodig heeft om daar te leven waar hij zich bevindt. “Op dit punt komt gij niets tekort”,<sup>142</sup> zei sint Paulus tot de gemeenschap van Korinte, toen ze, in heel het Romeinse rijk ‘anderhalve man en een paardenkop’ waren. “Op dit punt komt gij niets tekort”. En dus is niemand gehinderd om in welke situatie dan ook, in welke gemeenschap dan ook, op welke plaats dan ook, te leven: hij kan zelfs alles wat er is waarderen, zonder de gemeenschap te reduceren tot wat er is, maar haar openend. Je kunt daar komen met heel de rijkdom van wat je in de CLU beleefd hebt en de gemeenschap verstoren met de verstoring die jou gebeurd is, zoals we gisteren zeiden: als de verstoring kan gebeuren in onze werkomgeving, dan kan ze ook in onze gemeenschappen gebeuren. Anders zou het het einde zijn! Daarom verhindert ons niemand te leven, in welke situatie het Mysterie ons ook geplaatst heeft.

**Prosperi.** Je hebt ons gezegd dat de gebeurtenis niet door ons doen wordt voortgebracht. Maar de beweging roept ons op tot gebaren (caritativa, AVSI-acties,

---

<sup>142</sup> 1 Kor 1, 7.

voedselcollecte enz.) die educatieve instrumenten zijn. Hoe wordt dit soort doen niet gereduceerd tot activisme?

*Carrón.* Wat gebeurd is, is niet het product geweest van ons doen. De Gebeurtenis is niet voortgebracht door ons doen, vanaf het begin. We zijn aangelopen tegen iets ‘anders’ dat wij niet geschapen hadden en dat ons leven veranderd heeft. Alles wat we doen, al onze gebaren zijn uitdrukking van die nieuwigheid die de beweging geïntroduceerd heeft, van de nieuwigheid die Christus in ons leven heeft binnengebracht. Het probleem ontstaat wanneer onze gestes, in plaats van uitdrukking te zijn van die nieuwigheid, ‘dingen die gedaan moeten worden’ worden. Alle vrouwen begrijpen dit. Wanneer ze trouwen en het hun aan het hart gaat het huis mooi en op orde te houden, of een smakelijke maaltijd te bereiden, zodat het huis een plek is waarin iemand graag terugkomt, waarom doen ze dat dan? Vanwege de impuls dat datgene wat hun overkomen is, alles vervult. En dan wordt elk gebaar uitdrukking van liefde, van een passie voor het leven van het eigen gezin. Wat een ongeluk wanneer dit verwatert en alles ‘dingen die gedaan moeten worden’ wordt! Wat een uitdrukking van liefde was, wordt klagen: “Maar moet ik dit nu weer doen? Jij gaat altijd weg, en ik hier maar schoonmaken!” Dit kan trouwens een terecht verwijt zijn, houd me ten goede! De echtgenoten mogen deze opmerking van mij niet misbruiken om zich te rechtvaardigen, want hetzelfde overkomt de mannen!

Onze gebaren kunnen uitdrukking zijn van een gebeurtenis, uitdrukking van liefde, van passie, of eenvoudigweg gereduceerd worden tot dingen die gedaan moeten worden: in plaats van voortdurend de relatie te vernieuwen, uitdrukking te zijn van de relatie en de groei van de relatie te vergemakkelijken, worden ze slechts dingen die gedaan moeten worden.

Het risico is telkens deze dubbele reductie: activisme of intimisme. Van deze dodelijke tegenstelling is het duidelijkste voorbeeld de episode van Marta en Maria. Marta is goed bezig! Wie van ons zou niet blij en vereerd geweest zijn om dingen te doen voor Jezus, om hem in zijn huis te gast te hebben? Maar iemand kan Jezus in huis hebben, het geluk hebben Hem te dienen, en toch de klacht de overhand laten hebben. “Kijk, Maria helpt me niet!” De klacht heeft de overhand. En wanneer Jezus dan tot Marta zegt: “Een ding is maar belangrijk”, dan zegt Hij niet dat de contemplatie beter is dan de actie; nee, Hij onderstreept dat Marta niet vat dat, wat ze ook doet, wat de overhand moet hebben het feit van Christus is, het feit vereerd te zijn met Hem te zijn, dat alles voor Hem is. Wanneer Jezus dit tegen haar zegt, is het niet om haar een verwijt te maken. “Als je dit niet beseft, allerbeste Marta, dan zal jouw doen je niet genoeg zijn; en dat zie je aan je klagen”. Wanneer don Giusani ons uitnodigt niet ten onder te gaan aan activisme, dan doet hij dat niet omdat hij niet wil dat we activiteiten houden; en wanneer wij deze dingen tegen elkaar zeggen, dan is dat niet om aan te dringen op intimisme in plaats van op activisme. Nee,

laten we niet in de war raken! Feit is dat de activiteit, wanneer ze niet beleefd wordt volgens haar ware natuur, geklaag voortbrengt, omdat ze geen uitdrukking is van liefde, omdat ze de gedachtenis van die liefde niet bevordert, omdat ze me niet bewust maakt van die liefde. Want als ik een intimistische houding zou aannemen, en Hem niet zou erkennen, zou het resultaat hetzelfde zijn: geklaag! Het probleem is niet activisme of intimisme, het probleem is of Zijn aanwezigheid de overhand heeft of niet. Het alternatief is niet doen of niet doen, maar: een Aanwezigheid je leven laten binnengaan en erdoor geraakt worden, zózeer dat ze je leven gaat beheersen, of niet. Als Hij niet de overhand heeft, kunnen we doen of niet doen, maar overheerst het geklaag, het onbehagen. Dikwijls graven de mensen schuilhoekjes om het leven niet te ingewikkeld te maken. Maar antwoordt dat? Antwoordt welke vorm dan ook van deze tegenstelling? Het probleem is dat we af en toe denken dat als we zo doen, we de zaak kunnen regelen. Nee! Nodig is dat ons doen helemaal beheerst wordt door Zijn aanwezigheid – evenals ons rusten. Want wat gebeurt in het doen, gebeurt in het rusten. Zo missen wij Hem ook niet als we niets doen: dezelfde reductie die de activiteit omvormt tot activisme, zien we in de rust, zodat we op vakantie gaan zoals de heidenen, enkel dát verwachtend wat iedereen verwacht, in plaats van ook de vakantie te beleven als gelegenheid voor de gedachtenis van Hem, voor de tot het uiterste gedreven spanning om Zijn naam te zeggen.

De kwestie is uiteindelijk altijd het geloof: of deze Aanwezigheid als gebeurtenis in ons leven de overhand heeft. Pas op! Laten we ons niet in verwarring brengen, alsof dit zou betekenen dat er ik weet niet wat voor coherentie of onberispelijkheid nodig zouden zijn. Nee, nee, nee! We zien dat goed wanneer de gebeurtenis van de verliefdheid levendig is. We kunnen dezelfde fouten als eerst blijven maken, maar de drang, de dankbaarheid en de vreugde om de aanwezigheid van de geliefde persoon voeren de boventoon. Ik ben blij omdat U leeft, Christus, omdat U er bent; ik ben niet genoodzaakt te stikken in elk ding dat ik onderneem, in de activiteit of in de rust, omdat U er bent! Het is de kwestie van het geloof, want voor ons is het geloof iets dat te maken heeft met alles, niet iets dat zich een stukje ruimte in ons leven reserveert. Het geloof iets iets dat te maken heeft met alles.

Daarom zetten we onze weg voort, waarbij we proberen te volgen wat de Kerk ons voorstelt in het Jaar van het geloof, opdat we de schoonheid van het geloof kunnen herontdekken, om te leven, om meer te leven, om intenser te leven, om met waarachtige intensiteit het leven te leven, om te kunnen antwoorden op dat dagelijks “leven dat je aan de grond nagelt”. Anders zal het geloof een houdbaarheidsdatum hebben: en niet vanwege onze slechtheid, maar omdat het ons niet langer zal interesseren. Onze interesse zal zich naar elders verplaatsen. Iemand kan hier zijn terwijl zijn interesse reeds naar elders verplaatst is. Het is niet zo moeilijk om te begrijpen dat – zoals don Giussani zei – we in de beweging kunnen zijn zonder dat het geloof in het hart van onze interesse is. Niet omdat don Giussani denkt dat

we ketterijen tegen het geloof zeggen, nee, maar omdat het affectieve centrum van ons ik reeds naar elders verplaatst is: we verwachten niet meer alles van Hem. Dat is het probleem van het geloof.

Door de ervaring te beleven van de erkenning van zijn Aanwezigheid, door middel van datgene wat Christus in ons voortbrengt, kunnen wij van Hem getuigen in alles wat we zullen moeten doen, in alle gebaren die we zullen stellen. Laten we elkaar hierin begeleiden. Daarvoor bestaat de Fraterniteit.

## MEDEDELINGEN

Ik zeg een paar dingen over de Fraterniteit die ons kunnen helpen ons het doel ervan in herinnering te roepen. Ik ben erg getroffen door een paar verzoeken tot inschrijving als lid van de Fraterniteit, omdat ze het aanknopingspunt, de reden laten zien waarom don Giussani met de Fraterniteit begonnen is.

Een van die verzoeken luidt: “Op dit moment, na meer dan twee jaar in de beweging, heb ik de zekerheid dat het de juiste weg is, want de methode die zij me aanbiedt, helpt me in mijn leven; de oordelen die we elkaar geven, het delen van de ervaring zoals we dat leren op de school van de gemeenschap, helpen mij, ik leer te begrijpen dat de consistentie van mijn vrijheid en van mijn geluk zich niet baseren op mijn onafhankelijkheid als individu, maar op mijn relatie met het U, op mijn bewustzijn dat ik op weg ben naar mijn bestemming. De vriendschap en de communio die we beleven in de gemeenschap maken noodzakelijkerwijs deel uit van deze weg, van deze relatie en ook van mijn geluk en vrijheid. Daarom wil ik je vragen toe te mogen treden tot de Fraterniteit van CL, want de Heer heeft me doen begrijpen dat dit mijn weg is”.

Een andere vriend schrijft: “Ik zou toe willen treden tot de Fraterniteit, omdat ik besef dat het de enige weg is die me werkelijk gelukkig maakt en waardoor Christus zich door mij laat kennen. De beweging is voor mij de manier waarop Hij zich laat kennen. Toen ik CL leerde kennen was ik een grote individualist [dit is het punt: iemand kan zo beginnen, als individualist, maar vervolgens verlangt hij toe te behoren omdat hij een bevrijding uit zijn kooi ervaart], iemand die in alles uit zichzelf wilde slagen, op zijn eigen manier. CL was een project van mij, en niet alleen CL, maar heel mijn leven was mijn project [wanneer we deze insteek hebben, maken we ook van de beweging een project] en daarop pinde ik mij vast. Vervolgens moest ik compromissen sluiten en toen dat niet lukte, begonnen de problemen. Maar langzamerhand, in alles wat ik beleefde, in het goede zowel als het kwade, heb ik geleerd dat wat ik nodig heb een plaats is waar ik voortdurend Christus in levenden lijve kan ontmoeten [je begint zoals je kunt, we zijn arme sloebars: de kwestie is, dat je je, op zeker moment, tegenover iets onherleidaars bevindt]”. “Ik heb geleerd wat ik nodig heb: een plaats waar ik voortdurend Christus in levenden lijve kan ontmoeten [uit zijn ervaring weet hij wat hij aanvankelijk beleefde en wat er gebeurt nu hij binnen een plaats als de beweging leeft]. Voor mij is deze plaats de gemeenschap geworden van de mensen van CL waarbinnen zich voor mij de gedachtenis vernieuwt van wat in mijn leven belangrijk is. Het is ook de plaats waar ik voortdurend leer, waar ik me thuis voel”.

Op de laatste diaconie van de Fraterniteit, vorige maand, zei een vriend dat er in Montreal, Canada, in korte tijd drie vrienden gestorven zijn. Een van hen,

met een tumor, wilde zich voor zijn dood inschrijven in de Fraterniteit, zodat hij moest vragen zo snel mogelijk toegelaten te worden. Hij is begraven met de inschrijvingskaart van de Fraterniteit in zijn zak, dichtbij zijn hart, als een schat. Hij wilde sterven, toebehorend aan de plaats waar Christus hem nabijgekomen was.

Don Giussani zei in een interview uit 1992: “Je inschrijven in de Fraterniteit is een persoonlijke handeling, totaal het initiatief van de individuele persoon, geen door de groep bewerkstelligde keuze. Het ontstaat als persoonlijke noodzaak voor het eigen geloof [zoals we gezien hebben] en voor de verwezenlijking van de eigen christelijke gestalte. Doel ervan [...] is deel te nemen aan een gezelschap dat je helpt op de weg van de heiligheid, dat wil zeggen in de kennis van Christus, in de liefde tot Christus voor het welzijn van de mensen, voor het rijk van God op aarde”.<sup>143</sup>

We moeten deze zinnen dikwijls lezen, omdat ze ons zeggen wat de Fraterniteit is, tegenover al onze reducties. “Het ontstaat als persoonlijke noodzaak voor het eigen geloof”, dat wil zeggen voor je eigen leven, als “[deelname] aan een gezelschap dat je helpt op de weg van de heiligheid”.

Wanneer we dit niet begrijpen, wanneer je je behoefte en je nood gereduceerd hebt, dan begrijp je ook niet echt wat de Fraterniteit is. Zo vertelden in januari, tijdens de bijeenkomst van de verantwoordelijken van de Verenigde Staten, enkele van de deelnemers over de moeite die het sommigen kost om deel te nemen aan de Fraterniteit. Waarom? Omdat de Fraterniteit een voorstel is dat het geheel van het leven betreft, vanwege de aard zelf van de christelijke gebeurtenis. Dikwijls – dat is overal een probleem – accepteren we het bij een club te horen, bij een vereniging die beantwoordt aan bepaalde bijzondere behoeften, en soms is de Fraterniteit één van de vele plaatsen of clubs waar je bij kunt zijn. De Amerikaanse vrienden vroegen me waarom deze zo’n moeite kost. Ik antwoordde: “Als je zo bij de Fraterniteit bent, wat is dan het probleem? Maak van de Fraterniteit dan maar een club; wat is het probleem? Gaat alles dan goed?” En toen begonnen ze allemaal, de een na de ander, te zeggen: “Nee, het gaat niet goed. Dit ontbreekt in mijn leven, en dat...” “Ah! Dus de Fraterniteit reduceren tot één van de vele clubs lost het leven niet op, helpt niet. Daarom is de Fraterniteit een voorstel dat anders is dan een club, want jullie hebben veel clubpasjes, en de een na de ander komt zeggen wat er niet klopt. Daarom zal de Fraterniteit, als ze beleefd wordt als een club, niet meer interessant zijn”. Want het voorstel van de Fraterniteit is anders. Wie kan er dus werkelijk toe behoren? Wie kan haar verlangen? Wie zich niet tevreden stelt met minder dan *alles*! Dat wil zeggen, wie in zichzelf de drang

<sup>143</sup> L. Giussani, ‘Per una fede matura [Naar een rijp geloof]’, interview door P. Colognesi, in: *Litterae communionis-CL*, februari 1992, p. 26 [vert. m.p.].

voelt van deze persoonlijke noodzaak. Als de hypothese van de Fraterniteit niet ontstaat, dan is dat omdat dit verlangen naar heiligheid ontbreekt, dat wil zeggen dit verlangen naar volheid waar Giussani over spreekt, dit verlangen naar volledige vervulling van je leven. Wie dit verlangen heeft, voelt de noodzaak zich met anderen te verbinden om ondersteund te worden in het eigen pogen, bewust als hij is van zijn eigen broosheid. Het is vriendschap als ‘naar de bestemming geleid gezelschap’. Dat de hypothese daarvan ontstaat, is het gevolg van dit verlangen, van dit volgen. Daarom zou het voldoende zijn loyaal te zijn aan onze noden, om de drang te begrijpen die we hebben naar een werkelijke, waarachtige, onherleidbare plaats waar we werkelijk geholpen worden.

Zoals nog steeds don Giussani zei: “Aangezien het doel van de Fraterniteit de inzet is van je persoonlijke verantwoordelijkheid voor je heiligheid en voor je bestemming, is het echte probleem ons vermogen tot vriendschap, het leven in gemeenschap [in de zin van naar de bestemming geleid gezelschap]. Het is een delen dat beleefd moet worden zonder pretenties, zonder maat, zonder sentimentalismen [zei don Giussani] en dat gaat tot en met sociale en materiële bijstand. School van de gemeenschap en missie zijn de doelen waaraan we ons moeten wijden”.<sup>144</sup>

In Amerika stelden ze me ook een vraag over de eerste groepjes die ontstaan zijn, met deze bezorgdheid: “Daar de Fraterniteitsgroepjes in de hele regio sterk toegenomen zijn, willen we begrijpen wat het belang is van de trouw aan het gemeenschappelijk fonds, van het volgen van een regel die een zekere structuur aan deze vriendschap geeft”. Hier zien we, zoals we eerder zeiden, dat een gebaar stellen, je een minimale gebedsregel geven, trouw zijn aan het gemeenschappelijk fonds, kleine dingen zijn, een minimale taak is, maar het is de eenvoudigste uitdrukking van dit verlangen toe te behoren aan de ene Fraterniteit. De betekenis begrijpen van deze eenvoudige gebaren is beslissend om ze niet op formele wijze te beleven maar als uitdrukking van ons toebehoren. Op dit punt is er nog een lange weg te gaan. Als we deze gestes op waarachtige wijze beleven, helpen ze ons ons bewustzijn toe te behoren te vergroten, en brengen ze voortdurend dit toebehoren voort, zijn ze de manier om het bewustzijn toe te behoren te voeden, zijn ze een hulp.

In de Brief die don Giussani stuurde aan de nieuw ingeschrevenen, schreef hij: “*De Fraterniteit van CL* wil bewuste en actieve, dat wil zeggen rijpe uitdrukking zijn van de geschiedenis van de beweging van CL. Zij wil het niveau zijn waarop alle intuïties, die ons door Gods genade bezield hebben en bezielen, gerealiseerd worden, zowel in de betekenis van ‘beseft’ als in die van ‘verwezenlijkt’”.<sup>145</sup>

<sup>144</sup> L. Giussani, ‘Per una fede matura [Naar een rijp geloof]’, op. cit., p. 26 [vert. m.p.].

<sup>145</sup> L. Giussani, *L’opera del movimento. La Fraternità di Comunione e Liberazione [Het werk van de beweging. De Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding]*, op. cit., p. 250 [vert. m.p.].



In deze zin is het ook belangrijk zorg te hebben voor de ‘formele’ aspecten van het leven van de Fraterniteit. Zo was ik getroffen door een opmerking van de verantwoordelijke van Zuid-Amerika, op de vorige Diaconie, die zei wat een gelegenheid tot opvoeding ook het verrichten van de ‘formaliteiten’ waar we soms toe worden uitgenodigd, kan zijn. Hij moest de verkiezing van de diocesane verantwoordelijken van de Fraterniteit in de verschillende landen regelen – zoals jullie weten moeten de inschreven in de bisdommen waar de Fraterniteit geïnstitutionaliseerd is, elke drie jaar de diocesane verantwoordelijken van de Fraterniteit kiezen –, wat hem een formele aangelegenheid leek. Hij zei: “Aanvankelijk was het niet zo belangrijk voor ons. Maar toen ik het serieus ging nemen, begreep ik dat ook een zo juridisch detail heel educatief kan worden. Dit feit heeft gemaakt dat ik de vrijheid van de personen die deelnemen aan de verkiezing ernstig ben gaan nemen en dat we gepoogd hebben een oordeel te geven over de situatie van de beweging, personen om hun mening gevraagd hebben”. Al deze instrumenten kunnen we beleven op een formele manier of ze kunnen gelegenheid worden tot opvoeding, om te begrijpen wat ons gezelschap, wat onze Fraterniteit is.

Don Giussani zei nog: “De Fraterniteit van CL heeft als doel de toekomst van de ervaring van de beweging te verzekeren en haar nut voor de Kerk en voor de samenleving, middels de continuering van de opvoeding en de uitbouw van werken, als uitkomst van die opvoeding, in de structuren van de kerkelijk-burgerlijke samenleving. Op dit niveau ben ik voornemens de mensen die daar ten diepste voor staan, als lid in overweging te nemen”.<sup>146</sup> Dat bouwt onze Fraterniteit op: “mensen die daar ten diepste voor staan”.

### ***Gemeenschappelijk fonds***

Tenslotte onderstreep ik het belang van het gemeenschappelijke fonds. Zoals ik ook publiekelijk op de Algemene assemblee van de Compagnia delle Opere heb kunnen zeggen, op 25 november jongstleden: “Vanaf het begin heeft de beweging uitsluitend dankzij economische bijdragen van personen die eraan deelnamen bestaan. Wie tot de beweging behoort, stelt zich ten doel maandelijks een vrij bepaald geldbedrag te storten, het zogenaamde ‘gemeenschappelijke fonds’, dat don Giussani altijd aangewezen heeft als educatief gebaar voor een communale opvatting van wat we bezitten, voor een bewustzijn van de armoede als evangelische deugd en als gebaar van dankbaarheid voor wat we in de beweging beleven. Juist om de genoemde educatieve reden is de hoeveelheid die eenieder stort niet van belang, maar de ernst waarmee je trouw blijft aan de op je genomen verplichting. Om het leven van onze gemeenschappen in Italië en in de wereld en onze charitatieve, missionaire en culturele initiatieven te ondersteunen, heeft de

<sup>146</sup> *Ibidem* [vert. m.p.]

beweging Gemeenschap en Bevrijding niets anders nodig [en dat moet ik aan iedereen uitschreeuwen: we hebben niets anders nodig!]; en daarom zijn we vrij van alles en van allen in het ontwikkelen van onze taak als *Beweging*”<sup>147</sup>.

Maar wij hebben hier nog moeite mee. Zoals ook andere gestes in het leven van de beweging ons steeds meer ‘eigen’ worden (bijvoorbeeld de caritativa, want je begrijpt mettertijd hoe goed deelname aan de caritativa voor je is om vervolgens alles te kunnen beleven), zo hebben we met betrekking tot het gemeenschappelijk fonds nog een lange weg te gaan. Want er zijn – hier! – nog drieduizend personen die niets geven aan het gemeenschappelijke fonds. En waarom? Het probleem is niet economisch, want het gemeenschappelijke fonds is geen kwestie van hoeveel, maar van trouw. Dit begrijpen we nog niet in zijn educatieve draagwijdte, in zijn vermogen om een nieuwe manier van leven voort te brengen. En daarom vinden we het moeilijk. Want de eerste reden van het gemeenschappelijke fonds is ons ertoe op te voeden alles te beleven als gekregen van een Ander. Daarom komt het ons uit het bewustzijn hiervan niet te verliezen. De tweede reden is meewerken met de missie van de Kerk, door de beweging op te bouwen. Hoe meer je er de draagwijdte van begrijpt, des te meer zul je willen dat het zich kan verspreiden, dat we er op alle plekken (waar voortdurend de beweging ontstaat) van kunnen getuigen.

Sommigen van ons beleven deze trouw aan het gemeenschappelijke fonds ook in moeilijkheden. Ik lees een brief voor: “Helaas schijf ik jullie vanavond niet wat ik sinds nu al een jaar verwachtte jullie te kunnen schrijven, namelijk dat ik een overboeking gedaan had ter hoogte van de som van al mijn achterstallige bijdragen voor het gemeenschappelijke fonds; maar ik moet jullie zeggen dat het me echt niet lukt om de niet gestorte bijdragen erbij te verdienen [ook dit kunnen wij tegen elkaar zeggen, met de versterving die iemand beleeft, onder elkaar kunnen we ook deze dingen vrijelijk zeggen]. Telkens wanneer ik probeerde iets opzij te leggen om naar het Fonds te sturen, kwam er een onvoorziene uitgave. Onnodig jullie te zeggen dat het moeilijke tijden zijn. Mijn man heeft hard gewerkt voor een laag salaris, en, ondanks het feit dat we grote offers gebracht hebben om de hypotheek te betalen en alle uitgaven te bekostigen, zouden we er niet altijd in geslaagd onze schulden te betalen als onze ouders ons niet geholpen hadden. Tot nu toe had ik jullie nooit geschreven en had ik zelfs het bedrag niet verlaagd – dat al laag was – omdat ik me schaamde dat ik er niet in slaagde wat ik op me genomen had waar te maken. Maar nu schaam ik me juist dat ik toegegeven heb aan de trots en dat ik zoveel tijd verloren heb ik gedachten, in plaats van deel te nemen aan een werk, al is het dan met weinig [de hoeveelheid is niet belangrijk,

<sup>147</sup> J. Carrón, ‘Met de moed van het realisme’, in: *Tracce-Litterae communionis*, december 2012, p. VI [vert. m.p.]

het is een kwestie van toebehoren, van bewustzijn toe te behoren, van liefde tot wat we onder elkaar beleven]. Ik hoop op een dag weer het nodige te verdienen en een gift te kunnen doen”. Dat iemand dit vurige verlangen ervaart, zegt meer dan hoeveel hij kan geven.

### **Jaar van het geloof – Pelgrimage naar Rome**

Ik herinner aan het belang van de pelgrimage naar Rome op 18 mei aanstaande, voorgesteld voor het Jaar van het geloof door de Pauselijke raad voor de bevordering van de nieuwe evangelisatie, die de eerste ontmoeting zal zijn van paus Franciscus met de kerkelijke bewegingen en nieuwe gemeenschappen.

### **Boeken**

Het nieuwe boek van don Giussani is uit, dat de Equipes van de studenten van de jaren 1990-91 bevat, onder de titel *Un evento reale nella vita dell'uomo* [Een werkelijke gebeurtenis in het leven van de mens]. Het is verrassend te zien hoe don Giussani de natuur van het christendom beschrijft: “De werkelijke gebeurtenis in het leven van de mens is Christus te erkennen en zich aan Hem te hechten, accepteren uitgekozen te zijn”.<sup>148</sup> En verder: “Het christendom is niet de band die jij schept met Christus, maar is de band die Christus schept met jou”.<sup>149</sup> Alleen wie het accepteert zich te laten kneden door deze werkelijke gebeurtenis kan een hoofdrolspeler worden, in staat de eindeloze moeite van het dagelijks leven te beleven, zonder verslagen te worden door de omstandigheden.

Het boek van de maanden mei en juni is *Poging om in de waarheid te leven* van Václav Havel. De oorspronkelijke tekst is [in de Italiaanse uitgave *Il potere dei senza potere*, met voorwoord van Marta Cartabia – m.p.] verrijkt met nog andere toespraken van Havel, van na 1978, zeer de moeite waard. Heden ten dage kunnen we de kracht van deze teksten veel beter vatten. We hoeven maar te denken aan het beroemde voorbeeld van de groentenboer, die een voorbeeld is van het gnoseologische, culturele, ‘revolutionaire’ aspect van een ik dat zich opstelt in de werkelijkheid. Dat is onze enige hulpbron, zei don Giussani ons.

---

<sup>148</sup> L. Giussani, *Un evento reale nella vita dell'uomo* [Een werkelijke gebeurtenis in het leven van de mens], op. cit., p. 163 [vert. m.p.].

<sup>149</sup> *Ibidem*, pp. 326-327 [vert. m.p.].

***Traces***

Don Pino vertelde recentelijk hoe het hem treft dat elke ochtend op de *Università Cattolica* in Milaan een groepje jongeren *Tracce* [*Traces* – m.p.] verkoopt, en dat alles op initiatief van een meisje dat zei: “Dat is niet het tijdschrift van CL, dat is *mijn* tijdschrift”. Ze sprak er met vijf, tien vrienden over. Voor sommigen is het een gelegenheid geweest tot ontmoeting, zoals bijvoorbeeld gebeurd is toen we *Tracce* van maart verkochten met paus Benedictus op de cover: mensen wilden begrijpen waarom hij zo belangrijk voor ons was.

# HEILIGE MIS

*Lezingen van de Heilige Mis: Hand 13, 14.43-52; Ps 99; Ap 7, 9.14-17; Joh 10, 27-30*

**PREEK VAN E.H. MICHELE BERCHI**

“Ik geef hun eeuwig leven; zij zullen in eeuwigheid niet verloren gaan en niemand zal ze van Mij wegroven”. Dit is wat Christus voor mij wenst, voor eenieder van ons: met mij zijn, met eenieder van ons zijn voor de eeuwigheid. U wilt dat ik voor de eeuwigheid van U ben. Dit is het eeuwige leven. We zouden kunnen zeggen dat Jezus sterft van verlangen om met mij te zijn. Hij is gestorven van verlangen om met mij te zijn, om mij voor altijd de Zijne te maken.

Maar wie ben ik voor U? Want enkel tegenover de trouwe en onvoorstelbare bewering van Christus, meer nog, enkel tegenover deze ware liefdesverklaring, van Zijn eerste liefde: “Mijn schapen”, mijn – dat Jezus eenieder van ons “Mijn schaap” noemt, dat is als de mama en de papa die dat zeggen van hun kind, zoals een verliefde man dat zegt van de vrouw die ja tegen hem gezegd heeft – “Mijn schapen luisteren naar mijn stem en Ik ken ze en zij volgen Mij”; enkel tegenover deze liefdesverklaring kunnen we beginnen te begrijpen wie we zijn. Wie ik ben, valt samen met ben wie ik ben voor U; wie ik ben voor U, o Heer.

Niemand zal ons meer wegroven van deze ervaring, niemand zal ons van U weg kunnen roven, niemand. De vorm die U in ons hart ingedrukt hebt, door ons een voor een te ontmoeten, die kunnen we nooit meer van onszelf losrukken, omdat al die duizenden mensen die we hier zijn, een voor een door Hem ontmoet zijn; deze immense menigte die niemand tellen kon, uit alle landen, stammen, volken en talen, is een voor een bij elkaar gebracht. Wie van ons kan zeggen dat de Heer hem niet hierheen gebracht heeft, alle tranen van zijn ogen gedroogd heeft? U hebt ons de uwen gemaakt, en sinds dat moment zal niemand deze ontmoeting die ons tot de Uwen gemaakt heeft, meer van ons kunnen losrukken.

Er is maar een gevaar, datzelfde dat de joden hadden die – zoals de Handelingen van de Apostelen zeggen – zich het eeuwige leven niet waardig achtten. Je kunt dit toebehoren jaloers bewaken en toch niet echt aan Hem gehecht zijn. Je kunt toebehoren aan het uitverkoren volk, en niet gehecht zijn. Dit ongelooflijke weerstandspunt is altijd mogelijk; hoe goed weten we dat, hoe goed kennen we deze vervloekte hoogmoed, deze eigenliefde die ons te gronde richt. Maar als we goed kijken vervult dit weerstandspunt ons nog meer van verbazing, omdat U, Heer, er de voorkeur aan geeft het risico te lopen dat ik nee tegen U zeg, veeleer dan mijn vrijheid te kopen. Maar waarom houdt U zo van ons? Waarom?

Vragen we in deze heilige Mis dat de Geest, door het vlees van Onze Lieve Vrouw, waaruit dit gezelschap geboren is, in onze deze verbazing bewaart, want daardoor wordt waar dat niets ons ooit zal scheiden van de liefde van Haar Zoon.

## ONTVANGEN BOODSCHAPPEN

Dierbaren,

Het thema van de Geestelijke oefeningen van dit jaar – “Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus?” – gaat over de manier waarop de christelijke verkondiging voorgesteld moet worden aan allen, in het bijzonder aan de mannen en vrouwen van ons vermoede Europa.

Want enkel de zekerheid definitief gegrepen te zijn door Zijn liefde maakt gepassioneerde openheid mogelijk tegenover wat don Giussani “al het bestaande en heel het bestaan” noemde.

Ik verzeker jullie van mijn nabijheid in gebed en genegenheid in deze dagen die een uitzonderlijke draagwijdte hebben voor het leven van Gemeenschap en Bevrijding.

Ik groet jullie allen en zegen jullie.

*Z.E. Angelo kardinaal Scola*  
*Aartsbisschop van Milaan*

Dierbare don Julián Carrón,

Ik verenig me met jullie allen, bijeen voor de Geestelijke oefeningen van de Fraterniteit, in deze uitzonderlijke tijd waarin we deel gehad hebben aan grote genaderijke feiten zoals de abdicatie van het Petrusambt door Benedictus XVI en het begin van het pontificaat van paus Franciscus, nieuwe ‘Bisschop van Rome’. De Heer heeft ons verrast met zijn aanwezigheid en met de hoedanigheid van zijn nabijheid. Zoals we het intense en mooie vaderschap van Benedictus gevoeld hebben, zo voel ik, dankzij zevenentwintig jaar missie in Brazilië, een bijzondere vertrouwdeheid met het hart en met de onmiddellijke en eenvoudige stijl van Franciscus. Hem ontmoet te hebben, in Argentinië en in Aparecida in Brazilië, is een genade geweest die ons hart opent voor een totaal volgen dat intelligentie en volledige beschikbaarheid met zich meebrengt, zoals we die steeds beleefd hebben met de Pausen, naar wat don Giussani ons geleerd heeft.

Daarom opent het thema van de Geestelijke oefeningen “Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus” (*Rm* 8, 35) ons voor de school van het charisma en vult het ons met vertrouwen op de weg die de Heer vandaag aan ons allen en aan zijn Kerk aanbiedt. Ik vraag aan de Geest de genade deze Oefeningen te beleven als een echte kans, als een gunstige tijd voor onze persoon en voor onze missie in de wereld. In het ‘Jaar van het geloof’ en tegenover zovele wonderen van de barmhartigheid van God, moge Onze Lieve Vrouw ons maken zoals zij, open om de gave van God te ontvangen, om ons helemaal over te geven aan Zijn plan, en om aan iedereen vrijmoedig mee te delen wat ons overkomen is.

Ik smeed over jullie de zegen van de Heer af en de bescherming van de Grote Moeder van God.

Ik groet jullie hartelijk,

*Z.H.E. mgr. Filippo Santoro*  
*Aartsbisschop van Tarante*



## VERSTUURDE TELEGRAMMEN

*Zijne Heiligheid*

*Franciscus*

Heilige Vader, 24.000 leden van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding, in Rimini bijeen voor hun jaarlijkse Geestelijke oefeningen, en nog duizenden via videoverbinding in 21 landen, hebben nagedacht over het thema “Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus?”

Dankbaar voor Uw zegen, die ons het moederschap van de Kerk doet ervaren, hebben we ons bewustzijn ervan verdiept dat “de Heer leeft en met ons meewandelt”, want het christendom is de ervaring van een gebeurtenis, de verrezen Christus, zoals don Giussani ons met zijn leven getuigd heeft en zoals we zien in de woorden en de gebaren van Uwe Heiligheid, voortdurende bron van verbazing en genegenheid.

In een tijd waarin het geloof niet meer als “vanzelfsprekend verondersteld” kan worden (*Porta fidei*), hebben we de vraag van Jezus “Maar: zal de Mensenzoon bij zijn komst het geloof op aarde vinden?”, tot ons gericht gevoeld. Het begin van uw pontificiaat dringt ons te herontdekken dat het geloof geen theorie is en geen geheel aan regels, maar de erkenning van een Aanwezigheid, “aantrekkelijk en overtuigend omdat ze beantwoordt aan de diepe behoefte van het menselijk bestaan”.

Don Giussani gedenkend, verlangen we precies zijn ervaring te verwerven, om zó vol te zijn van de blik van Christus dat we een ‘andere’ aanwezigheid worden, vooral in de “existentiële periferieën” van deze wereld.

In dit Jaar van het geloof leggen wij heel onze persoon en onze gemeenschappen, verspreid over de wereld, in de handen van Uwe Heiligheid, met het verlangen getuigen te zijn van de vreugde christen te zijn, om onze mensen-broeders te helpen in Christus de barmhartigheid te vinden die redt.

Aan onze gelukwens bij gelegenheid van de feestdag van Uw heilige patroon, binnenkort, verenigen we ons gebed tot Onze Lieve Vrouw, dat die Uw taak van Opvolger van Petrus, onderweg met Zijn volk, tot een “zoete last” moge maken.

Ernaar uitziend Uwe Heiligheid op 18 mei te ontmoeten op het St. Pietersplein,  
Dank u, Heiligheid.

*Zijne Heiligheid emeritus paus Benedictus XVI*

Heiligheid, samen met alle 24.000 vrienden van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding te Rimini bijeengekomen voor de Geestelijke oefeningen, en nog eens duizenden in videoverbinding vanuit 21 landen, nadenkend over de zin van sint Paulus “Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus?”, heb ik gedacht aan Uw persoon. Allen vragen we aan Onze Lieve Vrouw U te begeleiden in de

vereenzelviging met Christus, de Vriend die ons nimmer verlaat. Verborgen voor de wereld, maar niet voor onze harten die aan U gehecht zijn, vraag ik U om een gebed voor ons allemaal, opdat wij de vreugde mogen herontdekken van het christen-zijn, in dit door U met vaderlijke zorg uitgeroepen Jaar van het geloof, om in ons dagelijks leven te getuigen van de schoonheid van het christen-zijn.

*Zijne Excellentie Giorgio Napolitano  
President van de Italiaanse Republiek*

Zeer geachte President, 24.000 leden van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding, bijeen te Rimini voor de jaarlijkse Geestelijke oefeningen, hebben het nieuws vernomen van Uw herverkiezing.

“Op dit moment beweegt mij het gevoel me niet te kunnen onttrekken aan een verantwoordelijkheid voor het land, in het vertrouwen dat een analoge collectieve verantwoordelijkheid hiermee overeenstemt”. Uw gebaar van vrijheid vergroot onze bewondering voor uw persoon.

Op dit dramatische moment lijkt u ons een hulpbron voor Italië te zijn, tegenover de noodzaak de weg te hernemen van een werkelijke pacificatie die dat goed verwerft dat zo nodig is voor het persoonlijke en sociale leven.

Bewust van onze beperkingen verlangen wij toch, als door don Giussani tot een passie voor de bestemming van onze mensen-broeders opgevoede gelovigen, onze getuigenis aan te bieden, samen met iedere mens van goede wil, als bijdrage om de situatie weer vlot te trekken, door de waarde van de ander te onderstrepen in de zoektocht naar gemeenschappelijk welzijn, boven welk particulier belang dan ook.

We begrijpen het enorme gewicht van uw nieuwe verantwoordelijkheid en wensen u toe datgene te mogen bereiken waarvoor u dit grote offer aanvaard heeft.

*Z.E. Angelo kardinaal Bagnasco  
President van de Italiaanse Bisschoppenconferentie*

24.000 leden van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding, bijeen te Rimini voor de jaarlijkse Geestelijke oefeningen, waar zij het thema “Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus?” overwegen, bevestigen, in de zekerheid dat de verezen Heer als Enige in staat is de oneindige behoefte van het hart te vervullen, hun verplichting een steeds verpersoonlijker geloof te beleven, in navolging van paus Franciscus die ons uitnodigt getuigen te zijn in de “existentiële periferieën” van onze samenleving, vooral op dit moment van grote onzekerheid.

*Z.E. Stanislaw kardinaal Rylko*

*President van de Pauselijke raad voor de leken*

Dierbare Eminentie, 24.000 leden van de Fraterniteit van Gemeenschap en Bevrijding, in Rimini voor de Geestelijke oefeningen, en duizenden anderen via videoverbinding in 21 landen, het thema “Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus?” overwegend, hernieuwen hun verplichting om het Doopsel te beleven als getuigenis van de vreugde christen te zijn, in navolging van paus Franciscus.

*Z.E. Angelo kardinaal Scola*

*Aartsbisschop van Milaan*

Dierbare Angelo, dankbaar voor je boodschap zeggen we je dat we in deze dagen opnieuw de aanwezige Christus ervaren hebben, die ons aangrijpt middels die vorm van onderricht waaraan we zijn toevertrouwd.

We vragen je te bidden voor eenieder van ons, opdat we steeds meer vervuld mogen zijn van Zijn aantrekkelijke en overtuigende blik – onherleidbaar tot welke maat van ons dan ook – om in de wereld getuigen te zijn van de relevantie van het geloof voor de behoeften van het leven.

*Z.H.E. mgr. Filippo Santoro*

*Aartsbisschop van Tarante*

Dierbare Filippo, jouw boodschap helpt ons bewuster te zijn van de genade die we ontvangen hebben door don Giussani als vader in het geloof te hebben.

In het verlangen paus Franciscus te volgen, keren we naar onze huizen terug, zekerder dat niets en niemand ons zal kunnen scheiden van de liefde van Christus, als we zo eenvoudig zullen zijn om ons telkens te verbazen over de gebeurtenis van Zijn aanwezigheid die nu onder ons opnieuw gebeurt.

# DE KUNST IN ONS GEZELSCHAP

Door Sandro Chierici

*(Hulp bij het bekijken van de afbeeldingen uit de kunstgeschiedenis die te zien waren tijdens het beluisteren van de klassieke muziekstukken bij het betreden en het verlaten van de zaal)*

De weg van Petrus in het volgen van Christus – van het moment van zijn roeping aan de oever van het meer van Genesaret tot zijn vernieuwde leven, vol missionair élan, helemaal gericht op de vereenzelviging met Hem, tot en met de deelname aan Zijn dood aan het kruis – wordt ons voorgesteld als volle uitdrukking van een bestaan dat geleefd is in totale zelfovergave aan de liefde van Jezus, die niemand minder kan laten worden.

1. Eugène Burnand, *De apostelen Petrus en Paulus rennen naar het graf*, Parijs, Musée d'Orsay
- 2-4. Duccio van Boninsegna, *Roeping van Petrus en Andreas*, geheel en details, Washington, DC, National Gallery of Art
5. Giusto dei Menabuoi, *Roeping van Petrus en Andreas*, Padua, Baptisterium
- 6-10. Masaccio, *De didrachme*, geheel en details, Florence, Chiesa del Carmine, Cappella Brancacci
11. *Genezing van de schoonmoeder van Petrus*, mozaïek, Monreale, Dom
12. *Petrus gered uit het water*, mozaïek, Monreale, Dom
13. *Christus ontmoet de Kananeïsche vrouw*, mozaïek, Monreale, Dom
14. Pietro Lorenzetti, *De voetwassing*, Assisië, St.Franciscusbasiliek (benedenkerk)
- 15-16. Giotto, *De voetwassing*, geheel en detail, Padua, Cappella degli Scrovegni
17. Andrea de' Bartoli, *Jezus bidt in de Hof van Olijven*, detail, Assisië, St.Franciscusbasiliek (benedenkerk)
- 18-19. Duccio van Boninsegna, *Jezus bidt in de Hof van Olijven*, geheel en detail, achterkant van de *Maestà*, Siëna, Museo dell'Opera del Duomo
20. Duccio van Boninsegna, *Christus wordt gevangengenomen*, detail, achterkant van de *Maestà*, Siëna, Museo dell'Opera del Duomo
21. Duccio van Boninsegna, *Het verraad van Petrus*, achterkant van de *Maestà*, Siëna, Museo dell'Opera del Duomo
22. Duccio van Boninsegna, *Christus verschijnt aan zijn leerlingen bij gesloten deuren*, detail, achterkant van de *Maestà*, Siëna, Museo dell'Opera del Duomo
23. Duccio van Boninsegna, *Christus verschijnt aan zijn leerlingen aan de oever van het meer van Tiberias*, achterkant van de *Maestà*, Siëna, Museo dell'Opera del Duomo

24. Duccio van Boninsegna, *Christus verschijnt aan zijn leerlingen op de berg*, achterkant van de *Maestà*, Siëna, Museo dell'Opera del Duomo
- 25-26. Giotto, *Pinksteren*, geheel en detail, Padua, Cappella degli Scrovegni
27. *Pinksteren*, miniatuur uit het manuscript *Collectaneus Ottobeuren*, 11<sup>e</sup> eeuw, f. 28, Londen, British Library
28. *De opwekking van Tabita*, mozaïek, Monreale, Dom
29. *Petrus geneest de kreupele*, mozaïek, Palermo, Cappella Palatina
30. Masaccio, *Petrus geneest de kreupele*, Florence, Chiesa del Carmine, Cappella Brancacci
31. Masaccio, *De opwekking van Tabita*, Florence, Chiesa del Carmine, Cappella Brancacci
32. Masaccio, *De opwekking van de zoon van Theofilus*, Florence, Chiesa del Carmine, Cappella Brancacci
33. Masaccio, *Petrus geneest met zijn schaduw*, Florence, Chiesa del Carmine, Cappella Brancacci
34. Masolino van Panicale, *De preek van Petrus*, Florence, Chiesa del Carmine, Cappella Brancacci
35. Masaccio, *De verdeling van aalmoezen en de dood van Ananias*, Florence, Chiesa del Carmine, Cappella Brancacci
- 36-37. Filippino Lippi, *Paulus bezoekt Petrus in de gevangenis*, geheel en detail, Florence, Chiesa del Carmine, Cappella Brancacci
- 38-39. Filippino Lippi, *Petrus wordt bevrijd uit de gevangenis*, geheel en detail, Florence, Chiesa del Carmine, Cappella Brancacci
40. *Petrus wordt bevrijd uit de gevangenis*, mozaïek, Palermo, Cappella Palatina
41. *Ontmoeting van Petrus en Paulus*, mozaïek, Palermo, Cappella Palatina
42. *Ontmoeting van Petrus en Paulus*, mozaïek, Monreale, Dom
43. *De twist met Simon de Magiër*, mozaïek, Palermo, Cappella Palatina
44. *De val van Simon de Magiër*, mozaïek, Palermo, Cappella Palatina
45. *De apostelen Petrus en Paulus*, reliëf, Aquileia, Museo Archeologico Nazionale
46. *De apostelen Petrus en Paulus*, inscriptie op het graf van het kind Asellus, Vaticaanstad, Musei Vaticani
47. Meester van Soriguerola, *De apostelen Petrus en Paulus*, Vich, Museo Episcopale
48. *Kruisiging van Petrus*, fresco, Pauselijke kapel van het Sancta Sanctorum, Rome, Basiliek van St.Jan van Lateranen
49. Masaccio, *Kruisiging van Petrus*, predella van het Polyptiek van Pisa, Berlijn, Staatliche Museen, Gemäldegalerie
50. Caravaggio, *Kruisiging van Petrus*, Rome, Santa Maria del Popolo
51. *Sint Petrus op de troon*, mozaïek, Monreale, Dom

52. *Gelaat van Petrus*, mozaïek, Rome, Basiliek van St.Paulus buiten de Muren
53. *Gelaat van Petrus*, fresco, Vaticaanstad, Fabbrica di San Pietro
54. School van de Vecchietta, *Petrus*, houten beeld, Montemerano (Grosseto), San Giorgio
55. *Buste van sint Petrus*, marmer, Vaticaanstad, Basiliek van St.Pieter
56. *Sint Petrus op de kathedra*, brons, Vaticaanstad, Basiliek van St.Pieter
57. St.Pietersplein vanuit de Loggia delle Benedizioni



*Aantekeningen*





## Inhoud

---

BOODSCHAP VAN ZIJNE HEILIGHEID FRANCISCUS 3

### *Vrijdag 19 april, avond*

INLEIDING 4  
HEILIGE MIS – PREEK VAN E. H. STEFANO ALBERTO 13

### *Zaterdag 20 april, ochtend*

EERSTE OVERWEGING – “*De Engel des Heren heeft aan Maria geboodschapt*” 14

HEILIGE MIS – PREEK VAN ZIJNE EMINENTIE JEAN-LOUIS  
KARDINAAL TAURAN, PRESIDENT VAN DE PAUSELIJKE RAAD  
VOOR DE INTERRELIGIEUZE DIALOOG 40

### *Zaterdag 20 april, namiddag*

TWEEDE OVERWEGING – “*Mij geschiede naar uw woord*” 44

### *Zondag 21 april, ochtend*

ASSEMBLEE 65

HEILIGE MIS – PREEK VAN E. H. MICHELE BERCHI 83

ONTVANGEN BOODSCHAPPEN 85

VERSTURDE TELEGRAMMEN 87

DE KUNST IN ONS GEZELSCAP 90



the 1990s, the number of people with a university degree has increased in all countries, but the increase has been most dramatic in the Netherlands (see Figure 1).

Figure 1 shows that the increase in the number of people with a university degree is not only due to an increase in the number of people who have completed a university degree, but also to an increase in the number of people who have completed a university degree but have not yet started work. This is especially true for the Netherlands, where the number of people who have completed a university degree but have not yet started work has increased from 1990 to 2000.

The increase in the number of people with a university degree is also due to an increase in the number of people who have completed a university degree but have not yet started work. This is especially true for the Netherlands, where the number of people who have completed a university degree but have not yet started work has increased from 1990 to 2000.

The increase in the number of people with a university degree is also due to an increase in the number of people who have completed a university degree but have not yet started work. This is especially true for the Netherlands, where the number of people who have completed a university degree but have not yet started work has increased from 1990 to 2000.

The increase in the number of people with a university degree is also due to an increase in the number of people who have completed a university degree but have not yet started work. This is especially true for the Netherlands, where the number of people who have completed a university degree but have not yet started work has increased from 1990 to 2000.

The increase in the number of people with a university degree is also due to an increase in the number of people who have completed a university degree but have not yet started work. This is especially true for the Netherlands, where the number of people who have completed a university degree but have not yet started work has increased from 1990 to 2000.

The increase in the number of people with a university degree is also due to an increase in the number of people who have completed a university degree but have not yet started work. This is especially true for the Netherlands, where the number of people who have completed a university degree but have not yet started work has increased from 1990 to 2000.

The increase in the number of people with a university degree is also due to an increase in the number of people who have completed a university degree but have not yet started work. This is especially true for the Netherlands, where the number of people who have completed a university degree but have not yet started work has increased from 1990 to 2000.

The increase in the number of people with a university degree is also due to an increase in the number of people who have completed a university degree but have not yet started work. This is especially true for the Netherlands, where the number of people who have completed a university degree but have not yet started work has increased from 1990 to 2000.